

ตำราแบบธรรมเนียมในราชสำนักกรุงศรีอยุธยา

กับ

พระวิจารณ์ของสมเด็จพระยาตำราวงษานุภาพ

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทาน

ในงานพระศพ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประภาพรรณพิไลย

ณ พระเมรุท้องสนามหลวง

พุทธศักราช ๒๔๕๓

คำนำ

ในงานพระเมรุทองดำนามหลวง พุทธศักราช ๒๔๕๓ ด้านัก
พระราชวงแฉงพระบญชา พระเจาบรมวงศ์เชอ กรมขุนชัยนาทนเรนทร
เมอทรงดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ทรงมอบภาระการ
เดอกแฉงการพิมพ์หนังสือสำหรับพระราชทานแฉงงานพระบรมศพแฉง
พระศพทุกงานมาให้กรมศัปลากรจัดทุดเกล้า ๆ ถวาย กรมศัปลากรได้
เดอกเรื่องสำหรับพิมพ์ในงานพระบรมศพแฉงพระศพแฉงงานดงน คือ

๑. งานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันท-
มหิตล พิมพ์เรื่องพระประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระนิพนธ
สมเด็จพระเจาบรมวงศ์เชอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

๒. งานพระศพสมเด็จพระเจาบรมวงศ์เชอ เจ้าฟ้ากรมพระนคร-
สวรรค์วรพินิต พิมพ์พระราชหัตถเลขาเรื่องเสด็จประพาสดำนามะชาม
แฉงแฉงพระราชกระแฉงเรื่องจัดการทหารมณฑลกรุงเทพร ในรัชกาลท๕

๓. งานพระศพสมเด็จพระเจาบรมวงศ์เชอ เจ้าฟ้ากรมพระยา
นริศรานุวัดตวงศ์ พิมพ์เรื่องพระราชดญจกรแฉงตราประจำตัวประจำ
ตำแหน่ง ซงพระยาอนุমানราชชน (ยง เสฐียรโกเศศ) เรียบเรียง

๔. งานพระศพพระเจาบรมวงศ์เชอ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์
พิมพ์ประชุมพระราชนิพนธในรัชกาลท ๕ ภาคปกัณณกะ

๕. งานพระศพพระเจาบรมวงศ์เชอ พระองค์เจ้าประภาพรรณ-
พิโดย พิมพ์เรื่องตำราแบบธรรมเนียมในราชสำนักกรุงศรีอยุธยา กับ
พระวิจารณ์ของสมเด็จพระเจาบรมวงศ์เชอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

เรื่องทพมพในต้นมุดน คอเรื่องตำราแบบธรรมเนียมในราชสำนัก
 ครองกรุงศรีอยุธยา กับพระวิจารณ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
 พระยาदारงราชานภาพ คอเรื่องตำราแบบธรรมเนียมในราชสำนัก
 นน ไตพมพครงแรกเมอ พ.ศ. ๒๔๗๐ อยู่ในชุดตททธรรมเนียมต่าง ๆ
 ภาคที่ ๑๕ ต้นเตจกรมพระยาदारงราชานภาพไตทรงอธิบายตำนานของ
 หนังสืออนไวเมอพมพคราอนนวา

“เมอครงเตยกรงศรีอยุธยาแกพะมา เมอ พ.ศ. ๒๓๓๐ หนังสือ
 ตำหรับตำราในราชการเบอนอนตรายหายค่นยไปเตยเกอบหมด เพราะใน
 ต้นยนยงไมมวชพมพหนังสือไทย หนังสือทงปวงเบนเตเขียนไว้อยางตะ
 ณะบบดองณะบบ เมอประเทศสยามกตบตงราชารบไตยเบอนอดั้ระชนอก
 ชาดตำหรับตำราในพระราชสำนัก พระเจากรงชนบรจงไปรดให้ชาราช
 การชงเบนณฐแบบแผนชนบธรรมเนียมกรงกรุงศรีอยุธยา ประชมกน
 เตงตำราในพระราชสำนักชนใหม่ การทเตงนอยางไตมกจตองการก
 เตงณะพะเวองนกกอน เมอกรงกรงชนบรปรากฏวาไตทำตำราชนใหม่
 ไมกรอง มาเตงมากเมอในรัชกาลท ๑ กรงรัตนโกสินทรจจนถึงรัชกาล
 ท ๒ ตเหมอนจะหมดควราชการกรงกรุงศรีอยุธยาเพียงในรัชกาล
 ท ๒ จึงมไตปรากฏณะบบตำหรับตำรากรงกรุงศรีอยุธยาชงเตงกาย
 หตงรัชกาลท ๒ มา แมตำหรับตำราชงไตเตงชนตงกดาวมานนก
 กระจดกระจายไมมแห่งไตทไตรวบรวมไวไตทงหมด เมอตงหอพระสมด
 ตำหรับพระนครชนเต พ.ศ. ๒๔๔๘ เตาะหาหนังสือเกามารวบรวมกไต
 ตำราเหล่านนมาเตทตะเรองดองเรอง ไตเรองไตมากพมพไป เพอจะ
 รักษาระบบไวมให้ค่นยเตย เรองจงแยกยายกนตงกดาวมาชางตน

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘

มธุไคพระตำราทรงเครื่องตนกรงศ์ร-

อยชยานาชนทุดเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน
 น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานฉบับมายังหอพระสมุดฯ
 ออกเรื่องหนังสือซึ่งไม่เคยพิมพ์ พงจะได้พิมพ์ในสมุดเดมนเบนครงแรก
 ตำหรับตำราในพระราชสำนักซึ่งแต่งขึ้นเมื่อกรงกรงชนบูรณะรัชกาลทศ
 กรงรัตนโกสินทร์ ซึ่งยังไม่ได้อะบบมาไว้ในหอพระสมุดฯ ก็เห็นจะยังมี
 ออก ถึงกระนั้นเพียงเท่าที่ได้อะบบมาแล้วแต่รวมพิมพ์ไว้ในสมุดเดมน กเชอ
 ได้ว่าบรรดาผู้ศึกษาโบราณคดีคงจะพอใจอ่านไม่เว้นคว” ดงน

ส่วนพระวิจารณ์ของสมเด็จพระยาตำราฐานภาพนน ทรง
 นิพนธ์ในระหว่างประทับอยู่ทบหนง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ ความมุ่งหมายของ
 พระองค์ท่าน ทรงจำนงเขียนเบนร่างถวายสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เพื่อทรงตรวจตราแก้ไขทกทวงท
 พดาดพดงบกพร่องหรือแทรกแซมเพิ่มเติมให้ดีขึ้น ได้ทรงนิพนธ์ส่งมา
 ถวายเบนคราว ๆ รวมหลายคราว เต้นาเสียดายททรงนพนชคางอยบาง
 เรอง ยงหาจบบริบูรณ์ทกเรองไม่ ถึงกระนั้นเท่าททรงนพนชไว้แล้ว
 กมประ โยชนเกอูกตแกผู้สนใจในวิชาโบราณคดีเบนอนนมาก

ขอพระราชกศดททรงบำเพญเบนส่วนบรมวงศ์ญาติตั้งคหกรรมน
 จงเบนผดดำเรจแต่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประภาพรรณพิไคย
 ตามควรแกคตวิสัยในสมปรายภพ ทกประการ.

กรมศิลปากร

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประภาพรรณพิไลย

สารบัญ

ตอนต้น

๑. ตำรากระบวนเสด็จพระราชดำเนินครั้งกรุงศรีอยุธยา หน้า ๓
- กระบวนเสด็จ โดยทางชลมารค " ๒
- ^๒ดอมวง ^๑ณ ที่ประพาศ " ๕
- ^๔เสด็จทางชลมารค กระบวนราบ " ๖
- ^๔เสด็จทางชลมารค กระบวนข้าง ^๒ " ๘
- ^๔เสด็จทางชลมารค กระบวนมา ^๒ " ๑๐
- ^๑จุกชองรายทาง " ๑๓
๒. กระบวนเสด็จไปพระพุทธรบาท " ๑๓
- ^๒ดอมวง ^๑ท ^๒พด ^๒บพ ^๒ดา ^๒ท่า ^๒เจ้า ^๒ต้น ^๒น ^๒ก " ๑๓
- กระบวนทางชลมารคเสด็จชนพระพุทธรบาท ^๑ " ๑๖
- ^๒ดอมวง ^๑ท ^๑พระ ^๑พุ ^๑ท ^๑ธ ^๑ร ^๑บ ^๑า ^๑ท " ๒๔
๓. การรักษาพระนครเวลาเสด็จไม่อยู่ " ๒๖

ตอนที่ ๒

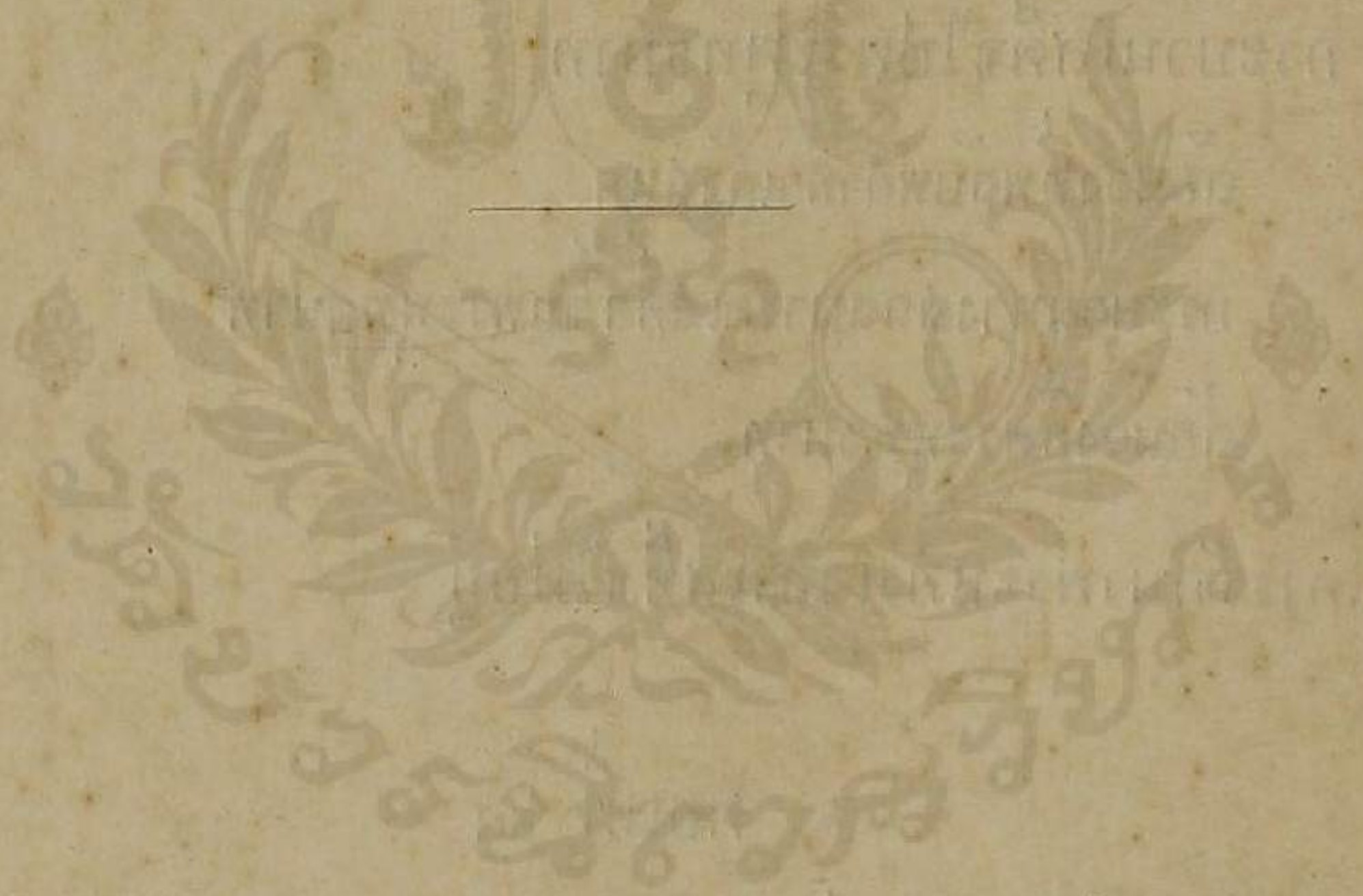
๔. ตำราหน้าทมหาดเล็ก " ๒๘
๕. ตำราหน้าทชาวท " ๓๗
๖. ตำราหน้าทตำรวจ " ๔๓
๗. ตำราหน้าทกรมวัง " ๔๘

ตำราราชาภิเษกครั้งกรุงศรีอยุธยา
พระตำราทรงเครื่องต้น

หน้า ๕๘
" ๕๕

พระวิจารณ์ของสมเด็จพระยาตำราธิราช

๑. วิจารณ์ลักษณะการตั้งตำราชนบธรรมเนียม " ๕๘
๒. วิจารณ์เรื่องดวยเรืองพงศาวดาร " ๖๐
๓. วิจารณ์พระบรมเสด็จประพาส " ๖๓
๔. วิจารณ์พระเกียรติพระบรมหัตถ์ " ๖๔
๕. วิจารณ์พระเสด็จทางชลมารค " ๖๕
๖. วิจารณ์พระเรือต่าง ๆ ที่เห็นเสด็จ " ๗๓
๗. วิจารณ์พระเสด็จทางสถลมารค " ๗๗

ตำราแบบธรรมเนียมในราชสำนัก

ตอนต้น

๑ ตำรากระบวนเสด็จพระราชดำเนิน ครองกรุงศรีอยุธยา แต่งกรุงธนบุรี

๑ วัน ๖ ๓๒ ค่ำ จตุศักราช ๑๑๕๒ ปีชวด โทศก เจ้าพระยา
จักรี รับผิดชอบได้เกิดฯ ดังว่า ขนบธรรมเนียมราชการทุกอันพจนเพอนให้
เจ้าพระยาศรีธรรมราชา
เจ้าพระยาราชยาวรรักษ์
เจ้าพระยาราชนายก
พระยาราชสภาวดี ตคร^(๑)
พระยาราชทูต
พระยาศูรเสนา กรมท่า^(๒)
พระยาธรรมไตรโลก
พระสุรเสนา
พระมหาอำมาตย์
พระอินทราช
พระนฤพต นอกราชการ
หุดวงศ์รกาพลมุด

(๑) พระยาราชสภาวดีคนนี้ได้เป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราช ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๒๘๕ ต่อมาถึงแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ มีความผิดต้องออกจากตำแหน่งเมืองนคร เจ้านครฯ เป็นปลัดจึงได้รั้งเมืองมาจนเสียกรุงฯ

(๒) ทำนองจะว่าที่โกษาธิบดี

หมมนรินทรเด่น นอกราชการ

หมนศรด์หเทพ นอกราชการ

พนเทพราช

พนพดม

พนภาณ

พนเกา

พนจันท

นายหงส์ เต็มยนนครบาดแต่ก่อนคนเก่า ๒๐ คน^(๑) มาพร้อมกัน
ณ โรงพระแก้วมรกต บอกชนบชกรรมนิยมราชการตามอย่างแต่ก่อน

(กระบวนเสด็จโดยทางชลมารค)

แต่ทจาไค่นนวา ถามทเสด็จ ฯ ทางชลมารคไปประพาดแห่งใด
มิได้ประทับแรม

พนทพรชกตาโหมเวรพระคานก คุมเจาพนกงานด์ตารวจทา
ฉนวนทาพตบพดารบเสด็จของหลวง และฉนมตารวจทาฉนวนทาพตบ-
พตา เจาตางกรมชางหนาชางใน

และเรือพระที่นั่งศรด์กหลาด (ต้า) ทรง และ (ต้าทง) รอง
เบนนกงานหลวงอนทรเทพ หลวงพเรนทรเทพ หมนไชยภษา หมน
ไชยาภรณ์ ไค้แต่งเรือและเกณท์บโตน พนหิว พนทาย ผพาย
ดำหรับ (ต้า)

และหนาเรือพระที่นั่ง (นน) มหาดเตก หวหมน (หรือ) นายเวร
ดงคน ๑ ชางแดงบนคน ถอบน (หรือ) กระฉ่น หมนออกเนศร์ (หรือ)
หมนศรด์้าแดง กานนพระแดงดงคน ๑ ทายเรือพระที่นั่ง มหาดเตก

(๑) ที่ว่าคนเก่า คือเคยเป็นข้าราชการมีตำแหน่งเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

หุ้มแพร (หรือ) มหาตเด็กเดว คุมพระเตาตั้งพระบงคน หีบได้เงิน
พระแสงกระสุนไปคน ๑ ชาวพระภูษามาตาเอาถงตั้งกหัดได้พระภูษา
พระมาตาไปคน ๑ (มหาตเด็กกับภูษามาตาทดงทายเรือพระทง) ๒ คน
พายเรือด้วย

และเรือพระทงทองแขวนฟ้า (๑) และเรือดงน พนพรหมราช
กตาใหม่ได้เกณทรบเสด็จ ๑ เป็นเรือพระทงทองแขวนฟ้าบ้านใหม่
ชนหลวงต์เรนทรวชตดา ๑ โปชเวียง ชนหลวงอภยเด่นาดา ๑ เรือดง
ทหารในชวาชนหลวงวิสุตร โยชามาตยดา ๑ ชายชนหลวงราช โยชาเทพ
ดา ๑ เรือเกณทหคอย่างฝรังชนแกหลวงพพชเคชะเจากรม ชวาชน
พพชณรงคปตคกรม ชายชนทวงวิไชยปตคกรมรวมกันดา ๑ เรือดง
อาดำวเคษดาชวาชนหลวงเด่นานนทดา ๑ ดาชายชนหลวงพตอาคัย
ดา ๑ รวม (เป็นเรือ) ๗ ดา

และหมอย่างานดงเรือพระทงทองแขวนฟ้า (ด้วย) คน ๑
พดพายเรือพระทงทองแขวนฟ้า ๒ ดา เรือดงทหารใน ๒ ดา
เรือเกณทหคอย่างฝรังดา ๑ พนเทพราชได้เกณท ๕ ดา (แต่)
เรือดงอาดำวเคษชายชวา ดัดัดเกณท ๒ ดา รวม ๗ ดา
ชาวแต่งเกณททนายเดอก ถอบนคาบค้ดาตั้งเรือดง ๕ ดา ดาตะ

๕ กระบอก
พนพรหมราชกตาใหม่เวรเรือได้ตรวจตราว่ากตาบอกห่างว่าวแก
นายเวรกตาใหม่ตั้งชาววัง ชาววังตั้งมหาตเด็ก
และเรือชาทุดตะออง ๑ มตาเห่งนาและคาเห่งตามเดัดจนนนา

(๑) เรือคู่ชักมักเรียกกันว่าเรือขวานฟ้าลำ ๑ เรือขยับันลำ ๑ แต่ในหนังสือนี้
เรียกว่าเรือพระที่นั่งทองแขวนฟ้าทุกแห่ง

เสด็จ มหาตไทย หาดวงราชนิกตดำ ๑ เจ้ากรม (หรือ) ปลัดกรม
 ตำรวจผู้ยู่เวรดำ ๑ รวม (เรื่อนาเสด็จ) ๒ ดำ เรือตามเสด็จตำรวจ
 ในชวา หาดวงมหามนตรีดำ ๑ หมนทพเสนาปลัดกรมดำ ๑ ตำรวจ
 ในซ้าย หาดวงมหาเทพดำ ๑ หมนราชามาตยปลัดกรมดำ ๑ ตำรวจ
 นอกชวา หาดวงราชวินทรดำ ๑ หมนทพรกษาปลัดกรมดำ ๑ ตำรวจ
 นอกซ้าย หาดวงอินทรเศษดำ ๑ หมนราชาบาด ปลัดกรมดำ ๑ ตำรวจ
 ใหญ่ชวา หาดวงพิเรนทรเทพดำ ๑ ตำรวจใหญ่ซ้าย หาดวงอินทรเทพ
 ดำ ๑ ทหารในกลาง พระราชสงครามดำ ๑ ทหารในชวา หาดวงวิสูตร
 โยชามาตยดำ ๑ ทหารในซ้าย หาดวงราชโยชาทะพดำ ๑ บ้านใหม่
 หาดวงสุเรนทรวิษตเจ้ากรมดำ ๑ โพธิ์เรียง หาดวงอภัยเสนาเจ้ากรมดำ ๑
 กรมวง หาดวงรักษมณเฑียรดำ ๑ หาดวงบาเรอภักตดำ ๑ จมนจงชวา
 ดำ ๑ จมนจงซ้ายดำ ๑ ปลัดวงชวาดำ ๑ ปลัดวงซ้ายดำ ๑ รวมเรือ
 ตามเสด็จ ๒๑ ดำ รวมทงสิ้น ๒๓ ดำ

และเรือส้มเตจพระเจ้าตากเชอ พระเจ้าหลานเชอ ขาทูตตะออง ฯ
 นอกกวานดวงเรือตำรวจและเรือชาววงชนไปมิได้

เรือไซ้ ทนายเดออกหอก ขวาชนภักตอาสาดำ ๑ ซ้ายชนโยชา
 ภักตดำ ๑ ทนายเดอกบน ขวาหมนออกคนครดำ ๑ ซ้ายหมนครดำแดงดำ ๑
 ตำรวจใหญ่ หาดวงอินทรเทพดำ ๑ หาดวงพิเรนทรเทพดำ ๑ ทหารในชวา
 หาดวงวิสูตร โยชามาตยดำ ๑ หาดวงราชโยชาทะพดำ ๑ เขากัน ๘ ตาน
 เจ้ากรมปลัดกรมได้แต่งพันทนายไปดำละ ๒ คน

ขาทูตตะออง ฯ ผู้นำตามทงน นายเวรมหาตไทย นายเวรกติาใหม่
 บอกทางว่าวส่งชาววง ชาววงส่งมหาตเตกผู้รบเวร ถึงทประทบกรมวง

ได้ตรวจเอาบัญชีรายชื่อผู้ลงทะเบียน ๑ ผู้ตามเสด็จชั้น ๑ ชั้น ๒ และเรือผู้ใด
หนึ่ง (หรือ) มีหนังสือแจ้ง เอกกราบทูลพระกรุณา ๑

(ล้อมวง ณ ที่ประพาส)

และพันเทพราชกตาโหมได้เกณฑ์พันทนายคบหอก หม่อมตำรวจใน
ซ้าย ๑๒ ขวา ๑๒ รวม ๓๒ หม่อมตำรวจใหญ่ ซ้าย ๑๒ ขวา ๑๒ รวม ๓๒
หม่อมตำรวจนอกซ้าย ๑๐ ขวา ๑๐ รวม ๒๐ หม่อมทหารในซ้าย ๑๒ ขวา ๑๒
รวม ๓๒ หม่อมทนายเดือกหอกซ้าย ๑๐ ขวา ๑๐ รวม ๒๐ รวมทั้งสิ้น
๑๓๖ คน ล้อมวงชั้นในชั้นนอก

พันอินทราช (กตาโหม) เกณฑ์พันหามแดน หม่อมตำรวจในซ้าย ๒
ขวา ๒ รวม ๔ กระบอก หม่อมตำรวจใหญ่ซ้าย ๒ ขวา ๒ รวม ๔ กระบอก
อาสาเดโช กระบอก ๑ อาสาท้ายนากระบอก ๑ อาสาซ้ายกระบอก ๑
อาสาขวากระบอก ๑ รวม ๑๒ กระบอก ล่วงไปล้อมวงชั้นใน

และหม่อมรินทรเด่น พันเทพราชได้เกณฑ์เจ้ากรมปลัดกรมอาสา
๖ เหล่า อาสาจาม ตงกองรายล้อมวงชั้นนอก

และหม่อมรินทรเด่น เกณฑ์หลวง ชุน หิมณ ฝ่ายทหารหมวด
ชุนฉนวนชุนมะม่วง^(๑) ครนเสด็จถึงที่ประทับณวนแดง ผู้คนเอกกราบทูล
พระกรุณา ๑

ถ้าข้างในไปตามเสด็จด้วย ชุนจันทราทิศ ชุนอินทราทิศ ชุน
รักษานาถ ชุนราชบำเรอ สันนมซ้ายขวา (เบ็น) เจ้าพนักงานเกณฑ์
เรือคฤหัสถ์สองค้อน ขวา ทัดรงพันต้นดำ ๑ งานใช้พันต้นดำ ๑ พิเศษใน
ชุนโอซารัดดำ ๑ รวมขวา ๓ ดำ ซ้ายพระภูษาน้อยพันต้นดำ ๑

(๑) ตราบนี้เห็นจะหมายความว่า ชุนตรวจที่เสด็จประพาสก่อนเสด็จไปถึง

พิเศษใน ขุนเทพโสภาดำ ๑ รวมชาย ๒ ดำ รวม (เว็คฤห์สองตอน)
๕ ดำ เว็กราบมานใหญ่ ขวาขุนรักษานาถดำ ๑ ชายขุนราชบำเรอ
ดำ ๑ รวม (เบ็ดเดี่ยว) ๗ ดำ สัตตเกณฑพตพายทุกดำ

อนึ่ง ส้มเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระเจ้าลูกเธอทรงพระเยาวมโดยน
เดชไว้แก่สัตตจะโตไปตาม (เด็ดจ) ข้างในตั้งต้นมพตเรือน ต้นมพตเรือน
ตั้งมหาตไทย มหาตไทยหมายบอกสัตต สัตตเกณฑพตพายให้

(ถ้าแต่) ตั้งให้ชาทูตละของ ๑ ชักเรือส้มเด็จพระเจ้าลูกเธอ
พระเจ้าลูกเธอ ถ้าแก่ตั้งต้นม (พตเรือน) ต้นมตั้งชาวงวง ชาวงวงตั้ง
มหาตไทย กตาโหม และหมนนทรนทรเด็น หมนศร์สหเทพเกณฑ
ชาทูตละของชัก ทหารดำ ๑ พตเรือนดำ ๑ รวม ๒ ดำ

(เสด็จทางสถลมารค กระบวนราบ)

อนึ่งถ้าเสด็จทางสถลมารค ออกจากพระราชวังไปวัดวาอาราม
ถ้าไปแห่งใด ๆ มิได้ประทับแรม

หมนนทรนทรเด็น เกณฑหตวง ขุน หมน คำรวจใน คำรวจนอก
คำรวจใหญ่ อาดำ ๖ เหล่า คณวดวาอารามสัมทุมพุ่มไม้ คอยกราบทูต
พระกรุณา ๑

พันทพรราชกตาโหมกุมเจ้าพนักงานตั้งคำรวจ คำรวจนอก ต้นม
คำรวจ ไปทำฉนวนและพดบพลา

พันเทพราช (กตาโหม) เกณฑทนายคบหอก หมู่คำรวจใน
ชาย ๒๐ ขวา ๒๐ รวม ๔๐ หมู่คำรวจใหญ่ ชาย ๒๐ ขวา ๒๐ รวม ๔๐
หมู่คำรวจนอก ชาย ๓๕ ขวา ๓๕ รวม ๗๐ ทหารใน ชาย ๒๐ ขวา ๒๐
รวม ๔๐ ทนายเดออกหอก ชาย ๓๐ ขวา ๓๐ รวม ๖๐ รวมทงตั้ง ๑๗๐ คน

และบักดองชะนะรงฉาน (ชั้น) นอก เจ้ากรมปลัดกรมหัวหมนทวด
ตำรวจเดวเห่เดัดจ ๗

พันอินทราช (กตาโหม) เกณฑบหนามแดนตามท่ายทง ให้
เจ้าหมุ่ตำรวจใน ซ้าย ๒ ขวา ๒ รวม ๔ กระจบอก ตำรวจใหญ่ ซ้าย ๒
ขวา ๒ รวม ๔ กระจบอก อาดำเดโช กระจบอก ๑ อาดำทายนนา กระจบอก ๑
อาดำซ้าย กระจบอก ๑ ขวากกระจบอก ๑ รวม ๒ กระจบอก ตามเดัดจ ๗

พันเทพราช (กตาโหม) ตั้งมาให้พันพุม (มหาดไทย) หมาย
บอกหมนออกคนศร์ หมนศร์ดำแดง เกณฑททนายเดอกแดงบหนตามท่าย
พระทง ซ้าย ๕๐ ขวา ๕๐ รวม ๑๐๐ คน

(ให้พันพุม) หมายให้ขุนโจมพดถัน ๑ ขุนตั้งท้านพดแดน ๑
ขมานา พันไชยชชบโทนหดวงราชนิกุดถอง ๑ ซายนาทางเดัดจ และ
เจ้ากรมปลัดกรมหัวหมนทวดตำรวจเดวเหววชนในตามตำแหน่ง

(กระจบวน) แห่หน้า หดวงเทพอรชุน ๑ หดวงราชนิกุด ๑
นารวชนใน ๒

ขุนราชมน ๑ พันเทพราช ๑ คุมบักดองชะนะ ๒
ตำรวจในซ้ายขวา ตำรวจใหญ่ซ้ายขวา ตำรวจนอกซ้ายขวา
รวม (แห่หน้า) ๖ กรม

แห่หด ทหารในซ้ายขวา รักษากองคซ้ายขวา ดนมกตางซ้าย
ขวา พดพนซ้ายขวา เจ้ากรมบ้านใหม่ เจ้ากรมโพชเรยง ทนายเดอก
หอกซ้ายขวา หมนนวนทรเด็น ๑ หมนศร์ดีหเทพ ๑ รวม (ทงกระจบวน
หน้าหด) ๑๘ กรม

และกรมวงไตตรวจตราเกณฑทชาวเครองถอเครองตั้ง ขุนราช
พมาน พันทอง ควด คุมแห่หน้า เครองตั้งหาชน เขยวค ๑ แดงค ๑

เห็ดองคื ๑ รวม ๓ คื บงแทรก ตาคื ๑ เห็ดองคื ๑ รวม ๒ คื คมแห่
หตงเครองสูงหาชน ชาวคื ๑ ตาคื ๑ รวม ๒ คื บงแทรก แดงคื ๑
รวมเบน ๓ คื รวมทงหนาหตงเบน ๘ คื บงพระสุริย ๑

ดนมพดเรอนแตะชาวแแต่งแหในหวางเครองสูง แหหน้าพระแแต่ง
ดาบโดห้ หมนพรสุรินทร ๑ หมนอินทรจำเรียว ๑ รวมดนม ๒ พระแแต่ง
หอกตามไมมะเกดอยอดทอง ชนแแต่งดรรพยทช ๑ กำนันพระแแต่งใน ๑
รวม ๒ พระแแต่งดาบไทย กำนันแแต่งใน ๑ พระแแต่งเซนกำนันพระแแต่ง
ใน ๑ รวมแห่หน้า ๖ แห่หตง พระแแต่งงาวชนคชนาถภกค ๑ พระแแต่ง
หอกงามชนแแต่งดาร์ภาษ ๑ รวมแห่หตง ๒

ถ้าในพระราชวง มหาดเดกถอ (?) แตะหตวงบำเรอภกค หตวง
รกษมณเทयर จมจนจชาย จมจนจขวา ปดควงชาย ปดควงขวา
เคยงพระวอ

แตะกระบวนเล็ดจทงน หมนนทรนทรเด้น พันเทพราชกตาโหม
โคยบบญชให้สมุหพระกตาโหมกราบทุดพระกรุณา ฯ

(เสด็จทางสถลมารค กระบวนช้าง)

ถ้าเล็ดจทงช้าง กรมช้างเกณทช้างพดาย ๗ ช้างพง ๖๕
รวม ๗๒ ช้าง

พระทงทงโอง ผูกเครองดกพด เครองดาวทองค้ำ ชาวพระ
แแต่งเชญพระแแต่งไล้ในเบาะ พระแแต่งบนด้นองค ๑ พระแแต่งพรอองค ๑
กระบมา (มา) ผูกช้างเบาะองค ๑ รวม ๓ องค ทายช้างควาญ ๑

พระทงหตงคาทอง ดัศารวจเชญมาผูก ชาวพระแแต่งเชญพระ
แแต่งมาผูก (คอ) บนด้นคื ๑ หอกด้นตามเห็ดกบคคองคื ๑ นายทาย
ช้าง คอ ๑ ทาย ๑ รวม ๒ คนช้าง ๑

พระทนต์ประพาส ๑๖ ตำรวจเชิญมาให้ นายท่ายข้างผูก ชาวพระ
แต่งเชิญพระแต่งมาผูก (คือ) ๑๖ บันได ๑ บันยาว ๑ หอกสั้นตามเหล็ก
บิตทอง ๑ นายท่ายข้าง คือ ๑ ทาย ๑ รวม ๒ คนข้าง ๑

พระทนต์รอง ผูกเครื่องดาวทอง ชาวพระแต่งเชิญพระแต่งกระบด
ปรา ๑ มาผูก ชาวพระแต่งบนถอบนคาศักดาถางข้าง ๑ นายท่ายข้าง
คือ ๑ ทาย ๑ รวม ๓ คนข้าง ๑

ข้างตงผูกเครื่องมน ทนายเดอกแต่งบนคาศักดาถางข้าง ๑ ๓
คน เบนข้างตงหน้า ๓ หัดง ๓ รวม ๖ ข้าง นายท่ายข้างชคอเบนควาญ ๖

ข้างแทรก (เบนข้าง) พัง มหาตไทยข้าง ๑ กดาไหมข้าง ๑
จตุสดมภ์ ๕ ข้าง สักดกถางข้าง ๑ คตงมหาตมบคข้าง ๑ มหาตเดก
หวหมน ๕ ข้าง นายเวร ๕ ข้าง ขนข้าง ๒ ข้าง ปัดตข้าง ๒ ข้าง ขน
เชอก ๒ ข้าง ปัดตเชอก ๒ ข้าง รวม ๒๕ ข้าง

ข้างบนใหญ่ หมนราชฤทธ หมนราชรงค์ หมนเพชร (ฎา) ไชย
หมนทรงพิไชย ตำรวจนอกทำจาดอง สักดเกณทเดชตั้งให้หมนกรน-
ศรเชษฐ ๑ หมนวเคษศรชาญ ๑ คมเกณทหัดเบนทนายบนแต่นาย
ข้างชคอ ๑ ชาวทองชทาย ๑ เต็มอข้าง ๑ คนทนายบนกถางข้าง ๑
กรมข้างซ้าย ๑ ขวา ๑ บนกระสุนนวกงกระบอก ๑ กระสุนโตด ๑๐
กระสุน กระสุนปราย ๒๐๐ กระสุน หอกชด ๑๐ แห็ดนชด ๑๐ ชงผูก
ทองนุดคอกแดงหน้า ๑ เขยวหัดง ๑ รวม ๒ คน

ข้างกนผูกเครื่องมน ข้าง ๑ ทนายเดอกบนคาศักดาถางข้าง
ข้างตงกระบอก ๑ ขนหมนกองข้างชคอ ๑ นายข้างเบนควาญ ๑ ซ้าย
๑๐ ข้าง ขวา ๑๐ ข้าง รวม ๒๐ ข้าง แตะทนายเดอกนหมนออกนศร ๑
หมนศรดำแดง ๑ ไตเกณทได้ข้างตามพนักงาน

ถ้าข้างในจะไปตามแต่จุดด้วย ข้างในบอกห่างว่าวัดนมพุดเรือน
ตั้งเวร ชาววัง มหาศไทย กลาโหม ให้กรมช่างเกณฑ์ช่าง (แต่) หดวง
พรหมบรรณกษ หดวงสุริยภักดี ชนดัมพพมาน ชนประธานมณเฑียร
ต้นมทหารแต่จาดองแต่กบเขยงตายวง ขวาพนแดง ๓ ซ้ายพนดา ๓
แต่หดวงเทพราชา หดวงทพราชา กรมช่างคุมหม้อจาเจียม
ตำรวจนอก เครื่องมอสำหรับช่างปากไม้ ๓๐ คน คบเพลิงตวงตะ ๒ ดอก
เบนช่างซ้าย ๒๐ ขวา ๒๐ รวม ๔๐ ช่าง
เขากน (ทงกระบวน) ช่างพดาย ๗ ช่างพง ๒๕ เบน ๗๒ ช่าง
พันภาณ (มหาศไทย) ไต่เรียกห่างว่าชนดัมพพนายกกรวบทุดพระกรรณาฯ

(เสด็จทางสถลมารคกระบวนม้า)

กรมมาเกณฑ์มาพระทงมูกเครื่องทองคำ พระทงทรง ๑ พระ
ทงรอง ๑
ม้าแข่งใน (นายมาข) ถอบนดาบขัดแดง (หรือ) ถอทวนดาบ
ขัดแดง ซ้าย ๓ ขวา ๓ รวม ๖ ม้า
ม้าแข่งนอก (นายมาข) ถอเกาทณฑดาบขัดแดง ซ้าย ๕ ขวา
๕ รวม ๑๐ ม้า (นายมาข) ถอทวนดาบขัดแดง ซ้าย ๖ ขวา ๖ รวม ๑๒ ม้า
รวมม้าแข่งนอก ๒๒ ม้า รวมม้าแข่ง (ทงต้น) ๒๘ ม้า
ม้าสวนทางไปหน้า แห่ซ้ายหม่นเทพดำรงค์ ๑ แห่ขวาหม่นพาช
ไชย ๑ รวม ๒ ม้า
ม้าไช (ไปข้าง) หดง ซ้ายหม่นไกรพตแมน ๑ ขวามหม่นเด่น
ใจเพชร ๑ รวม ๒ ม้า
มานาแต่จุด ซ้ายชนดัมพพตเด่น ๑ ขวาชนโจมพตด้าน ๑
รวม ๒ ม้า

กระบวนมารวมทั้งสิ้น ๓๖ มา มาทางนพนภามหาดไทยได้เรียก
ทางว่าย่นส้มุนายกกราบทูลพระกรุณาฯ

(จุกช่องรายทาง)

พันเทพราชกตา โหมมเกณฑ์ทนายหอการค้าในซ้ายขวา จุกช่อง
แต่พนัก้าแพงพระราชวังออกไปช่องละ ๒ คน ตามซ้ายขวารายทางไปจน
ถึงทประทบ

และพันจันทมหาดไทย ว่าแก่นายเวรนครบาดแขวง (ให้) ชำระ
ทาง คัดไม้ชายเอนตามทาง

๒ กระบวนเสด็จไปพระพุทธบาท

ถามที่เสด็จไปพระพุทธบาทเป็นการปรกติ (เจ้า) พระยากตาโหม
พระสุรเส่นา หดวงเทพ (อรชุน) ตั้งพันทพราชให้เกณฑ์หดวง ชุน
หมน ๒ คน ๓ คนเบนนายกองท่าคานัก คุมพนักงาน ๕ ค้ารวจ ส่นม
(ทหาร) ซ้ายขวา ส่นมกตางซ้ายขวา ค้ารวจนอกซ้ายขวา ไปท่า
คานักคณนพระนครหดวง ท่าเจ้าส่นุกพระพุทธบาท และการรบเสด็จ
ของหดวงเจ้าต่างกรม

พระสุรเส่นา หดวงเทพ (อรชุน) พันทพราชไปตรวจตราเร่งรัด
ถ้าเบนอาเภอแขวงกรมการ แขวงกรมการได้ท่า เจ้าพนักงานเบนผู้
เร่งรัดให้แขวงกรมการท่า ถ้าแขวงกรมการท่าไม้ทัน (หรือ) จากไม้
ไม้พอ เจ้าพนักงานทงนตองหาไม้หาจากท่าควย

และค้ารวจใหญ่ซ้ายขวาแต่งเรือพระทงงค์รด์กหดาด พระทง
กราบ (ดำ) ทงรบเสด็จ

และพันพรหมราชกตาใหม่ได้เกณฑ์เรือพระที่นั่งตงกนชกนาได้ตั้ง
 เบนเรือพระที่นั่งทองแขวนฟ้า บ้านใหม่ดำ ๑ โปษเรียงดำ ๑ รวม
 (คู่ชัก) ๒ ดำ เรือตงทหารในซ้ายดำ ๑ ขวาดำ ๑ รวม ๒ ดำ เกณฑ์
 หัดอย่างฝรั่ง ซ้ายดำ ๑ ขวาดำ ๑ รวม ๒ ดำ อาดำวิเศษซ้ายดำ ๑
 ขวาดำ ๑ รวม ๒ ดำ รวม (เรือตง) ๒ ดำ เบน ๘ ตาทงเรือคู่ชัก เรือ
 กนเรือตำรวจในซ้ายดำ ๑ ขวาดำ ๑ เรือตำรวจใหญ่ซ้ายดำ ๑ ขวาดำ ๑
 ลัดซ้ายดำ ๑ ขวาดำ ๑ เรือ ๑๔ ตานพดพายผายทหารพันเทพราชได้
 เกณฑ์ ผายพดเรือนลัดได้เกณฑ์

และหมนอกคนศรี ๑ หมนศรีดำแดง ๑ เกณฑ์ทนายเดอกบนดง
 เรือตงเรือกนดาดะ ๕ กระบอก

และเรือพระที่นั่งบดตงกรตนาสัน ๑ เรือพระที่นั่ง (บดตงก) ราช
 ลัมเตพ ๑ ล่องตานพนกงานตำรวจในซ้ายขวาทำและรักษา ครนมห
 ได้ตั้งทหารในซ้ายขวารับ (ไป) บรรจุพดกนเซียงแถวเอาไปทอดทำ

และเรือคฤหส์องคองสนมพดเรือน ซ้ายขวาเกณฑ์ ไปตามลัดจ
 (เรือผาย) ซ้าย เรือพระภูษาใหญ่ พันวิเศษดำ ๑ เรือพระภูษานอยพัน
 ลันนดา ๑ เรือพระลุ่มุด พันแควนดำ ๑ เรือพระโอสถ พันชนะนะดำ ๑ เรือ
 พิเศษ (เครื่อง) ขุนทิพโอชาดำ ๑ หมนโอชาดำพังดำ ๑ รวม ๒ ดำ
 รวมเบนเรือผายซ้าย ๒ ดำ เรือผายขวา เรือทล่อง พันลันดา ๑ เรืองาน
 ไซ พันนดา ๑ เรือคอง พันแควนดำ ๑ เรือพิเศษ (เครื่อง) ขุนโอชา
 รัดดำ ๑ หมนกอนแควนดำ ๑ เรือ (เครื่อง) นมัสการ พันศรีรักษา
 ดำ ๑ รวมเรือผายขวา ๒ ดำ เบน ๓๒ ดำ พดพายนลัดซ้ายขวาได้เกณฑ์

และเรือศรีวัฒแดง เรือทงกราบเจามกรมแดง เจากรมปลัดกรม
 เกณฑ์พดพายกนเซียงในกรม ถ้าเรือศรีวัฒแดง เรือทงกราบ เรือ

มมานเจ้าหากกรรมได้ไปตามเด็ดจ ต้นมพลเรือนบอกจำนวนเรือ จำนวน
พลพายพลกนเซียงมาแก้เด็ด ๆ เกณฑ์เลขให้

(ล้อมวงที่ปลับปลาทำเจ้าสนุก)

ครนเด็ดจ ๑ ถึงท่าเจ้าต้นกแถว พันเทพราช ดีเด็ดยกเอานายเรือ
(และ) พลพายเรือดงเรือกนชนนอกของชุ่มหน้าฉาน พันพรหมราช
เกณฑ์แต่ตาเรือส่งให้แก้เด็ดจาวจและอาล่าหกเหตา ทอดทูนหน้าฉาน
ต่อกันดงไปเล่มอ ลำหนึ่งนาย ๑ ไพร์ ๕ คน

และด้อมวงแบ่งกนอยรูกษาวง บางดวงชนไปดงตารจวงชวาก
เหตกรอบพระตาหนกกวง ๕ ค็อก ๑๐ กอง เด่มอกกองหนึ่ง บนตาตะเงน
กระบอก ๑ บนห้ามแดนกระบอก ๑ บนทองกระตุนปราย ๒ กระบอก
บนคาบชุด ๑๐ กระบอก รวมบน (กองละ) ๑๕ กระบอก ชน ๕ คน
หน้าไม้ ๕ คน ชวากกระจับ ๕๐ หตุม ช้องใหญ่ใบ ๑ ไพร์ ๕๐ ค็อกของ
ชานยาม

อาล่าวิเศษ ทหารใน นอนนอกด้อมวง ๔ กอง เป็นอาล่าวิเศษ
๒ กอง ๑๒ คน ทหารใน ๒ กอง ๑๒ คน รวม ๓๒ คน

และกรรมตำรวจใน ตำรวจใหญ่ ทหารใน ต้นมทหารซ้ายชวา
เจ้าพนักงานเอาบนดอไปดงประตูละ ๒ กระบอก ชาววงกากบประตูด้วย
แถวชวาท มหาเดเล็กวงหน้า (๑) ชาววงตำรวจในด้อมวง

ดีเด็ดยกเอาเลขเรือคฤห์สองคอง เรือครมาแดง เรือทงกราบ
ไปนอนนอกของชุ่มท้ายต้นม และผพายเรือครีร์สักหตาต เรือกราบ (ทง)
ทง เรือกราบ (ทง) รอง นอนริมฉนวนประจำทานอกตารจด้อมวง

(๑) ที่ว่ามหาเดเล็กวงหน้าตรงนี้ คอยคูอธิบายข้างหน้าต่อไป

และพันเทพราชเกณฑ์บกตองชนะประ โคมยาม

และกรมช่างเกณฑ์ช่างอยู่โรงในกำแพงดอมพระตำหนัก และ
วงรายในกองขุ่มรอบกำแพงดอมพระตำหนัก ช่างบันใหญ่ตงรอกองเพดง
นอกกองขุ่มตามซ้ายตามขวา และเจ้ากรมปลัดกรมคุมไพร่ดาบ เกยถอ
บันนบกไพร่ทรงระเวน & ยามตามซ้ายตามขวา เบนช่าง ๖๒ ช่างใน (ดิง) น
ช่างต้นอยู่โรงในพระตำหนัก พดาย ๑ พัง ๑ รวม ๒ ช่าง วงราย
รอบกำแพงดอมพระตำหนัก ๓ ดาน พดาย ๖ พัง ๖ รวม ๑๒ ช่าง ช่าง
บันใหญ่ตงรอกองเพดง พอกกองขุ่มเล่มอช่าง ๑ ทนายบันกตางช่าง ๑
กรมช่าง (ช) คอ ๑ ทาย ๑ รวม ๓ คน บันกระสุนหว (กิง) กระบอก ๑
กระสุน โดด ๑๐ กระสุน กระสุนปราย ๒๐๐ กระสุน หอกชด ๑๐ เตม
แหदनชด ๑๐ เตม เบนช่างพงซ้าย ๒๐ ขวา ๒๐ รวม ๔๐ ช่าง

(กอง) ตระเวน & ยาม ซ้าย ยาม ๑ พระราชวงเมือง ๑ ไพร่
ดาบเกย & รวม ๕ ยาม ๒ หมนคชคักด ๑ ไพร่ดาบเกย & รวม ๕ ยาม ๓
ขุนทรงลัทธ ๑ ไพร่ดาบเกย & รวม ๕ ยาม ๔ หลวงศรีไชยาทิต ๑
ไพร่ดาบเกย & รวม ๕ ขวา ยาม ๑ พระกำแพง ๑ ไพร่ดาบเกย &
รวม ๕ ยาม ๒ หมนคชลัทธ ๑ ไพร่ดาบเกย & รวม ๕ ยาม ๓ ขุน
ทรงคักด ๑ ไพร่ดาบเกย & รวม ๕ ยาม ๔ หลวง (ศรี) ลัทธกรวม ๑
ไพร่ดาบเกย & รวม ๕ รวมนาย ๘ ไพร่ดาบเกย (ถอ) บันนบกไพร่ ๓๒
รวม ๕๐ คน ช่างพง ๘ ช่าง เขากนเบนช่างพดาย ๗ พัง ๕๕ รวม ๖๒
ช่าง ระดมมาตระเวน & ยามตามซ้ายตามขวา

มาซ้าย ยาม ๑ หลวงปราบพดแล่น ๑ ไพร่ถอหอกถอหดาว &
รวม ๕ ยาม ๒ หลวงศรีอศวเดช ๑ ไพร่ถอหอกถอหดาว & รวม ๕

ยาม ๓ ขุนต้นทรัดนรพ ๑ ไพธอหอกถอดดาว & รวม ๕ ยาม &
 หมนชานาญภูเบศร์ ๑ ไพธอหอกถอดดาว & รวม ๕ มาชวา ยาม ๑
 หดวงทรงพด ๑ ไพธอหอกถอดดาว & รวม ๕ ยาม ๒ หดวงพิไชย
 มนตรี (๑) ไพธอหอกถอดดาว & รวม ๕ ยาม ๓ ขุนวิสูตรยศร์ ๑
 ไพธอหอกถอดดาว & รวม ๕ ยาม & หมนชานภบาท ๑ ไพธอหอก
 ถอดดาว & รวม ๕ รวมนาย ๘ ไพธอหอกถอดดาว ๓๒ รวมเบน
 ๔๐ คน มา ๘ มา

แดะหมนนรทรเด้น พันเทพราชกตาโหม หมนศร์ดีหเทพ
 พันพดมมหาตไทย ได้เกณฑ์หมนคมไพธอหอกถอดดาว ไพธ
 พดเรอนดีดัดเกณฑ์ถอดหอกถอดดาว ตงกองรอยช่นนอก ห้างพระ
 ตำหนักออกไป ๒๐ เด้น ฟากตะวันออก ๒ กอง ฟากตะวันตก ๒ กอง
 รวม ๔ กอง ตระเวนบรรจบถงกัน เด้นออกองหนง ฝ่ายทหารนาย ๒
 ไพธอหอกถอดดาว ๕๐ รวม ๕๒ พดเรอนนาย ๒ ไพธอหอกถอดดาว
 ถอดดาว ๕๐ รวม ๕๒ คน รวมเบนนาย ๔ ไพธ ๒๐๐ รวม ๒๐๔ คน

แดะเกณฑ์ตงคอยเหตเห็นอนาทายนา ห้างพระตำหนักออกไป
 ๒๐ เด้น คนฝ่ายทหารเกณฑ์คอยทายนา กรมอาดำจามนาย ๒ ไพธ ๒๐
 รวม ๒๒ คน พดเรอนเกณฑ์คอยเห็นอนา กรมมา นาย ๒ ไพธ ๒๐
 รวม ๒๒ คน รวมเบนนาย ๔ ไพธ ๔๐ รวม ๔๔ คน

แดะบัญชากองรอยคอยเหตช่นในช่นนอก ๆ กวาดอมวงหนน หมน
 นรทรเด้น หมนศร์ดีหเทพ พันเทพราช พันพดม ได้ตั้งให้สมุหนายก
 สมุหพระกตาโหม แต่พอรู้จำนวนไว้ แดะกรมพระราชวังบวร ๆ ให้

(๑) ทำเนียบเดีวนี้เป็นหลวงพิไชยพาศี จะแก้ใหม่หรือหนังสือนี้จะเขียน
 สร้อยชื่อผิดก็เป็นได้

ข้าหวดงไปตรวจ แดงเอากราบทุดพระกรุณาฯ ถากกรมพระราชวังบวรฯ
ไม่ได้เฝ้า ตั้งบัญญัติมาให้เจ้าตางกรมแแต่ตำรวจในพระราชวังหวดง
กราบทุดพระกรุณา^(๑)ฯ

แแต่หมนศร์ด้หเทพเกณท์ชนหมนผายพดเรอนกากบนครบาด
(แแต่) แขวงตรวจตรา ตำรวจตรตงรานกองเพดง พนจนทได้ตรวจทาง
ให้นครบาดแขวงกรมการท่าทาง กรุยหดกตอยแแต่หดกตอไซคหาดคต
ไม้ชายไม้เอนทงในทางชตมารคแแต่ทางสถตมารคชงกตทางเสด็จ

(กระบวนทางสถตมารคเสด็จขึ้นพระพุทชบาท)

อนงถาเสด็จฯ แแต่ทาเจ้าส่นุกชนไปประทับแรมพระตำหนักพระ
พุทชบาท

กตาโหมเกณท์นายกองนายงานคุมเจ้าพนักงานชนไปท่าพระตำ-
หนักแแต่ทางสถตมารค แแต่ทาเจ้าส่นุกถึงบางโชมด พนักงานชุนนคร
ได้ทา^(๒) แแต่บางโชมดถึงพระพุทชบาท พนักงานกรมการเมืองสระบุรี
(แแต่) พนักงานชุนไซตนได้ทา พนจนทได้เกณท์หวดงชุนหมนคุมไพร
ด้สัดไปช่วยแขวงแแต่กรมการท่าทาง ๕ กอง กองหนึ่งนาย ๑ ไพร ๕๐
รวม ๕๑ คน

พนเทพราชเกณท์ทนายคบหอกหมุ ตำรวจในซ้าย ๔๐ ขวา ๔๐
รวม ๘๐ คน ตำรวจนอกซ้าย ๓๐ ขวา ๓๐ รวม ๖๐ คน ตำรวจใหญ่
ซ้าย ๔๐ ขวา ๔๐ รวม ๘๐ คน ทหารในซ้าย ๔๐ ขวา ๔๐ รวม ๘๐ คน

(๑) ความที่เกี่ยวข้องถึงกรมพระราชวังบวรฯ ตรงนี้ บางทีจะเป็นแบบแผนมีขึ้นใหม่ครั้ง
เมื่อสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า กิ่ง กรมขุนเสนาพิทักษ์เป็นกรมพระราชวังบวรฯ โดย
ทำนองจะได้มีหน้าที่เป็นผู้ตรวจมาแต่ก่อนนั้นแล้ว

(๒) ท้องที่ตอนนี้อยู่ในอำเภอนคร แขวงจังหวัดกรุงฯ ชุนนครเป็นนายอำเภอ

ทนายเดอกหอกซ้าย ๒๐ ขวา ๒๐ รวม ๔๐ คน รวมเบ็น ๓๔๐ คน

และบกตองชนะ ๑๐๐ คน แครฝรั่ง ๕ คู่ แครองอน ๒ คู่ ตั้งชคู ๓

ชงฉาน ๕ คู่

อนงพนอนทราชเกณทบนห้ามแดน ตำรวจในซ้าย ๒ ขวา ๒

รวม ๔ ตำรวจใหญ่ซ้าย ๒ ขวา ๒ รวม ๔ อาดำ (วิเศษ) ซ้าย ๓

ขวา ๓ รวม ๒ อาดำเดโช ๑ อาดำทายน่า ๑ รวม ๒ รวมเบ็นบน

ห้ามแดน ๑๒ กระจบอกตามทายพระทง

และเจากรมปลดกรมหวหมนควัดตำรวจเดวแหรวในตำแหน่งแห

หน้า (คือ) หลวงเทพอรชน ๑ หลวงราชนิกุต ๑ นารวชนในรวม ๒

ขุนราชมนุ พนเทพราช คุมบกตองชนะ (รวม) ๒ ตำรวจในซ้ายขวา

ตำรวจใหญ่ซ้ายขวา ตำรวจนอกซ้ายขวา ๖ กรม แห่หลัง (คือ)

ทหารในซ้ายขวา พลพนซ้ายขวา วิชาองคซ้ายขวา เจากรมบ้านใหม่

เจากรมโพธิเวียง ทนายเดอกหอกซ้ายขวา (รวมเบ็น) ๑๐ กรม หมน

นรินทรเด่น หมนศร์สเทพ (ปลายรว)

กรมวงเกณทเครื่องสูง แห่หน้า (คือ) เครื่องสูงหาชน เขยวกู่ ๓

แดงคู่ ๑ เหลืองคู่ ๑ รวม (เครื่องสูง) ๓ คู่ บงแทรกดำคู่ ๑ เหลืองคู่ ๑

รวม (บงแทรก) ๒ คู่ รวม (ทงเครื่องสูงบงแทรกแห่หน้า) ๕ คู่ แห่

หลัง (คือ) เครื่องสูงหาชน ขาวคู่ ๑ ดำคู่ ๑ รวม (เครื่องสูงแห่หลัง)

๒ คู่ บงแทรกแดงคู่ ๑ รวม (ทงเครื่องสูงบงแทรกแห่หลัง) ๓ คู่ บงสุรยศ

พนทอง ขุนราชพมาน คุม

และชาวแฉ่ง กรมฉนมพดเรอน ถอพระแฉ่งหวางเครื่องสูงหน้า

(คือ) พระแฉ่งดาบโดห้ หมนพรศร์นทร ๑ หมนอนทจาเวญ ๑

พระแฉ่งหอกคามไม้มะเกตอยอดทอง ขุนแฉ่งสุรพยทช ๑ กำนนแฉ่ง

ใน ๑ พระแสงดาบไทย กำนันแสงใน ๑ พระแสงเชน กำนันแสง
 ใน ๑ พระแสงหวางเครื่องตั้งหลัง (คือ) พระแสงง้าว ขุนคชนาก-
 ภักดี ๑ พระแสงหอกง่าม ขุนแสงตำรวจ ๑

พันพุ่มหมายบอกทนายเดออกแต่งบนคาบคี่ตามทนายพระทอง
 ชาย ๕๐ ขวา ๕๐ รวม ๑๐๐ คน

และให้หมายให้ขุนโจมพุดถ่าน ๑ ขุนตั้งท่านพุดถ่าน ๑ ขมาณา
 ขุนไชยชบโทน หดวงราชนิกุลถอง ๕ ชายนำทางเสด็จ

กรมช่างซ้ายขวาเกณฑ์ช่างดำหีบกระบวนเสด็จ ๗ ช่างพระทอง
 ทรง ๑ ช่างพระทองรอง ๑ ช่างนำ ๑ ช่าง (ผูกพระทอง) หดงคาทอง
 ๑ ช่าง (ผูกพระทอง) ประพาศโถง ๑ รวม ๕ ช่าง ช่างตงหน้า ๓
 หดง ๓ รวม ๖ ช่าง ช่างกนใน ๑๐ (ช่างกน) นอกกองอาดำ ๒๐
 รวมช่างกน ๓๐ ช่าง แทรกขุนช่าง ๒ ปลัดช่าง ๒ นายเชือก ๒ ปลัดเชือก
 ๒ มหาดไทย ๑ กดาโหม ๑ จตุสดมภ์ ๕ หวหมนมหาดเล็ก ๕ รวม
 ช่างแทรก ๑๘ ช่าง ช่างบน ๒๐ ช่างเครื่องมหาดเล็กชาย ๕ ขวา ๕
 รวม ๑๐ ช่าง ช่างกุดดำหีบช่างใน ๕๐ ช่างพระประเทียบ พระทอง
 หดงคาทอง ๑ (ช่างตง) ช่างหน้า ๒ ช่างหดง ๒ รวม ๕ ช่าง ช่าง
 บนหน้า ๕ บนหดง ๕ รวม ๑๐ รวมช่าง (กระบวน) พระประเทียบ
 ๑๕ ช่าง^(๑) รวมเบนช่างกระบวนเสด็จ ๗ ของหดวง ๑๒๘ ช่าง กระบวน
 พระประเทียบ ๑๕ ช่าง รวมทั้งสิ้น ๑๔๔ ช่าง

ช่างพระทองผูกเครื่องดกพุด^(๒) ดาวทองคำ ชาวพระแสงเชิญ
 พระแสงใส่ในเบาะ พระแสงบนต้นกู่ ๑ พระแสงพราองค ๑ กระบวน

(๑) ว่าด้วยช่างพระประเทียบตรงนี้ เห็นจะหมายความว่ากระบวนพระมเหสี

(๒) ในต้นฉบับเขียนลูกพุด อย่างนี้จะถูกหรือที่ถูกจะอย่างไรสงสัยอยู่

๒ ๑ นายท่ายข้าง (๕) ๑ ๒ ๑ พระทนต์หงคากทอง
 & ๑ คารวจยกมา ๒ ๑ กรมช่างผูกช่าง ๑ ๒ ๑ ชาวพระแสงเชิญพระแสงบันด์น ๑
 พระแสงหอกตามเหตักบัตทองคู้ ๑ ๒ ๑ พระแสงบันยาวองค ๑ ๒ ๑ นายท่ายข้าง
 (๕) ๑ คอ ๑ ๒ ๑ ทาย ๑ ๒ ๑ รวม ๒ คนช่าง ๑ ๒ ๑ พระทนต์นาผูกเครื่องดกพด
 คาวทอง ๑ ๒ ๑ ชาวพระแสงเชิญพระแสงกระบองค ๑ ๒ ๑ พระแสงพราองค ๑
 รวม ๒ ๑ มาผูก ๑ ๒ ๑ ทนายเดอกแสงบันถอบนคาศัดากดาวช่างกระบอก ๑
 นายท่ายข้าง (๕) ๑ คอ ๑ ๒ ๑ ทาย ๑ ๒ ๑ รวม ๓ คนช่าง ๑
 ๑ ๒ ๑ ช่างดงผูกเครื่องมน ๑ ๒ ๑ ทนายเดอกแสงบันถอบนคาศัดากดาวช่าง
 ๑ ๒ ๑ ช่างตะคน ๑ ๒ ๑ นายท่ายข้าง (๕) ๑ คอ ๑ ๒ ๑ ทาย ๑ ๒ ๑ เบนช่างดงหนา ๑ ๒ ๑ หดง ๑
 รวม ๒ ช่าง

๑ ๒ ๑ ช่างแทรก (๕) ๑ ๒ ๑ พัง ๑ ๒ ๑ พระกำแพง ๑ ๒ ๑ พระราชวงเมือง ๑
 รวมขุนช่าง ๒ ๑ ๒ ๑ หดวงคชศักดิ์ ๑ ๒ ๑ หดวงคชัดทช ๑ ๒ ๑ รวมปดตช่าง ๒
 ๑ ๒ ๑ ขนทรงศักดิ์ ๑ ๒ ๑ ขนทรงัดทช ๑ ๒ ๑ รวมขุนเชอก ๒ ๑ ๒ ๑ หมนทร์ัดทชบาด ๑
 ๑ ๒ ๑ หมนราชัดทชกรรม ๑ ๒ ๑ รวมปดตเชอก ๒ ๑ ๒ ๑ มหาดไทยกดาโหมจตุลัดมภ ๑
 ๑ ๒ ๑ หอหมนมมหาดเล็ก ๑ ๒ ๑ รวมช่างแทรก ๑๕ ช่าง

๑ ๒ ๑ ช่างบันใหญ่ ๑ ๒ ๑ หมนราชฤทช ๑ ๒ ๑ หมนราชรงค ๑ ๒ ๑ คารวจในทำ
 ๑ ๒ ๑ จาดองัดัดคเกณทเดชดั่งให้หมนทร์ัดรเชษฐ ๑ ๒ ๑ หมนวิเคษัดรชาญ ๑ ๒ ๑ คุมหด
 ๑ ๒ ๑ เบนทนายบันกดาวช่าง ๑ ๒ ๑ ตะคน ๑ ๒ ๑ นายช่างชคอ ๑ ๒ ๑ นายกองเบนควาญ ๑
 ๑ ๒ ๑ เต็มอควหนง ๑ ๒ ๑ ทนายบันกดาวช่าง ๑ ๒ ๑ กรมช่างชคอ ๑ ๒ ๑ ทาย ๑ ๒ ๑ รวมเบน
 ๑ ๒ ๑ ๓ คน ๑ ๒ ๑ บันกระดุนนวงกงกระบอก ๑ ๒ ๑ กระดุนโดด ๑๐ ๒ ๑ กระดุนปราช ๒๐๐
 ๑ ๒ ๑ รวม ๒๓๐ กระดุน ๑ ๒ ๑ หอกชัด ๑๐ ๒ ๑ แหदनชัด ๑๐ ๒ ๑ รวม ๒๐ เดม ๑ ๒ ๑ ชงผูก
 ๑ ๒ ๑ ทองช่างตะคอก ๑ ๒ ๑ แดงหนา ๑ ๒ ๑ เชยวหดง ๑ ๒ ๑ เบนช่างหนา ๑๐ ๒ ๑ ช่างหดง
 ๑๐ ๒ ๑ ช่าง ๑ ๒ ๑ รวมเบนช่างพดาย ๒๐ ๒ ๑ ช่าง

ช่างกนในผูกเครื่องมณ ทนายเดอกถอบนคาบคี่ตากดางช่าง ๗
ตะคน ๑ ขนหมนกงช่างนอกชคค ๑ ทาย ๑ เบนช่างชาย ๕ ชวา ๕
รวมเบนช่างพดายกนใน ๑๐ ช่าง

กงช่างอาสำชนนอก มทนายถอบนคาบคี่ตากดางช่าง หมู
ค้ำวจกดางขนนายโชติราช นายไชยราช ค้ำวจในเบนทนายบนเด่มอ
ช่าง ๑ ขนหมนชวากองช่าง (ชคค) ๑ ทนายบนกดางช่าง ๑ ไพร์นาย
ช่าง (เบนควาญ) ๑ รวม ๓ คน เบนช่างชาย ๑๐ ชวา ๑๐ รวมช่าง
กนนอก ๒๐

ช่างเครื่องมหาดเดก ค้ำหรบพระสุพรรณคี่ พระดวมทองช่าง ๑
ค้ำหรบพระดวมตะบัน พระโอด์ถดู่บ พานพระชดช่าง ๑ พระเตาทอง
พระเตาเงินช่าง ๑ หมอดงพระบงคน กาพระบงคนช่าง ๑ พระตะพาบเงิน
ไต้พระสุชาร์ดช่าง ๑ พชนทอง พชนแพรช่าง ๑ พระแต่งกระดุน
พระแต่งงาว พระแต่งหอกช่าง ๑ พระกตดเดด พระกตดฝนช่าง ๑
พระด่มด พระกระดานชะนวนช่าง ๑ พระบันโตของเดวช่าง ๑
รวมเบน ๑๐ ช่าง มหาดเดกเชญเครื่อง จาหมแพรกากบเครื่องถวาย

หุดวงพรหมบรกรษ หุดวงสุรียภกค ขนด่มหพมาน ขนประชาน
มณเทयर ด้นมทहारแตงจาตองกบเชยนตายรง ชวาพนแดง ชายพนตา
แตะหุดวงราชา หุดวงทพราชา กรมช่างคิมหมุจาเจยมกรมช่าง
เครื่องมอค้ำหรบช่างปากไม้ ๑๐ (คน) คบเพลิงควดะ ๒ ตอก ช่างชวา
๕๐ ชาย ๕๐ รวมเบน ๑๐๐ ช่าง

ช่างพระประเทยบพดาย ๕ พง ๑๑ รวม ๑๕ ช่าง
ช่างพระทงหุดงคาทอง นายพดมา นายจหนบญญา ค้ำวจเชญ
มา กรมช่างผูก นายทายช่าง (ช) คค ๑ ควาญ ๑

ช่างตมูกเครื่องมณ ทนายเดอกแดงบนคาศดากดางช่าง ๆ ละคน
เบนช่างตงหนา ๒ หตง ๒

แตะช่างบนใหญ่ เต่มอช่างหนง ทนายบนกตางช่าง ๑ กรมช่าง
(๕) คอ ๑ ควัญ ๑ รวมเบน ๓ คน บนกระตุนนวกกิงกระบอก ๑
กระตุนโดด ๑๐ กระตุนปราย ๒๐๐ รวม ๒๑๐ กระตุน หอกชด ๑๐
แหตชด ๑๐ รวม ๒๐ เตม ชงมุดทองชงดะดอ กแดงหนา เขยวหตง
รวม ๒ ชง เบนช่างตงหนา ๕ หตง ๕ รวม ๑๐ ช่าง

แตะช่างประทุกทแตะดั่งของพระคตงช่างหนาแตะพระคตงช่างใน
ดำหรับไปตามเตดจ ๆ นน ถาช่างหนาพนกงานเจากรมปลดกรมกราบทุด
พระกรรณา ๆ ดั่งเวรกรมช่างจาย ถาช่างใน ๆ กราบทุดพระกรรณาตั้ง
หางว่าวให้ดนม (พดเรอน) ดั่งเวรชาวงวงเวรมหาดไทย ให้กรมช่างจาย
กรมช่างจายให้พนกงาน ๆ บัดตราไวกแก้กรมช่าง จายช่างกระบวน
เตดจ ๆ แตะนอกกระบวนเตดจ ๆ มากน้อยเท่าใด พนภาณ (มหาดไทย)
ไต้เรียกหางว่าวกรมช่าง ให้พนหวเจ้าทานดนมุหนายกเอากราบทุด
พระกรรณา

กรมมาเกณทมาตมูกเครื่องทองคำ (พระทง) ทรง ๑ (พระทง)
รอง ๑ มาแข่งในถอบนถอทวน ตาบชดแดง ช่ายตารวจ ๑ ชุนหมน ๕
ชวาทารวจ ๑ ชุนหมน ๕ รวมตารวจ ๒ ชุนหมน ๑๐ เบน ๑๒ มาแข่ง
นอกถอททณทตาบชดแดง ช่ายตารวจ ๒ จน ๕ ชวาทารวจ ๒ จน ๕
รวมตารวจ ๕ จน ๑๐ เบน ๑๔ ถอททวนตาบชดแดง หมนพนชช่าย ๖
ชวา ๖ รวม ๑๒ รวมแข่งนอก ช่าย ๑๓ ชวา ๑๓ เบน ๒๖ มา

มาทศ^(๑) ขุนกองถอยทวนดาบขัดแดง บันนบกโพรงผูกข้างมาตวตะ
กระบอก ชาย ๘ ขวา ๘ รวม ๑๖ มา

มาด้วนทางไปหน้ากระบอนแห่ดาบขัดแดง ชายหมนเทพดำรงค์ ๑
ขวาหมนพาชไชย ๑ รวม ๒ มา

มาใช้ (กระบอน) หดงดาบขัดแดง หมนไกรสรแมนช ๑ หมน
แค้นใจเพชรช ๑ รวม ๒ มา

มานำเล็ดจดาบขัดแดง ขุนโจมพตตานช ๑ ขุนสะท้านพตแค้นช ๑
รวม ๒ มา

รวมกระบอนมา ๒๐ มา พันเอก (มหาตไทย) ได้เรียกหาว่า
ตั้ง พณหัวเจาทานสมหนายกกราบทูลพระกรุณา

และขุนผู้เรนทรวชศคคุมฝพายบ้านใหม่ ๕๐ ขุนอภัยเด่นาคคุมฝพาย
โพธิเวียง ๕๐ รวม ๑๐๐ คน หดวงเทพา (ตั้งตั้ง) คุมเดชเรอดงเรอ
กนชาย ๕๐ คน หดวงศักรากพัสมุด (ตั้งตั้ง) คุมเดชเรอดงเรอกนขวา
๕๐ คน รวม ๑๐๐ คน ถอยหอกถอยพรา (เบนกระบอน) ท้ายพระ
ทง ๒๐๐ คน

และตั้งตั้งเกณฑ์ยกเอาเดชฝพายเรอคฤหัสถ์องคอง เรอศักรมาแดง
เรอทงกราบ เรอเจ้าหากกรมมิได้ ห้ามปองทหารในซ้ายขวา แต่งใน
เครื่องนมัสการ คุม

และหมนนรนทรเด่น หมนศักรัดเทพ เกณฑ์หมนตามรถส้มแดง
พระเจ้าดุกเชอ (และ) พระเจ้าดุกเชอ ๑ รบเล็ดจขนไปพระพุทชบาท
เจ้ากรม ปลัดกรมฝายทหาร ขุนพชยนุราชรถาจารย์เจ้ากรม ๑ หมน
มณราช (รถ) ปลัดกรม ๑ รวมฝายทหาร ๒ ฝายพตเรอน ขุนราช

(๑) ต้นฉบับเขียน ทิด อย่างนี้ จะผิดหรือหมายความว่าอย่างไรสงสัยอยู่

(รถ) ยานบรรักษ์ เจ้ากรม ๓ หมนรถภูบาล ปลัดกรม ๓ รวมฝ่าย
 พดเรือน ๒ รวม ๕ คน

และรถพระที่นั่งทรงจตุรมุข เบนพนักงานคัดารวจ รวมกันรถ ๓
 พระประเทียบ กรมหลวงพิชิตมนตรี (๑) ด้นมตำรวจซ้ายขวาทำ (รถ) ๓
 รถพระราชทานพระสังฆม รถด้นมเด็จพระเจ้าลูกเธอ รถพระเจ้าน้องยา
 หาดานเธอ รถฝ่ายทหารเบนพนักงานตำรวจในซ้ายขวา ตำรวจใหญ่
 ซ้ายขวา ตำรวจนอกซ้ายขวา ทหารในซ้ายขวา ด้นมทหารซ้ายขวา
 อาสาหกเหล่า และรถฝ่ายพดเรือนเบนพนักงานมหาดไทย (หน้าท) ชุน
 ราชอาญา (ด้นมัญช) จตุสดมภ์ กรมช่างซ้ายขวา กรมตำรวจใน
 กรมตำรวจนอก กรมตอมวง ได้ทำ และกระบอชกรณนกรมนา
 ได้จ่าย

อนึ่งโค (แตะ) เกวียน (นิน) พันจันทเวรทางเกณฑ์กรมการ
 หอเมือง เมืองมโนรมย์ ๓ เมืองชัยนาท ๓ เมืองสิงห์บุรี ๓ เมือง
 สรรคบุรี ๓ เมืองอ่างทอง ๓ เมืองอนทรี ๓ เมืองพรหม ๓ เมือง
 ดพบุรี ๓ เมืองสระบุรี ๓ แขวงสี่ทิศ (๒) ให้เอาโค (แตะ) เกวียนมาบรรทุก
 ดั่งของข้างหน้าข้างใน ของเครื่องเดิน (มหรสพ) ของดอกไม้เพลิง
 ของแสงสรรพายทช ชนไปพระพุทชบาทตามบัญญัติ (เจ้าพนักงาน) ช่าง
 ใน (คอ) หมนเทพชนท หมนราชชนท (แตะ) เจ้าพนักงานข้างหน้า (๓)
 (แต่จำนวนเกณฑ์) จะเบนเมืองใดมากน้อยเท่าใดจำมิได้ ถ้ามิได้
 โคเกวียน กรมการแขวงเอาเงินมาให้เจ้าพนักงานชำระโคเกวียน แตะ

(๑) พระมเหสีของสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ

(๒) แขวงสี่ทิศอยู่ในจังหวัดกรุงฯ คือแขวงรอบกรุง ๑ แขวงเสนา ๑ แขวงอุทัย ๑
 แขวงนคร ๑ รวมเป็น ๔ แขวง

(๓) ตรงนี้ต้นฉบับเห็นจะตกชื่อเจ้าพนักงาน

เงินค่าโคเกวียนทรงน กรมการแขวงเวียงเก่าแก่ราชฎรเด่มอเรือน ๑
 เด่มอกัน เรือนตะบาท ๑ (ค่า) หมายเรือนตะ ๒ สตั้ง (คือ ๕๐ สตั้งค์)
 ครนอยมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า ราชฎรเดย์ค่าโคเกวียน
 แตะเมืองจตวา และแขวงหวเมืองผายเหนือ นอกกวานมโคเดย์ค่า
 โคเกวียน ให้เฉดยเอาค่าโคเกวียนให้ทวจทุกหวเมือง คงราชฎร
 โคเดย์ค่าโคเกวียน (ครว) ฅกรวจเรือนตะสตั้ง ๑ หมายเรือนตะเพอง ๑
 โคเดย์เงินมากน้อยเท่าโคตั้งไว้พระคตง คอเดย์จฯ จงเอาเงินนนมาจ่าย
 ถาเหลือตั้งเซาพระคตงหวอง

(ล้อมวงทพระพุทชบาท)

ครนเดย์จฯ ถงพระพุทชบาท ล้อมวงตงตารววงชวากกรจบ
 ฅตกรอบพระคาคหนก ๕ คอก (ตงเบน) ๓๐ กอง กอง ๑ บันตาคะครว
 ฅนกรบอก ๑ บันหามแฉนกรบอก ๑ บันคาบชุด ๓๐ กรบอก บันทอง
 กรส่นปราย ๓๐ กรบอก รวบบน ๒๒ กรบอก ชนุ ๕ คัน หน้าไม ๕ คัน
 โดห้ ๕ ชวากกรจบ ๕๐ หตุม คนกองตะ ๖๐ คน (หรือ) ๗๐ คน
 ทหารในอาส้าวเคษอยนออกล้อมวง ทหารใน ๒ กอง ๑๖ คน อาส้าว
 ฅเคษ ๑๖ คน

และประคุดล้อมวงนนชาวงวโคกาทบรคชาควย

และสตั้งค พนเทพราชยกเตชเรอพระทง เรอตง เรอกน เรอศร

ผาแดง เรอคฤห ฅานอนช่มหนานาน และท่ายสนม

และกรมชางกรมฅาเกณทชางเกณทฅาตระเวณ ๕ ยามตามช่าย

และชวา ฅมออนอยางเมอเดย์จฯประทบแรมอย ฅน พระคาคหนกททาเจาส่นก

๓ การรักษาพระนครเวลาเสด็จไม่อยู่

อนึ่งถ้าเสด็จไปพระพุทธบาท (หรือ) เมืองดงบุรี (หรือ)
เมืองเพชรบุรี (๑) นครบาดเกณฑรรักษากรุง ฯ

กรมตอมพระราชวัง พระเพชรพชยตงกองซุ่มอยู่จวนทองด้วง
กลาง ขุนหมื่นคุมไพร่รักษาบอมนเชิงเทนรอบพระราชวังกรม ๑

กรมวังนอกอยู่ตามตำบลข้างนอก หาดวงราชฤทธธานนท์ หาดวงนนทเส้น
ขุนหมื่นข้างนอก เหล่า ๑

กรมวังเกณฑร ขุนอินอาญา ๑ ขุนเทพสุภา ๑ ขุนพรหมสุภา ๑
(ตุลาการศาลกรมวัง) ๓ คน อยู่จำกัดประตูทำสี่บาย (เหล่า ๑)

และ (พนักงาน) อยู่รักษากรุง ๓ บริเวณนอกที่ห้าม ตงกองซุ่ม
๓ กอง ตงกองรักษาจำกัดและบริเวณในกรุงตามอำเภอ ๘ กอง
๘ บริเวณนอกกรุงตามอำเภอ ๘ กอง รวม ๑๖ กอง เป็น (คือ)

ขุนตั้งดี ๑ ขุนตำรวจตร ๑ นายตำรวจซ้าย ๑ นายขามรงค์ ๔
นายบัญชากลาง ๑ รวม ๘ นาย ไพร่ตั้ง ๘๐ รักษาผู้ร้าย ๘ คู่
รวม ๘๘ คน

พระยายมราช ๑ หาดวงขุนหมื่น ๓๐ เต็มยันทนาย ๒๐ ไพร่ตั้ง
กำลัง ๒๐๐ รวม ๒๓๓ คน ตงกองขุดค้ำพอยุ่ทองด้วงหน้าพระค้ำ (๒)

เพลากลางคนไปบริเวณตรวจตราทั่วกรุง ฯ

(๑) ทั้ง ๓ แห่งนี้เป็นที่เสด็จประพาสเนื่อง ๆ

(๒) ที่ว่า หน้าพระค้ำ ตรงนี้ จะเป็นตรงไหนสงสัยอยู่.

หัตถวงรองเมือง ๓ เต็มยันทนาย ๓๐ ไฟรัดม ๕๐ รวม ๖๓ คน
ตั้งอยู่บอมเพชร์บางกะจะ และไปตระเวนตรวจตราอำเภอทหาร

ขุนเทพมตุ ๓ เต็มยันทนาย ๗ ไฟรัดม ๓๒ รวม ๔๐ คน ตั้ง
อยู่ ณ จำหอดัดะพานดำเหย ตระเวนอำเภอพดเวอน

(กองตระเวนกรมเมือง) ตั้งกองรักษาจำหอด และตระเวนใน
กรุง ฯ & อำเภอ ขุนยัดารบร ๓ หมนยัดารบร ๓ ขุนวิจารณ์ภทร ๓
ขุนตระเวนรักษา ๓ หมนจตรบรรบาด ๓ ขุนภักดีภูวดต ๓ หมนภักดี
ภูวดต ๓ ไฟรัดมนายตะ ๓๐ คน รวมนายไฟรัดม ๘๘ คน

(กองตระเวนกรมเมือง) ตระเวนนอกกรุง ฯ ตามพนักงาน &
อำเภอ ขุนนครภักดี ๓ หมนนครภักดี ๓ ขุนจางบร ๓ หมนจางบร ๓
ขุนแฉวภูวดต ๓ หมนแฉวภูวดต ๓ ขุนไชยบรรบาด ๓ หมนไชยบรรบาด ๓
ไฟรัดมนายตะ ๓๐ รวมนายไฟรัดม ๘๘ คน

รวม (พนักงานในกรุง ฯ เกณฑกรักษาพระนคร) นาย ๖๓ ไฟร
๕๒๒ คน เบน ๕๘๓ คน

อนงมตรารบตั้งให้หาผู้ครอง (และ) ผู้รงเมือง (คือ) เมือง
วิเศษไชยชาญ ๓ เมืองอินทบุรี ๓ เมืองพรหมบุรี ๓ (เมืองตั้งหับร)
เมืองสรรค์^(๑) ๓ เมืองนครชัยศรี ๓ เมืองสุพรรณบุรี ๓ เมืองราชบุรี ๓
รวม ๘ เมือง เขา (มา) บรรจบอยู่รักษากรุง ฯ ได้ตระเวนทางเรือ
รอบกรุง ฯ ๘ ถ้า เบน (จำนวน) นาย ๘ ไฟรัดเมืองตะ ๕๐ คน รวม
เบน ๕๐๘ คน

กรมท่าซ้ายขวาเกณฑแบ่งอยู่รักษากรุง ฯ รักษาจำหอดตระเวน
บรรจบถึงกันตามอำเภอ เบน (คือ)

(๑) ในต้นฉบับเขียน เมืองสรรบุรี สันนิษฐานว่าจะเป็นผู้รั้ง

ขุนทองดี๋ ขุนทองดี๋มุก อำเภोजัน (รักษา) แคว้นจันตึงประจัน
 ขุนโกษาอิดหาก ขุนราชเค็รขฐี อำเภอแซก (รักษา) แคว้น
 ณะพานประจันตึงจันตึงมุก เดยวตึงไปตึงประจันตึงกาย

ดอรรพระว่า (๑) วิประวาช อำเภอพราหมณ์เทศ (รักษา) แคว้น
 หนาวจันตึงมุกมาจันตึงอแม่ ทงจันตึงไปตึงเด้าจันตึงช้ำ กอจันตึงระเวณจันตึงกรมท่า
 กอจันตึง ๓ นาย ๓ ไพร์ ๓๐ คน ๒ กอจันตึงรวมเบณ ๒๒ คน

ขุนโรงขุนค้ำดออยู่รักษาจันตึงองจันตึงหัดอตามหนาทจันตึงทุกกรม และเจ้ากรม
 ปลัดกรมนอกกวางน แบ่งไว้ประจำการรักษาที่เด้าจันตึงออก รักษาที่มค้ำบ
 รักษาโรงแฉ่ง รักษาคตึง รักษาฉาง รักษาค้ำดาดูกขุน ตามพนักงาน
 ทุกกรม

ข้าราชการผู้อยู่ทงน พนักงานเด้ามยนตรากรมพระนครบาดได้
 เรยกบญช เจ้าบตึงให้ พนทหวเจ้าทานเด้ามหนายก และผู้อยู่ประจำ
 การกรงฝ่ายทหาร (นน) พนเทพราชเรยกบญชตึงให้พนทหวเจ้าทาน
 เด้ามพระกตาโหม (แต่ก่อนเด้าจ) ครนเด้าจไปเด้าจ ขาทุดตึงอองจันตึง
 พระบาทผู้อยู่รักษากรง ๑ บอกเขาไปยงทพหวดว

และการทหารชงหมนทรนทรเด้าจ พนเทพราช พนทพรราช พน
 อินทรราช พนพรหมราช กะเกณททงน เขาว่าแกเด้ามพระกตาโหม
 พระเด้าจเด้าจนา หดวจจรรวมไตรโลก หดวจเทพอรชุน ฝ่ายพดเวอน
 ชงหมนค้รเด้าจทเทพ พนพุดม พนภาณ พนภอ พนจันท กะเกณททงน
 เขาว่าแกเด้ามหนายก หดวจอำมาตย์ หดวจราชนิกูต (ต่าง) บังคับ
 บัญชาตามราชการ ขอเดชะ ๑

(๑) ต้นฉบับเขียนอย่างนี้ จะถูกหรือที่ถูกจะเป็นอย่างไร หาทราบไม่

๐๐๐
ตอนที่ ๓

๕ ตำราหน้าทมหาดเล็ก

อย่างธรรมเนียมมหาดเล็กแต่ก่อน ให้หมมนักรเพชภักดี หมน
ศรีธรรมรักษ์ หมนไวยวรนาถ หมนเล่มอใจราช นายคักดี นายสัทธ
นายฤทธิ นายเดช ตั้งสอนว่ากตำมมหาดเล็ก, จา, หุ้มแพร, เดว.
ผู้ทวาราชการสนองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว โดย
สุจริต

เวรขวาเวร ๑

หมมนักรเพชภักดี ๑ นายคักดีนายเวร ๑ นายจ่ายง ๑ รวม ๓ คน
นายจนมชอ ๑ นายสันท ๑ นายชยชรรค ๑ หุ้มแพร ๓ คน รวม ๖ คน

เวรซ้ายเวร ๑

หมนเล่มอใจราช ๑ นายสัทธนายเวร ๑ นายจ่ายวด ๑ รวม ๓ คน
นายจิตร ๑ นายสัจจินดา ๑ นายพดพ่าย ๑ รวมหุ้มแพร ๓ คน รวม ๖ คน
รวมขวาซ้าย ๑๒ คน พนักงานรวมกัน

เวรขวาเวร ๑

หมนไวยวรนาถ ๑ นายฤทธินายเวร ๑ นายจาเรศ ๑ นายกวด ๑
นายพดพน ๑ นายเดหอรุช ๑ รวมหุ้มแพร ๓ คน รวม ๖ คน

เวรซ้ายเวร ๑

หมนศรีธรรมรักษ์ ๑ นายเดชนายเวร ๑ นายจางง ๑ รวม ๓ คน
นายชน ๑ นายเด่นห ๑ นายสรวุไชย ๑ หุ้มแพร ๓ รวม ๖ คน รวม
ขวาซ้าย ๑๒ คน พนักงานรวมกัน

เขา ๒ วัน ออก ๒ วัน ขวาเบนเวรรับตั้งข้างชน ชายเบนเวรรับ
ตั้งข้างแรม ถ้ามการตั้งครามซาศ์กยกดวงเขามาถึงในขอบชณทเด้มา
แตะมทเด้ดจพระราชดำเนนไปประทบแรม คุจหนงพระพุทชบาทแตะ
เมองดพบร เพดาคาให้เขามาอนเวรประจำชองทง ๔ เวร แตะนายกวด
นายจนมชอ พนกงานรวมกน พระแแต่กนหยน พระแแต่กฤษ พระ
ถวม พระสั้พรวรณศั้ร ผาเซดพระพกตร เครองตั้งรงพระพกตร เครอง
พระสั้อาอาง พระสั้คนชั้ นดองพระบาท ตั้งชองในหองเครองชวา

นายสนท นายเดห้อากูช พนกงานรวมกน พระแแต่ดาบไทย
พระแแต่เชนดง ชารพระกร นายไชยชรรค นายพลพน พนกงานรวมกน
พระแแต่บน พระแแต่ดาบยบุน พระแแต่กระบิ พระแแต่นาค พระแแต่
เหดกเพดง

นายชน นายพลพาย พนกงานรวมกน ชนตั้ง ผาเซดพระสั้โท
พระเตา หมอดงพระบงคน พระโอดถ พระสั้ชารตั้งรอน พระสั้ชารตั้ง
เยน นาสั้รงรอน นาสั้รงเยน เครองชองคาว เครองชองเด้วย เครอง
ตั้งหรับดงพระบงคน พชนผกมะชาม พชนทอง พชนแพร สั้หราย
ทองแดง ถาดชั้ต พระโอดถตั้งบ หมากรุก ตั้งกา พระสั้พรวรณราช

นายจตร นายสั้รวไชย พนกงานรวมกน พระแแต่หอก พระ
แแต่งาว พระแแต่ทวน พระแแต่ชนุ พระแแต่เกาทณท พระแแต่กกระตั้ง
พระแแต่กตั้งตั้งด ชารพระกร

นายสั้ตจันดา นายเด้นห พนกงานรวมกน พระชนษา พระ
สั้พรวรณบตร พระสั้คำตวาคม พระราชปฏิตั้งนถาร พระตะกรุด พัดมร
พระสั้มุด พระกระดานชะนวน

และหีบหนังกายพระทนต์อยู่ในห้องเครื่องขวาบนพนักงานชาว
 เครื่องขวา เครื่องซ้ายอยู่ในห้องเครื่องบนพนักงานชาวเครื่อง (ซ้าย)
 ชาวพระธมฺม มพระอักษร ห้ามพระอักษรไม้ กระดานชะนวนและ
 ดินสอแก้ว ดินสอเกรง ดินสอดำ อยู่ในห้องเครื่องบนพนักงานชาว
 พระธมฺม เครื่องนมัสการและชุบตั้ง จีบตั้ง ข้างในตั้งออกมาเป็น
 พนักงานเวรรับตั้งโตรับถวาย และเครื่องจับพระหัตถ์สนมรับมาต่อข้าง
 ใน ตั้งให้มหาดเล็กเวรรับตั้งถวายจับพระหัตถ์ แล้วสนมรับไปบูชา

ถ้ามหาดเล็กจะเข้ารับเวร ให้รับแต่เพลabay ๕ โมง ให้นายเวร จำ
 หุ้มแพร ตรวจเครื่องตอกกันไว้ให้ครบตามซ้ายตามขวา และสืบถามเอา
 ขอราชการไว้ให้แจ้ง ผู้จะออกเวรไปให้บอกขอราชการ และตั้งเครื่อง
 ตามซ้ายตามขวาคอกกันจึงออกเวรไป และให้หัวหน้านายเวร จำหุ้มแพร
 เผ้าคอยรับตั้งและถวายเครื่องอย่าให้ขาดได้ตามเกณฑ์กันไว้

นงยาม ๆ คำ หุ้มแพร เดวคอยรับตั้งเถาแก่ ออกมาตั้ง ยาม
 ดำ หุ้มแพร เดวคอยรับตั้งไซข้างหน้า ยามรุ่ง หุ้มแพร เดวคอย
 รับตั้งข้างหน้า และอ่านตรวจถวาย นงยามนน ชาวทนต์ด้วยทุกยาม
 ครนตทนต์ยาม ให้มหาดเล็กเบาตั้งข ตกรับด้วยทุกทไปจนต ๓๓ ทนต์
 เดวใหญ่ นงยามคอยรับตั้ง ฟังปากเสียง และคอยเหตุการณ์ ถ้าเกิดเพลิง
 และมเหตุการณชนเมื่อใดให้กำหนดทนต์โมงไว้ ควรจะร้องกราบทูลพระ-
 กรุณาภิรของกราบทูลพระกรุณาโดยเร็ว ถ้าแต่จอยุทข้างในโกศอยู่
 จะร้องกราบทูลมิได้ ให้เร่งบอกเข้าไปให้ข้างในจะได้กราบทูล

ถ้าแต่จอยออกมาให้มหาดเล็กเผ้าทอดระออง ๆ แต่หน้า แต่ซ้าย
 แต่ขวาพระทนต์ ห้ามอย่าให้เผ้าโกศหลังพระทนต์ และเผ้าไซ้อยในท

แต่จ้อออกให้คตาคด้วยศอก ให้เฝ้าเบนอนตบกนออกมาตามผู้ใหญ่ผู้น้อย
อย่าให้ผู้น้อยเฝ้าเกินผู้ใหญ่

ถ้าจะถวายเครื่องและพระแสงให้ผู้น้อยส่งผู้ใหญ่วาย อย่าให้
ผู้น้อยดวงผู้ใหญ่นไปถวาย ถ้าจะเชิญเครื่องและพระแสง และรับต่อ
พระหัตถกต ให้จับศรชะเอางานเดี่ยวก่อน จึงถวายพระแสง ถวายเครื่อง
รับเครื่อง เชิญเครื่อง พระแสงและเครื่อง ถงตบพระทงให้เอางาน
ก่อนจึงเชิญ ถ้าเชิญพระแสงเข้ามาถวายและตามแต่จ้อ อย่าให้กตบคม
กตบปดายพระแสงเข้ามาต่อพระทง ถ้าจะเชิญพระแสงดาบ พระ
แสงกระบตามแต่จ้อ ให้เชิญส่งมือ ให้คมตงไว้ข้างบ่า อย่าให้ถอมมือ
เดี่ยวพาดบ่า ด็จแบกดาบขนนาง ถ้าจะเชิญเครื่องและตามแต่จ้อในท้อง
พระโรง และที่แต่จ้อออกปดือบพรมให้คูกเข้าคตาค อย่าให้เดิน

ถ้าทรงตรัสสั่งประการใดมิได้จาเพาะขอให้หวนหมนรบตั้ง ถ้าหวน
หมนมิได้เฝ้าอยู่ ให้นายเวรบตั้ง ถ้าหวนหมนนายเวรมิได้เฝ้าอยู่ ให้จา
รบตั้ง ถ้าหวนหมนนายเวรจามเฝ้าอยู่ ให้หมนแพรบตั้ง อย่าให้ผู้น้อย
รบตั้งดวงผู้ใหญ่ ๆ รบตั้งแถว ให้แต่จาแต่หมนแพรบไปตามควรราชการ
ถ้าทรงสั่งจาเพาะผู้ใหญ่ไปจึงไปตามรบตั้ง ถ้าและทรงสั่งมหาดเล็ก
เดวกรใหม่หาดเล็กเดวรบตั้งเถิด แต่เมื่อจะออกไปนนให้กราบตงสามท
แถวคตาคด้วยศอกถอยหลังออกไปจนสุดที่เฝ้าแถว ถวายบังคมออกสามท
จึงวงไป อย่าให้ยนชนวงไปในที่เฝ้า

อนึ่งเถาแกจะมาตั้งราชการตั้งใด ให้มหาดเล็กจดหมายไว้ แล้ว
อาณให้เถาแกพง ถ้าเถาแกจชอบแล้วให้พิเคราะห์ดูในชอรบตั้ง ถ้าเบน
ขอพระราชทรพยและเนอความขอใหญ่ ก็ให้กราบทูลพระกรุณาตง

ก่อนจึงส่งไป ถาเบเนกการเบดเส็จ ก็ให้ส่งชาววังไปตามรับสั่ง ให้จด
 หมายเวรชาววัง เวรมหาดไทย เวรกตาทโหม ไว้จงทกครง
 ถาแตะทรงสั่งให้เรียกทองเรียกเงินเบเนกการเวรนน ให้มหาดเล็ก
 ไปเรียกเอาต่อชาววังผู้อยู่เวร ๆ ไปเรียกเอาต่อเจ้าพนักงานพระคลัง
 มหาสมบัติมาถวาย ทรงพระกรุณาพระราชทานชาตุดตะออง ๆ เบเนกการ
 บุญ จดหมายรับสั่ง ๆ เวรไปให้พระคลังศุภรัตทำตราให้ข้างใน สั่งเวร
 ไปให้พระคลังวิเศษทำตราให้ข้างใน สั่งเวรไปให้ชาววังทำตราให้พระคลัง
 มหาสมบัติ ถึงทรงพระกรุณาให้เรียกตั้งของในท้องพระคลังทงปวงเบเน
 กการเรวกเหมอนกน

อนึ่งอย่าให้มหาดเล็กเวกมานแหวกแฉงมองดูข้างใน คบหาพุดจา
 กนเบเนอนชาตุดตะออง ถามหาดเล็กจะเข้าไปวางพระแสงงาว ณ ทข้างใน
 นนชาวทกกากบ และเผาทรบเขาไปอย่าให้เข้าไปแต่ผู้เดียว

อนึ่งพระแสงงาวทอดทข้างในและพระแสงกระบี่ พระแสงดาบทรง
 อยุทข้างในนน เดือนหงส์อองเดือน ให้หวหมนนายเวรจำหุ่มแพร เชิญ
 พระแสงคู่มือตเขาไปกราบทุดพระกรุณาผลัดออกมาชำระ

อนึ่งหมอพระสังฆารต์ชาวนาเสวยเอามาตั้งนน ให้มหาดเล็กพนก-
 งานเทยบคุดแตรรบไว้ เอามาชาบิตปากคตราประจำเดบไว้ เมอเต็ม
 พระเตาแตรให้บิตตราประจำเดบไว้ด้วย คอทรงเรียกพระสังฆารต์จิงให้แก
 ตราเปดอองถงแตรจงถวาย ถาเสด็จออกแตรเขาทเสวยข้างหน้า มหาดเล็ก
 ชายชวาเชิญเครื่องตงตามชายตามชวา แตรให้เขยนแผนทไว้เบเนออย่าง

ถาบอกรฎกาอาคารพระตั้งฆราวาชาคณะอาพาธ อาคารกรมพระ
 ราชวงษ์ ๆ ประชวร อาคารเจ้าตางกรมประชวร อาคารชาตุดตะออง ๆ
 บวย มหาสังกรานต, พระราชพัช จันทร สูรย์ ช่าง มา เขามาให้

กราบทูลพระกรุณา เบนพนักงานมหาดเล็กหุ้มแพร ยามคาร์บเอากวาท
 ทูลพระกรุณา แต่อาการพระตั้งพระราชคณะ ขาทูลตะออง ๆ และ
 อาการกรมพระราชวัง ๆ อาการเจาต่างกรม มหาดังกรานต์ พระราชพิธี
 จันทรอปราคา ดัรยอปราคา ขางมานน ให้ตั้งหอกหมนนายเวรกราบทูล
 ถาแตงทพระบรรทมและทแต่ดจออกพระตำหนักพดบพดาแห่งใด ๆ
 นน มหาดเล็กพนักงานเชิญพระแสงงาวดวงไปทอดท ถาแต่ดจออกทอด
 พระเนกรเื่อนน พระแสงงอกบงถอดผกไว้ พระแสงงาวถอดกตเม็ดไว้
 อนงถาแต่ดจไปประพาด ถาแตงทรงประพาดให้มหาดเล็กคอยรับ
 พระแสงกระบพระแสงดาบทรง ครนทรงรดพระองค์แตรจงถวายพระ
 กนหยน คอทรงเครื่องคนพระมาดาฝรั่งแตร จงถวายพระแสงดาบชะเตย
 และฉดองพระบาท (ฉะบบชาด) พระทงนจะไดวางพระถวมหงเจียด
 พระตั้งพระรัตนนอย พชน ดามจว หมอดองพระบงคน เครื่องคนชางตาม
 แต่ดจนน พระถวมทอง พระเตาหง พระตั้งพระรัตนนอย พชนทอง พระ
 แสงงอก พระแสงทรง พระแสงกระสุน พระตะพาบเงิน หีบหง
 พระบั้นไคเครื่อง
 อนงมทแต่ดจ ๆ ทรงเรือพระทงนตั้งกหัดาดพระทงนกราย เชิญ
 เครื่องตั้งเรือพระทงน มหาดเล็กชางเครื่องชวาไคเชิญ พระถวมทอง
 เงินบาทชง ๓ เงินตั้งชง ๓ เงินเพองชง ๓ รวม ๓ ชง หีบหงถง
 พระบาท, ถันบพระหคถ, มหาดเล็กชางพระตั้งมุด และชางเครื่องชาย
 ไคเชิญ พระเตา หมอดองพระบงคน กระดานชะนวน พระตั้งมุดมหาดเล็ก
 ใช้เวรไคเชิญ พระแสงกระสุน หีบพระโอสถ ชางพระภษาไคเชิญถง
 พระภษา และชางพระแสงไคเชิญพระแสงงาวดงหวางเรือพระทงน ชาง
 พระแสงบั้นไคเชิญพระแสงบั้นดงหวางเรือ พระแสงบั้นยาวผูกกับเต้า

กษยาหนามานบอก ๑ พระแสงบนต้นวางข้างพระยภักชวาบอก ๑ ชาย
บอก ๑ รวม ๒ บอก วางปากบอกไปท้ายเรือพระที่นั่ง วางไว้อตรา

ถ้าข้างในลงเรือด้วย และให้ห้วหม่นนายเวร ๆ รับผิดชอบเรือพระที่
นั่งคน ๑ กับชาวพระแสงบนคน ๑ และชาว (แสง) นนถอบบนสำหรับ
มือและกระต้อนคอยห้ามคาห้ามสูง และมหาดเด็กนนโตเรียกกระยะทาง
และหางวาวเรือผู้จะชักจะนำจะตามแต่ดจนน และชาราชการซึ่งตามแต่ดจ
ไปนน ถ้าทรงพระกรุณาตรัสถามจะได้กราบทูลพระกรุณา แต่กระยะทาง
นนให้กราบทูลตามกระยะจนถึง และให้ระแวงระวงดูและทักทายห้ามปราม
อย่าให้เรือนอกกระบวนปนดินแปดกปดอมได้ ลงท้ายเรือพระที่นั่งนน
ชาวพระภษาคน ๑ หุ้มแพรวางเวรคน ๑ ให้ตรวจตราเครื่องท้ายเรือ
พระที่นั่ง และคอยรับผิดชอบถวายเครื่อง ถ้าเห็นผู้คนต่าส่งให้ยิงด้วยกระต้อน
และมหาดเด็ก จำ หุ้มแพรว เดว ซึ่งจะดองไปรับแต่ดจ ให้เรียกหาง
วาวชอราชการทงปวงไวรับแต่ดจ ถ้าแต่ข้างในมิได้ลงเรือด้วย ให้
ห้วหม่น นายเวร จำ เวรรับผิดชอบ ลงหมอบเฝ้าหน้าพระที่นั่ง ให้หุ้มแพรว
เวรรับผิดชอบหน้าเรือ

อนึ่งถ้าทรงเรือพระที่นั่งกงเบนพยหยาศรา มหาดเด็กชาวเครื่อง
ชวาใต้เชิญพระดวมกคคค พระสุพรรณศรีปากแฉก ไปวางข้างพระที่นั่ง
นน และมหาดเด็กชายเชิญพระแสงหอกชดผูกเรือพระที่นั่งใหม่มหาดเด็ก
ชาวเครื่องชายชวาเชิญพานพระชนนหมาก หีบหนง พระเตา หม้อและ
เครื่องลงพระบงคน พระด่มดกระดานชะนวน ลงตงข้างท้าย ควชาว
เครื่องลงรักษาไปดวย ให้ห้วหม่น นายเวร จำ หุ้มแพรว ผดงเรือ
พระที่นั่ง นุ่งด่มบักดา ย หุ้มแต่อกครูย ใต้พอกเกยวตามบรรดาคักคค

ตะพายดาบตามตำแหน่งหอกหมน นายเวร นางข้างแครงคอยรับสั่ง และ
 ทูตระยะทาง ถวายเครื่องเซ่นสังเวยคน มหาเดก จ้า ห่มแพร
 เดว ถวายพระแสงดาบ ๑ พระแสงเขน ๑ พระแสงหอก ๑ นางกตาง
 ตามพดาคาน เบนแถวตรงหน้าพระที่นั่งออกไป แถวถอยชนทอง ๑
 พระแสงหอกง่าม ๑ พระแสงงาว ๑ อวยทวยพระที่นั่งตามพดาคาน ครน
 ถงฉนวนทประทบแถว ถวายฉดองพระบาท และเชิญเครื่องชนไปตาม
 เด็ดจ และมหาเดกชงดองไปรับพระแสง เปดองเครื่องแถวถวาย
 พระแสง ทรงฉดองพระบาท

อนึ่งถ้าเด็ดจไปจุดเทียนพระวรวรชานนี้ ให้มหาเดกตั้งหน้าเรือ
 พระที่นั่ง เชิญพานชาวดอก พานดอกไม้ ชาวพระแสงเชิญหน้าเพลิง
 เหลดกเพลิง ดงหน้าเรือไป ครนเด็ดจถงฉดนมดการเดว ให้มหาเดก
 ถวายเหลดกเพลิง ครนทรงแถวเอาเทียนใต้ โคมเงินเดยงเพลิง ไปถวาย
 ณ วัดท ๒ ท ๓

อนึ่งถ้าตงการพระราชพรตงเครื่อง มหาเดกชาวเครื่อง ชายเชิญ
 พระเตาเบญจกพย พนกงานรับพานพระชนษา พานพระสุพรรณบัตร
 ต่อเถาแกไปตง เกณชมมหาเดกให้เผากว่าจะเดกการ

อนึ่งถ้าจะเชิญพระบรมศพออกไปสู่พระเมรุ ให้มหาเดกนึ่งถาย
 ห่มเด็ครยุ ใต้พอกเกยว เชิญพระแสงแห่พระบรมศพ นำแห่หน้า
 พระแสงหอกนารายณชครุท ๑ พระแสงหอกตามแถว ๑ พระแสง
 ดาบชะเดย ๑ พระแสงดาบเขน ๑ รวม ๕ แห่หตั้ง พระแสงหอกง่าม ๑
 พระแสงงาว ๑ และแห่เด็ดจของหลวง หอกหมน นายเวร จ้า ห่มแพร นึ่ง
 ดมบักถาย ห่มเด็ครยุ ใต้พอกตะพายดาบแห่ และพระแสงชงแห่หน้า

พระแสงหอกชะวา ๒ พระแสงเขน ๑ พระแสงดาบชะเดย ๑ แห่หลัง
 พระแสงง้าว ๑ พระแสงหอกงาม ๑ แดะมหาดเล็กเชิญพระถวมกตณ
 พระสุพรรณศรีประทับพดอย แดะเครื่องทงปวงตามเสด็จ ครนถง
 พระเมรุแดง ถาเสด็จอยทพดบพดาทฆางหนาใหม่หาดเล็กคอยรบตั้งเฝ้า
 ไซ้สอย รบตั้งจะถามควยพระตั้งมีสดับปรกณโตมากน้อยเท่าใดให้ถามไว้
 ถาจะถวายพระเพลิงพระบรมศพ ครนเบ็ดพระโกศออกแดง ให้มหาดเล็ก
 ถวายเครื่องพระชำระ มะพร้าวแกว สัพระทนต์ นาขมน มะกรุด
 สัมบอย สันมรบคอฆางใหม่ตั้งให้มหาดเล็กถวาย แดะเครื่องชำระ
 พระหัตถน มหาเดกรบมาคอเถาแกมาถวาย แดะมหาดเล็กถวาย
 หนนพดง เหดกเพลิง แดะเทยนคดองพระหัตถ เทยนจุดเพลิงหน
 หมนเทวาทศเบกมาตั้ง ครนถวายเหดกเพลิงแดง สันมได้ถวายไม้
 เชอเพลิงชบนาพมเด่นให้ทรงจุดเพลิงทอนจนทนแเดะชปควยเทยนเพลิงหน
 ตั้งให้หมนเทวาทศได้โคมเดยงเพลิงไป ให้สันมเดจพระตั้งฆราชจุด
 คอกไม้เพลิงเพดาคา ครนรงชนแเดวเสด็จไปคบบเพลิงแเดะเกบพระอฐฐ
 หนน เครื่องพระสุคนธ นามะกรุดสัมบอยพนกงานสันมรบมาคอเถาแก
 นาหอมพนกงานขนสัยมพรวบมาคอเถาแก ตั้งให้มหาดเล็กถวาย ครน
 แจงพระรูปแดง พระตั้งฆจะได้สดับปรกณมากน้อยเท่าใดให้เรียกฆางว่า
 ตั้งฆการไว้ จะได้กราบทูลพระกรุณา

๕ คาราวานาทฆางท

อย่างธรรมเนียมแต่ก่อน ราชการพนกงานในฆางทฆางฆางได้
 ผดคเปดยพนกนเขา ๒ วัน ออก ๒ วัน ฆงยามตามเพลิงในทฆางหนาแดง

ถ้าแต่พระทนต์ พระตาหนัก ทแต่จจ อยุ่ ตั้งโตซำรดหักพง
 ฝนรวด์าค แดคดองนน ชาวทโตตั้งเดี่ยคแต่วากถำวให้เจำพนกงำนทำ
 ถำแต่ทขำงในตั้งโตซำรด แดะทรวง ๗ จะให้ทำชนใหม่กค แดะแตงท
 ยกยำนผนแปรปรกำรโตกค เผำทออกมำตั้งชำวท๗ โตตั้งให้เจำพนกงำน
 ทำ ชำวทโตคุมเจำพนกงำนเขำไปกบเผำทคุดแต่ให้ทำ แดะให้ตรวจตรา
 คุดแต่ชำวทพระบรทม เบำะ มำน พรหม เลือ แตงทพระบรทมท
 เด็ดจ ๗ ออก

ถำมพระธรรมเทค่นำอศรำ พระมหำชำนค แจง แดะถวดพระพทช
 มนค จำเรญพระปริตคคำหุดวงนน ชรรมำนัน เตยงถวด รำวเทยงน
 รำชวคระ ระวังเชอก ผุกรูปศรำ แคะผลไม้ แดะทบกคอกไม้ คอกบัว
 พนกงำนลศำตรวจทำยงเขำไปตงท แดะ เบำะ หมอน พรหม เลือ
 นนคฺภรคแตง แดะกำนำกะ โถนนพระคดงมหำลศมบคโตแตงชำวทโต
 คุดแต่ แดะถวำยเทยงนประจำกณท แดะรบเทยงนคศรำว ถำแต่จจอยุ่
 เจำพนกงำนจะเขำไปตงมโต ชำวทโตรบเขำไปตงแตง

ถำแต่จจทรวงพระเล็ดยงใหญ่ไปขำงใน แดะไปฉนวนนนำ คำตรวจ
 ในมีโตเห็น มหำคเดกมโตค้ำมเด็ดจนน ชำวทตั้งอยุ่โตเชญเครองชอง
 มหำคเดกค้ำมเด็ดจ ถำแต่จจไปแห่งโตเพลคคำเบนทมโตเห็นคบนน
 ชำวทตั้งค้อมค้ำมเด็ดจควยชำววง ถำทรวงเรือพระทนต์งกงนน หุดวงทพ
 ลศมบค หุดวงเทพลศมบค นุงลศมบักถำย ห่มเลือคกรย ใต้พอกเกยว
 ชคคำบตงทำยพระทนต์ ถำทรวงเรือแฉงแเดะเรือเชำนกประพำลศบว ชำวท
 โตตั้งทำยเรือพระทนต์ควย ทำงเด็ดจในพระทนต์ พระตำนหนัก พดบพด
 เบนทโตเบคประคุดทณำก ชกมำนไซ ชนในเบนพนกงำนชำวท ชนนอก

เบนพนักงานชาววัง และชักม่านไขททรงเครื่อง ทเปิดองเครื่องนน
ชาวทได้ชักม่านรับเสด็จ ชาววงได้ชักม่านเสด็จ

ถ้าเสด็จไปประพาสโพนช้าง และทอดพระเนตรจับช้างจับเสือใน
ทตอมนน ช้างททรงกรมฝ่ายใน ช้างประเทียบนน ทรงสั่งให้เจ้ากรม
ปลัดกรมชาวททตั้งอายุไปทำคอก ถ้าและทอดพระเนตรเสื่อ ครนเสด็จ
ถึงพลบพลาแดง ขนรักษาหน้าทหน้าพลบพลากรมฝ่ายในด้วย เจ้ากรม
ต้นมพดเรือน ทหารในให้ถือหอก (ถือด) ผักไว้ทุกคน ดุจหนึ่ง
พลบพลากระวางเสื่อทายสระ

ถ้าเสด็จขบวนและประพาสถ้าเขา ประพาสส่วนมดไม้ดุจหนึ่ง
ประพาสมะม่วง กรมฝ่ายในและพระต้นมโดยเสด็จฯ ด้วยนน ชาวท
ตั้งอายุได้เข้าไปเฝ้าเสด็จ ตามเสด็จ รับสั่งใช้ตั้งอยู่ในทประพาส และ
ให้ระวงรักษาพระททรงอย่าใหม่เหตุการณ์ได้ ถ้าประพาสถ้าให้เรียก
เทียบเรียกคบบ้องเสด็จฯ ถ้าทรงให้ปลุกคนไม้กระถาง และเดียงปลาทอง
ปลาทองโกดพระททรง เบนพนักงานชาวทได้รักษาให้เหยอปลาดูแด ถ้า
มเสด็จฯ ไปบำเพญพระราชกุศล และประพาสประทบร้อนแรมแห่ง
ใด ๆ ชาวทได้เกณฑ์กนหลวงไปรับเสด็จ ดูแดให้เจ้าพนักงานแต่งท
และบังแดดแมงคาคา ครนเสด็จฯ ถึงคอยคาคาแมงบังแดดบังฝน (ให้ม)
ไม้คางพดอง ๓๐ อัน ๕๐ อันไว้ทโกด และได้ตามเทียบตาม โคมดุจหนึ่ง
เสด็จอยู่กรง และได้ตามเทียบยามในทข้างหน้า

ถ้าเสด็จขนพระพุทศบาทเบนพยุหบาตรา ได้เกณฑ์ชาวทชายชวา
ไปขช้างพงคางละคน ถ้าพระศัพ การดมโภชและฉดอง มคณ
กตปพฤกษ ชาวทได้ขนทงทานคนละคน ถ้าดมเดจพระเจ้าดกเชอทรง
ผนวชและเสด็จไปประพาส โพนช้างนน ได้เกณฑ์ชาวทเดวไปคน ๑

ถ้าแต่ทรงฯ ให้ถาม ส้มเต๋จพระเจ้าดุกเซอ พระเจ้าหาดานเซอ
 นน ชาวทไตถามไตคุม ถ้าให้ตงพระราชอาญา ไต้บูเลื่อแต่ต ถ้า
 ทรงฯ ให้จำ ชาวทไตคุมด้วยตำรวจในตำรวจนอก สนม ทหารใน
 ซ้ายขวา

แต่ตั้งของอยู่ในห้องเครื่องชาวท เซงเทียนเงินสำหรับเทียนยาม
 บวนพระโอรุเงินสำหรับเจ้าต่างกรม และพระแสงมดตอก พระแสงปรา
 พระแสงส่ว พระแสงกบพระแสงชวาน พระแสงเดอย พระแสงบง
 หนังกะเบน ไบตงเลื่อ และเชือกพวนสำหรับผูกขงชา ประพาดหอย
 ประพาดชารนน ชาวทไตถวายและผูกเชือกพวน

๖ ตำราหน้าทตำรวจ

อย่างธรรมเนียมแต่ก่อน ขนบราชการกรมตำรวจในซ้ายขวา
 กรมตำรวจนอกซ้ายขวา ไตผลัดเปลี่ยนกันเขาเวรประจำของรับราชการ
 ตามพนักงาน ถ้ามีการตั้งครามซำคักยกถวงเขามาขอบชณฑลเดมาและ
 เล็ดจไปประทับแรมตจหนิงพระบาท เมืองตพบุรนน เพดาคำให้เขามา
 นอนประจำของทงส์เวร และ (บรรดา) ประตุเบ็ตรอบพระราชวงน
 ชาววงไตเกณฑทนายตำรวจในไปกำกับรักษาประตุตามซ้ายขวา และ
 ประตุหน้าฉานนน ให้หอยหมนพนทนายกำกับทุก ๆ เวร และตำรวจใน
 ซ้ายขวาไตกำกับชาววงเวรบุญชฌุนอนเวรประจำของ ถ้าแต่ไม่เล็ดจฯ
 ออกไตห้ามปากเดียงนอกพระราชฐาน ถ้าทรงพระกรุณาตั้งตั้งไตเบน
 การเวร ผู้รับตั้งให้ตำรวจในไป ถ้าทรงฯ ให้ตงพระราชอาญาผู้กระทำ
 ผิดไตตงพระราชอาญาตามรับตั้ง ทรงพระกรุณาให้ประหารชวดตั้งไป

กรมพระนครบาล และได้ออกตราบังคับไปเอากิจราชการและชาวคราวเบน
การเรือ และตั้งพระราชอาญา ณ หอเมือง

อนึ่งได้จ้อออกขุนนาง (เผ้าทพระदान) เจ้ากรมปลัดกรมเผ้า

ทูลละออง ฯ ต่อมวงอยู่นอกกำแพงนอกกระเนียดนอกแฉง เกณฑ์ให้
หอหมนตวัดตำรวจเดวรักษาประตูกำแพงประตูกระเนียดแฉงดับแด
ชนใน และห้ามปากเสียงอย่าให้แปลกปลอดมแอบแฝงอยู่ได้ เพटाค่า
ให้ทนายคบเอาคบเข้าบักประตูกำแพงประตูกระเนียดแฉงดับแดและ
หน้าตามชายตามชวา ถาทรง ฯ ให้ตามลงพระราชอาญาผู้ใด ๆ นน
ขุนตำรวจใครบดั่ง แดวให้คุมเอาตอผู้นนอกไปเสียดจากทเผ้า ถาทรง
พระกรุณาตั้งให้เอาตอผู้นจากตองตามเข้ามาหน้าพระที่นั่ง ให้คุมตอ
ผู้นเข้ามา ถาทรงพระกรุณาให้หาผู้ใดเข้าไปเผ้าผิดเวลา แต่คนหนึ่ง
ขึ้นไปน ให้เจ้ากรมปลัดกรมผู้อยู่เวรนั้นเข้าไปเผ้า ปลัดกรมหอหมน
ตวัดตวย

ถ้าได้จ้อ ฯ ไปทอดพระเนตรการมหรส์พนน เจ้ากรมปลัดกรม
นึ่งส้มบักตาย ห่มเส้อครุย เจ้ากรมตะพายกระบ ปลัดกรมชดดาบ
หอหมนตะพายดาบถอหอก ตวัดคาคดาบ พันทนายนึ่งผาแกมใหม่ชาย
ยามเกยวผาเกยวตะพายดาบแห่ได้จ้อตามกระบวนไป ครนถงพตบพตา
ทอดพระเนตรการมหรส์พนน เจ้ากรมปลัดกรมเผ้าอยู่หน้าพระที่นั่งและ
หอหมนตวัดพันทนายนน เผ้าตอมวงอยู่หน้าตามชายตามชวาเบน
พนักงานขุนตำรวจคอยรับสั่งและเบื่กคู้บาร คู้มวย, คู้ปลตา, คู้คต คู้คน
โครอบ โคระเทะ โคเกะชุมภา โก่อบา

ถ้าได้จ้อ ฯ ไปวัดพระศรีสรรเพชญ์เบนการปรกคินน ให้เจ้ากรม
ปลัดกรมนึ่งส้มบักใหม่ห่มเส้อครุยคาคดาบแห่ได้จ้อ ฯ แต่ทประทับพระ-

เสด็จไป หอหมนถอกหอกควัดตะพายคาบไปตงแหนอกประตูคณมะเกิดอ
 ดวยเครื่องสูง ครนถงวดพระศรัตรรเพชญแฉว จงเกณฑให้หอหมน
 ควัดพนทนายตำรวจเดอดอมวงตามชายชวา ถามการนตอง, การออก
 พระวรราช, การบวชนาคหตวงนน ให่หุงส้มบักถาย ใ้เส้อครยุ คาคดาบ
 แห่ ถาออกวรราชเสด็จ ๗ ไปถวายบาตรพระ ณ วดพระศรัตรรเพชญนน
 ชุนตำรวจ ปลัดตำรวจ ใ้เปิดประตูใหญ่พระธรรมศาตาเข้ามาชกพระ
 ออกมาให้ชาตุดระออง ๗ ถวายบาตร ถามพระมหาชาติของหตวงนน
 เจากรมปลัดกรม ซึ่งอยู่เวรนนใ้ถวายพระทวยเทยนประจกณฑ
 มหาเดกถวายเทยนนตองพระหตถกกณฑ

ถาเสด็จไปทอดพระเนตรช่างฉดพานส์นาน การแห่สังใด ๆ นน
 เจากรมปลัดกรมหุงส้มบักถาย ใ้เส้อครยุ คาคดาบ แห่แต่ทประทับ
 พระเสด็จไป และหอหมน ควัด พนทนาย ตงแห่แต่ทนอกประตู
 พรหมทวารดวยเครื่องสูง ครนเสด็จถงพลบพลาแฉว เจากรมปลัดกรม
 หอหมนวงออกไปเผ่าณ ทองส์นามนอกกำแพง ชุนตำรวจใ้คอยรบสัง
 และเกณฑให้ตงปะราช่าง ห้ามปรามตามชายชวา ถาทรงพระกรุณา
 ให้เรงช่างเรงเกณฑแห่ ชุนตำรวจใ้รบสังแฉวให้หอหมนไปเรง

ถาเสด็จไปทอดพระเนตรเส้อตะรางทายส์ระนน เจากรมปลัดกรม
 หุงผาใหม่เกยวผาเกยว ถอกหอกแห่เสด็จแต่พระทงทงบนไป ครน
 เสด็จชนพลบพลาแฉว เจากรมปลัดกรมชนรักษานาทหนาพระทง
 ชุนตำรวจใ้คอยรบสัง และดับพระราชโองการ และให้หอหมนชกหุน
 ดอเส้อ และหอหมนควัด พนทนายรักษานาทตามชายตามชวาให้
 ถอดผกหอกออกไว่ทุกคน

ขอราชการใหญ่ น้อย ถ้าทรงตั้งจำเพาะ จึงให้ขุนตำรวจไปตามรับสั่ง
แต่เรือตามเสด็จ นนม ไต่ห้าม

ถ้ารับสั่งไซ้ และผู้จะไปเอาราชการนั้น ให้กราบสำมท แด่เวคตตาม
ถอยหลังออกไปสู่คทเฝ้า แด่เวกราบถวายบังคมออกสำมทจิงวงไป ถ้า
แขกเมือง เขากราบถวายบังคม และเจ้ากรมปลัดกรมแห่เสด็จแต่พระที่นั่ง
บรรยงกรัตนาคันชนไปทรงเครื่อง ณ พระที่นั่งสุวรรณเพชฌัญชรปราสาท เกณฑ์
ให้ห้ามปากเสียงต่าตั้งคตหน้าฉาน มิให้ตมเต่าแปดกปดอม แต่นอก
กาแพงแกว หน้าพระที่นั่งสุวรรณเพชฌัญชรปราสาท พหารัดมเตจออกไปและ
เกณฑ์ตำรวจเดวไปคอยแขกเมือง ทาคอยคน ๑ ชกนคน ๑ ค้าลาดวด
ระพานช่างคน ๑ หน้าวงศราคน ๑ ถ้าแขกเมืองมาถึงตาบตโต ผู้คอยวง
นำบอกมหาดเล็ก ๆ กราบทูลพระกรุณา ถงหน้าวงศราราเดวจิงเสด็จชน
ไปทรงเครื่อง

อนงถามการ ได้กนตตงตั้งรวง เจ้ากรม ปลัดกรม นุ่งส้มบักตาย
ห่มเสื้อครุย ได้พอกเกยวตามบรรดาคักกต ถ้าเสด็จเบนการพยหบาตรา
เจ้ากรมปลัดกรม นุ่งส้มบักตาย ห่มเสื้อหน้าวงเกยวเจยรบาด เจ้ากรม
ตะพายกระบะ ปลัดกรมคาคตตบ หวหมนถอหอกตะพายตบ คิวล
คาคตตบ พนทนายตะพายตบแห่ตามกระบวนเกณฑ์ให้จกช้องแต่ในกรง
อนงถาทรงบนพนน พนกงงานตำรวจในซ้ายขวาไตตงบอมบักเบา
ชได้ปอม ถ้าทรงให้ชาทูลตะออง ๆ หดยงบนพนน ตำรวจในกไตตง
บอมบักเบา และเจ้ากรมปลัดกรมผู้อยู่เวรไตตรวจเอาบญชผู้ยงผดยงถูก
กราบทูลพระกรุณา

ถ้าเสด็จตงเรือ } ศรัล็กหตาด }
กราบ } ไปแห่งใดนั้น เรือปลัดตำรวจนำ

๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕
 เด็ดจตาหนงตามเวร เวรเจากรมปดตกรรมทงนหนตามเด็ดจต้น เวรตาม
 ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕
 ชนหนงแคเวรเจากรมส์องดำ แดะเวรเจากรมปดตกรรมทงนอยชนส์อง
 ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕
 ถาทรงสังไซเรอชนหนงไปดำหนงแดว จงให้เรอชนส์องรบชนไปให้
 ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕
 คงชนหนงส์องดำอย่าให้ขาดได้ ถาเบนทางคดองแคบนน เกณฑ
 ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕
 หวหมนตวล์พนทนายถอหอกแหงตงฝากคดอง เพดากตางคนให้เอา
 ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐ ๑๐๑ ๑๐๒ ๑๐๓ ๑๐๔ ๑๐๕
 คบไปปักวางรานเพดงดวย แคดะพานหนนนเกณฑให้พนทนายคอยจุก
 ๑๐๖ ๑๐๗ ๑๐๘ ๑๐๙ ๑๑๐ ๑๑๑ ๑๑๒ ๑๑๓ ๑๑๔ ๑๑๕
 ชองทงตงฝากดะพาน ถาเพดาค่าให้ทนายคบเอาคบปักขางตะดอง
 ๑๑๖ ๑๑๗ ๑๑๘ ๑๑๙ ๑๒๐ ๑๒๑ ๑๒๒ ๑๒๓ ๑๒๔ ๑๒๕
 ถาเด็ดจไปพระราชทานกรูนิ เพดาค่านนให้เกณฑปดตตารวจ
 ๑๒๖ ๑๒๗ ๑๒๘ ๑๒๙ ๑๓๐ ๑๓๑ ๑๓๒ ๑๓๓ ๑๓๔ ๑๓๕
 ถอหอกแหงเด็ดจชนวด ๆ ตะคน แดะเกณฑหวหมนตวล์พนทนายดอมวง
 ๑๓๖ ๑๓๗ ๑๓๘ ๑๓๙ ๑๔๐ ๑๔๑ ๑๔๒ ๑๔๓ ๑๔๔ ๑๔๕
 แดะคนวดทุกวด ถาเด็ดจเบนการพยหบาตราทงเรอพระทงกม มหา
 ๑๔๖ ๑๔๗ ๑๔๘ ๑๔๙ ๑๕๐ ๑๕๑ ๑๕๒ ๑๕๓ ๑๕๔ ๑๕๕
 เทพมหามนตรนงส์มปักตายได้เล่อครุยได้พอกเกยว (ไปตง) หนารือ
 ๑๕๖ ๑๕๗ ๑๕๘ ๑๕๙ ๑๖๐ ๑๖๑ ๑๖๒ ๑๖๓ ๑๖๔ ๑๖๕
 พระทง บอคมหาดเดกถอพระแ่งคอยตมองดวย
 ๑๖๖ ๑๖๗ ๑๖๘ ๑๖๙ ๑๗๐ ๑๗๑ ๑๗๒ ๑๗๓ ๑๗๔ ๑๗๕
 ถาเด็ดจทางตถตมารคแหงใด ๆ มหตกรอยหตกรวย ชนตารวจ
 ๑๗๖ ๑๗๗ ๑๗๘ ๑๗๙ ๑๘๐ ๑๘๑ ๑๘๒ ๑๘๓ ๑๘๔ ๑๘๕
 ไตถอระยะทางกราบทุดตามระยะ แดะพนกงานตารวจไนไตตมองชนเกย
 ๑๘๖ ๑๘๗ ๑๘๘ ๑๘๙ ๑๙๐ ๑๙๑ ๑๙๒ ๑๙๓ ๑๙๔ ๑๙๕
 ดวย ถาทรงรยงโตตงนน มหาเทพมหามนตรไตชนชบรตคนหนง ถา
 ๑๙๖ ๑๙๗ ๑๙๘ ๑๙๙ ๒๐๐ ๒๐๑ ๒๐๒ ๒๐๓ ๒๐๔ ๒๐๕
 เด็ดจประพาสบวชน เจากรมปดตกรรมไปคุดทวแดวเอามาราบทุด ถา
 ๒๐๖ ๒๐๗ ๒๐๘ ๒๐๙ ๒๑๐ ๒๑๑ ๒๑๒ ๒๑๓ ๒๑๔ ๒๑๕
 เด็ดจไปทอดพระเนตรการวดวาอารามไนกรงนอกกรง ถาไนกรงคจหนง
 ๒๑๖ ๒๑๗ ๒๑๘ ๒๑๙ ๒๒๐ ๒๒๑ ๒๒๒ ๒๒๓ ๒๒๔ ๒๒๕
 ไปวดเจาปราบน (ทรง) พระเสดยงหตงคา เจากรมปดตกรรมนงส์ม
 ๒๒๖ ๒๒๗ ๒๒๘ ๒๒๙ ๒๓๐ ๒๓๑ ๒๓๒ ๒๓๓ ๒๓๔ ๒๓๕
 บักใหม่หมเด่อครุยคาคดาบแหงเด็ดจเขาทประทับพระเสดยงไป แดะ
 ๒๓๖ ๒๓๗ ๒๓๘ ๒๓๙ ๒๔๐ ๒๔๑ ๒๔๒ ๒๔๓ ๒๔๔ ๒๔๕
 หวหมนตวล์พนทนายตงแหนอกประตุมหาโภกราชดวยเครองตง ไป
 ๒๔๖ ๒๔๗ ๒๔๘ ๒๔๙ ๒๕๐ ๒๕๑ ๒๕๒ ๒๕๓ ๒๕๔ ๒๕๕
 เกณฑจุกชองดวย ถานอกกรงคจหนงไปวดหนตรา วดพระยาคานน
 ๒๕๖ ๒๕๗ ๒๕๘ ๒๕๙ ๒๖๐ ๒๖๑ ๒๖๒ ๒๖๓ ๒๖๔ ๒๖๕
 แหนอก ถาเด็ดจไปแหงใด ๆ มทประทับรอนน หวหมนตวล์พนทนาย
 ๒๖๖ ๒๖๗ ๒๖๘ ๒๖๙ ๒๗๐ ๒๗๑ ๒๗๒ ๒๗๓ ๒๗๔ ๒๗๕
 ไตอยรูกษาประคุดอมวงตามชายตามชวา ถาเด็ดจประทับแรมเพดา

กตางคนได้ตั้ง โคมฉาย หน้าฉาน ตำรวจในคู่ ๑ ตำรวจใหญ่คู่ ๑
 ตำรวจนอกคู่ ๑ รวม ๓ คู่ และได้เอาปืนคาตะ (ฉะบับชาติ) ไปตั้ง
 ตำรวจในซ้ายบอก ๑ ขวาบอก ๑ ตำรวจใหญ่ซ้ายบอก ๑ ขวาบอก ๑
 ตั้งรายหน้าฉาน & ทหารในซ้ายบอก ๑ ขวาบอก ๑ ตั้งในประตูหน้าฉาน
 รวม ๒ บอก ตำรวจในซ้ายขวา ตรวจกองร้อย กองซุ่ม กองคอยเหตุ
 หมายข้าง หมายมา และตำรวจนอกซ้ายขวา ได้ตรวจล้อมวงทหารใน
 ล้อมวงอาด้าวเค็ษ ตั้งกองแทรก เจ้ากรมได้เอาบุญชกรบาททูตเพลา
 ต้องท่มทกวัน ถ้าประพาสถ้าประพาสเขา กรมฝ่ายในพระสันนมโดย
 เล็ดจนวน เจ้ากรมปลัดกรมแห่นอก ชาวทชนทออกให้ไก่อ แต่พอ
 เรียกโดยนให้ระแวงระวงคนควาด อยาใหม่เหตุการณได้ (ตรงนตั้งสัย
 ว่าฉะบับชาติ) ให้หวมหนควลัพนทนายแห่แข่งออกไปชนนอก

แต่ตำรวจในซ้ายขวานน เรอพระทงนงบดตงกรตนาฉน ๑ เรอ
 พระทงนงราชฉมเลพ ๑ เรอนาคคู่ ๑ เรอมังกร ๒ คู่ เรอทกทวง (ทก
 กะทอ) คู่ ๑ เรอวรตั้งห์ (นรตั้งห์) คู่ ๑ เรอโต ๒ คู่ เรออีกเตนคู่ ๑
 เรอโชมตญาคู่ ๑

ตำรวจนอกขวา เรอไชยเห็นหาว ๑ ตำรวจนอกซ้าย เรอไชย
 หดาวทอง ๑ รวม ๒๐ ฉ่า ออกรบเงนฉ่าหรับเล็ดจชนทงมา

และการพนกงาน หอพระ หอพระมณเฑียรธรรม และหอหนงฉอ
 หอฉวด หอพระเทพบดร หอพระเทพอกน ชรรมานฉน เตยงฉวด
 ทพระตั้งชพกมโดยกชน

ตำรวจในรวมกับตำรวจใหญ่ พระทงนงฉุวรณปฤษฉางค พระ
 ทงนงศรฉกหดาว ๓ ชน ชนเตยว หตงคาทอองพุดคาต ประพาสโอง

พระคําหนักและชานา และโรงตำหรับไว้เกยข้าง และที่ประทับพระ
 เสด็จยงพดบพตาและท่ตรง มหาพิไชยราชรถและรถทรงยางโตสง ฅนวน
 ทางเสด็จโรงแสงใน โรงเครื่องมหาดเล็ก โรงแสงบนค้ใน ทิมดาบ
 ค้ารวจใน ทิมดาบชาววงใน โรงอาตักษณ ค้กโรงปั้นใหญ่บนน้อย
 โรงมหาพิไชยราชรถ โรงหัดอระฆังหัดอพระ โรงช่างคน โรงม้าค้
 ชนวนเรือไล่ข้าง อ่างแกว นาพู่อ่างแกว ทอนา ะหัดนา
 ค้ารวจนอกกรมกบค้นม พระคําหนักเรือนหัดงทตงพระบงคน
 พนกกงานค้นมชายชวา ค้าหนักเรือนพระราชทาน พดบพตาข้างในฅนวน
 ทางเสด็จกรมฝ้ายใน ค้ดงฝ้ายในทงปวง โรงค้ดง โรงเทียน
 ทิมนกเทศัน ทิมชนท ทิมโชตณ เรือนเพดง

๗) ค้าราหนาทกรมวง

อย่างธรรมเนียมค้กอนธรรมเนียมราชการกรมวง เจ้ากรม
 ปลดกรมค้ดว้ราชมนค้ารวจเดว ให้ผลค้เปดยนกนเขาเวรประจำชอง
 วับริหารชอรับสง ถามการค้งคราม และช้ค้กยกเข้มาในชอบชณท
 เล้มา เล้ค้ไปประทับแรมค้จหนงพระพทชบาท เมืองดพบรนน เพดาคา
 ใ้หนอนระค้มประจำชองทง ๔ เวร ถ้าเสด็จอย้กรงกค้ มทเสด็จไป
 ประทบรอนแรมอย้แห่งใดกค้ ถ้าเสด็จทรงพระราชยาน ทรงพระเสด็จ
 ทรงวอ ทรงรถ ไปข้างหน้าข้างในเบนพนกกงาน ชาววงใดเคยง ถ้า
 ทรงคร้ส้ประการใด มีใ้ค้จาเพาะชอในพระราชวง เบนพนกกงาน
 (หมค้ณะบบทมในหอพระค้มค้ค้ค้แทน)

ตำราราชาภิเษกวงกรุงศรีอยุธยา

วัน ๕ ๓ ๒ ค่ำ จตุศักราช ๑๑๔๕ ปีเถาะ เบญจศก (พ.ศ. ๒๓๒๖)

เจ้าพระยาเพชรพิชัย เจ้าพระยาอัครมนตรี พระยาราชสงคราม

พระยาอภัยมนตรี นางพรอมกนเตงกัญหามายซึ่งท้าวการพระราชพิธีราชา-

ภิเษกวงในหลวงวัดประดู่ไธสสำหรับหอหลวงฉบับ ๑

ตงเคียงแฉนพามเกล้าเล้ามเพดาน ตงบนพระทนต์รเพชฌ

ปราสาท มพธสงฆพรพราหมณ เทียนไชยพระสังฆราชจุด เทียนราว

ในหลวงทรงจุดบูชาพระ พระไชย พระชนษา พระมนตภิเษก พระ

เตาเงิน ๑ พระเตาทอง ๑ พระเตานาค ๑ พระเตาต้มฤทท ๒ พระนพ

พระมหาดังชทกษณาวิภู พระเล้ามาชบค ๑ พระฉัตรไชย ๒ พระเก้าวพ่าย ๑

พระมหาธงไชย ๑ พระกระบี่ชู ๑ พระแสงงาวเจ้าพระยาเล้านพตพ่าย ๑

พระแสงชอศข้างตม ๑

เครื่องตงบนเคียงแฉนพว หีบพระชามรงค์ ตงพระมาดาเบียง

ฉดองพระองคเกวาระ ๑ ฉดองพระองคทวม ๑ พระเตาเบญจกพยมพระ

ยนตรอง ๕ พระมหาดังवादพราหมณสรอยออน เค็ดฉัตร ๑ ฉวศ

กมพต ๒ เบญจกกุชภณท พระมหามงกุฏ ๑ พระชรรค์ไชยศรี ๑

พชนผกมะชาม ๑ ชารพระกร ๑ ฉดองพระบาท ๑ รวม ๕ ตง พระแสง

บนคาบชดชามแม่นาดะโตง พระแสงหอกไชย พระแสงชองงาว พระแสง

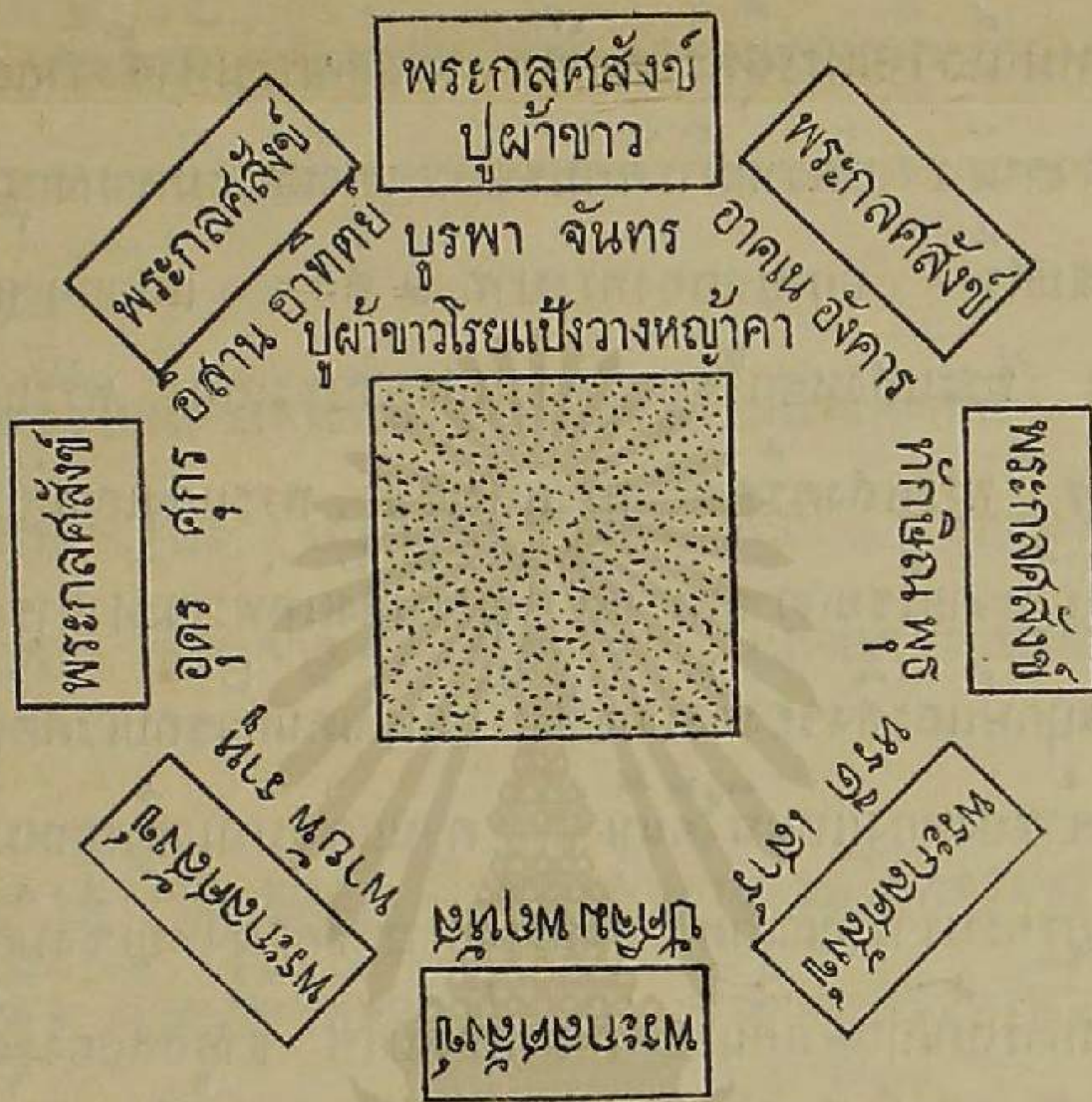
คาบชะเดย พระแสงเขนมตาบดวย พระแสงจักร พระแสงศรคู่ต พระแสง

เกาทณท

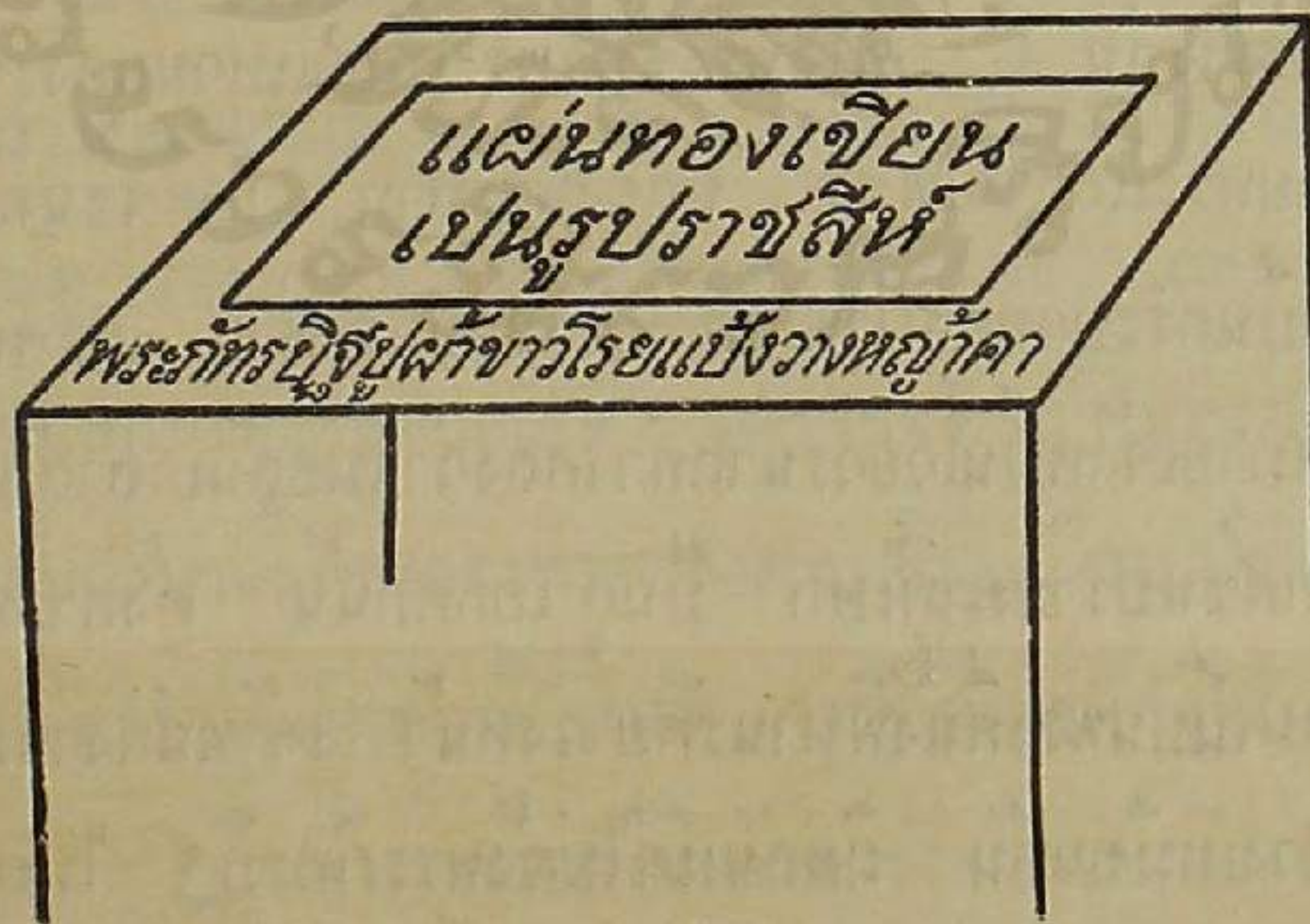
ชพอพราหมณตงพระอศวร ๑ นางอมาภคคติ ๑ พระนารายณ ๑

นางตกษม ๑ รวม ๕ ทาพรพราหมณดวยทง ๓ วัน เจ้าพนักงานปลุก

โรงพระกระยาสานานข้างพระที่นั่งสุวรรณเพชฌัญชรปราสาทเป็นพระมณฑป มี
 นาคช่อห้อยช่อตงมีใบโพธิ์ห้อย หาดคาบแฉ่งปูผ้าขาวนอก มีเพดานผ้าขาว
 มดอกจำปาทองห้อย มีมานชาวดั่งมณฑปหุ้มผ้าขาว มีราชวตรนตรของ
 นตรเงิน นตรทอง นตรนาก นตรเบญจรงค์ คันทวย คณออย ดอก
 หมากร ดอกมะพร้าว ประดับตามธรรมเนียม มีเตียงลาดเต็อออน ผ้าขาว
 ปูข้างบนเต็อออน ถาดทองแดงปากกว้าง ๓ ศอกตงบนผ้าขาว เมอแรก
 ตงการพระราชพิธี ๓ วัน ในหลวงทรงพระภูษาตายพนขาวฉลอง
 พระองค์กรอง ทรงพระมาดาพระเด้าดั่งสักกุหว่า เต็ดจเพดาบายไปทรงฟัง
 สวดทง ๓ วัน ทรงพระมหามงคล
 ครนวงรุ่งชนถงฤกษ์จะราชาภิเศกน ในหลวงเต็ดจชนไปแต่
 เพดาเข้าทรงศัดทรงประเคนสำรับพระดั่งมีแดง เมอจะเต็ดจตงไปโรง
 พระกระยาสานานน พระมหाराชครูเซญเต็ดจทรงเต็อออดทรงผาถอด
 พราหมณเซญพระไชยนำเต็ดจ และพระดั่งมีกตงไปด้วยคอยฤกษ์อยู่
 ครนไคฤกษ์แดงให้ ไหรชกกลอม ชาวพระภูษามาดาถววยเครื่องพระมรธา
 ภิเศก แดงชาวพระมาดาชุนศรัถยมพรหงนาค์หัดชารา ครนดั่งแดง
 แดงพระดั่งมีราชาคณะอชการผายส้มถะรดนาพระเตาเงิน พระเตาทอง
 พระเตานาก พระเตาต้มฤทชแดง พราหมณถวายนาพระกรต นาพระดั่งช
 สะเตาพระเคราหแดง ทรงพระภูษาดายพนแดงฉลองพระองค์กรองชน
 มาบนพระที่นั่ง เต็ดจชนบนตงไมมะเดือกวางจกรุดศอกคิบปูผ้าขาว
 ไรยแบ่งวางหญาคาผ้าขาวปกบน ผนพระพกตริไปทศอด้าน มตงนอย
 กวางศอกหนงตงพระอัฐิทศ ตงกรต ตงดั่งช ทงแปดทศตงน

มผาชาวปรองพระ พราหมณถวายน่าพระมหาดังชทกษณาวฏ
 ในหดวงรบควยพระหคถดรงพระพกตรแควเดวดยหนอยหนิง พราหมณ
 ถวयरราชดมบค ถวयरเวท ถวयरมนค ถวयरไซย ผันพระองคไปรอบ
 ทงแปดทศ แดวจงเดัดจขนบนพระภทรวฐู มผาชาวปุดเววโรยแบงวาง
 หนุาคา แดวปุดแผนทองเชยนรูปราชดหควยชาดหคคณปกบนมผาชาวดงน

กกุชภณฑ ทงเตตงใหญ่ นอยแปดทศ เด็ดจขบบนตงกตาง พราหมณ
ถวายนาพระมหาสังข ถวายนราชส์มบค ถวายนเมือง ถวายนเวทมนค
แล้วถวายนไชย

เมอกรงในหตวงพระทงงส์รยามรททชชณนพานพนน หาเด็ดจ
ขบบนพระภททบรูไม เด็ดจขบแตบนตงอรุทศ ทำอยางในหตวงใน
พระบรมโกศ ขาพเจาจ่าไตเตเพยงน แล้วแตจะโปรดเกด้าโปรด
กระหม่อม

เมอกรง บิดดู นพศก ในหตวงในพระบรมโกศทวงพระกรณาดัง
กรมเทพพทช วาด์มเตจพระเจ้าตุกเชอ เจาพากรมขบพรพนคณนไหยก
ขบบนกรมพระราชวงบวรส์ถานมกคต ครงนตงพทศวดพระพทชมนค
พระทงงส์รเพชญปราด้าท ๓ วน ตงเครองทงปวงอยางเฉดมพระค้ำหนก
ปลุกโรงรมพระทงงส์รเพชญปราด้าท ตงเตยงทศรงมราชวคตคตทวง
คตวงเงิน คตททอง คตทนาก คตทเบญจวงค ตามชรรมเนยม ครนเซาท
สังเดวพระสังฆรคณาพระพทชมนคเดว พราหมณถวายนากรคณาดังข
แล้วทวงพระภุษาตายเซยงทองจับโจงหางหงส์ ทวงคตองพระองคกรอง
ทอง ทวงพระมาดาพระเส้าสังส์เด็ด ทวงพระเส็ดยงเห้เครองสังส์ตามชน
ตงมาพระทงงบรยงกรคณาดัน เกณทเห้หยคอยุ เด็ดจตงจากเส็ดยง
เปดองเครองเตเครองคตนอกเสย เด็ดจขบไปเฝ้าในหตวงบนพระทงง
เมอเด็ดจกตบตงมานนเห้นทวงพระแ่ดงดาบญบนผกมะชามด้าหรบพระ-
ราชวงบวร ๗ ทวงอยุแตกอนนตงมา แล้วขบพระเส็ดยงเห้ไปค้ำหนก
คตวงกระต่าย แล้วเจากรมเทพพทชตงมาตงหมนเด่มอใจราชมหาดเตก

๕ ๒
พระตำราทรงเครื่องตน

๒ ๘ ๒ ๒ ๒ ๒
ถ้าเสด็จออกแขกเมืองทรงพระเครื่องตน ๒ ตั้ง คือ ทรงฉลอง
พระองค์อย่างเทศแพรอก์วรรว ๑ ทรงฉลองพระองค์นอกอย่างเทศคาด
๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
ต้นาก ต้นทอง ต้นเขียว ๑ ทรงเครื่องตน พระชฎา พระเกี้ยวเพชร
๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
ทับทม มรกต มัดตามฉลองพระองค์ ๑ ทรงพระต้นบเพดาเชิงเดอย ๑
๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
รดพระองค์เจียรบาด ๑ เหน็บพระแสงกนหยน ๑ ต้นเบน ๒ ตั้งเทานน

๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
ถ้าเสด็จไปพระราชทานเพลิงศพ วัดไชยวัฒนาราม เบนบากรา
๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
ทรงเรือกกงแถว ทรงเครื่อง ๒ ตั้งเทานน คือทรงฉลองพระองค์อย่างเทศ ๑
๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
ทรงฉลองพระองค์นอกอย่างเทศคาดพนงน ๑ ทรงเครื่องตนพระชฎา
๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
สอดตามต้นฉลองพระองค์ ๑ ทรงพระต้นบเพดาเชิงเดอย ๑ รดพระองค์
๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
เจียรบาด ๑ เหน็บพระแสงกนหยน ๑ ต้นเบน ๒ ตั้ง

๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
ถ้าเสด็จพระพุทบาท แดกรงชนไปจนถึงท่าเจ้าต้นก ทรงเรือ
๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
พระทงกกง ทรงเครื่อง ๗ อย่างเทานน คือ ทรงต้นบเพดาเชิงงอน
๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
ตั้งชน ๑ ทรงพระภูษาจับใจ ๑ ทรงฉลองพระองค์สังเวชนยก ๑
๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
ทรงรดพระองค์เจียรบาด ๑ ทรงพระมาดาพระกตบ ๕ ยอดตั้ง ๑ เหน็บ
๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
พระแสงกนหยน ๑ ถวายพระนายควย ๑ ต้นเบน ๗ ตั้ง

๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
ถ้าตั้งพยุหบาตราแด่ท่าเจ้าต้นกชนไปจนพระพุทบาท ทรงเครื่อง
๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
๕ อย่าง คือทรงประพาด ๑ ทรงพระต้นบเพดาเชิงงอน ๑ ทรงรด
๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
พระองค์เจียรบาด ๑ ทรงพระมาดาฝรั่งพระเด้าระเทนชนนกนอน ๑

๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
ถ้าเสด็จไปถึงปากน้ำท่าบ้านใหม่ เป็ดองเครื่องทรงประพาดออก
๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
จึงถวายเครื่องชงทรงเรือพระทงกกงไปแด่กรงชน ไปจนถึงธารเกษม

จงเปิดองครือง ครนเพดาบายจะเด็จจรราชดาเนนมานมัตการพระ
 พุทธบาท จงถวายครืองทรงเหदान คอถาทรงชางพระทnungพดคาตทอง
 ทรงครือง ๘ ดั่งเทานน คอ ทรงพระด้นบเพดาเซิงองนดองชน ๓ ทรง
 พระภูษาจบโจง ๓ ทรงรดพระองคหนามขนน ๓ ทรงนดองพระองค
 พระกรนอยพนทองผุดคอก ๓ ทรงนดองพระองคยนชานอก ๓ ทรงรด
 พระองคแครง ๓ ทรงพระชฎาชาวมทองดอดตามด ๓ พระแตงกนหยน ๓
 ดัรเบน ๘ ดั่ง

ถงพระพุทบาทแเดวเด็จจรไปประพาดบา ทรงชางทรงประพาด
 ทรงมาทรงอยางเทค มาทรงประพาดกได

ถาเด็จจรไปวัดพระศรัทธรรเพชญ แดะนดองวัด ทรงพระมาดา
 พระเล้าดั่งกหราชนกกตง ๓ ทรงพระภูษาตายพนชาง ๓ ทรงนดอง
 พระองคญบุน นดองพระองคกรองกได ๓ ทรงพระเล็ดยงหดงคา พระ
 เล็ดยงเปดากได ด้นบเพดาเซิงดองชนบักประดับพดอยตาง ๆ ดอดรอย
 ฟองมุกตกรหนามงกรประดับพดอย ๓ พระภูษาจบโจงรว เขยว แดง
 ม่วง ทอง เซิงบักประดับพดอยตาง ๆ ชายพคหอยดรักรวยทองบคหด ๓
 รดพระองคหนามขนน ๓ จนประดับพดอยใบโพทองหอยรอยดัมฤทท ๓
 นดองพระองคปราดงเวยนยกดตบทมดัมฤททรอยปวะหราประจำทอง
 ฟองมุกตกรองเบนตาชามประจายามคอก ๓ พระดัวรรณกรอบแพ
 พนเขยว บักเบนผานแยงตาชายนนรอยปวะหราประจำทองใบโพทอง
 หอย ๓

ทรงพระมหาพิไชยราชรถแเดะเรือพระทnungกิงไปพระราชทานพระ
 กฐิน ทรงครือง ๓๓ อยางเทาน คอ ทรงรดพระอรุทธองคากุดนพดอย

แดง ดอกจันทน์ทาบ ๒ แผ่น ๑ ทรงพระมหาสังฆวาทแก้วกุดนประดับพลอย
 ทบทม มรกต ๑ ทรงชายไหวประดับพลอยต่าง ๆ ๑ ทรงชายแครงประดับ
 พลอยต่าง ๆ ห้อยหน้า ๑ ทรงเครื่องพระมหาพิไชยมงกุฏ ๑ ทรงดอกไม้
 ฟองมุกกุดนทตห้อยพลอยมรกต ๑ ทรงพระขามรงค์ ๑ ทรงทองพระกร
 ดงยาราชาวคประดับพลอย ๑ ทรงทองพระบาทดงยาราชาวคประดับ
 พลอย ๑ ครอบ ๑๓ อย่างเทาน

เครื่องพระพิไชยสงครามสำหรับชนช้าง ทรงพระต้นับเพลาดงราช
 ชับใน ๑ ทรงฉลองพระองค์ยอมนวดงราชชับใน ๑ ทรงพระต้นับเพลา
 แพรดาเกราะชนนอก ๑ ทรงฉลองพระองค์แพรดานวมชนนอก ๑ ทรง
 พระมาดาดงราชชับใน ๑ ทรงพระมาดาเบียงนอก ๑ ทรงรัตพระองค์
 เจียรบาดพندا ๑ สร้อยเครื่องทรงพิไชยสงครามชนช้าง ๗ สิ่งเทาน
 ถามทเด็ดจไปดพบรแแต่สระแก้วแแต่หน้าโจนแแต่ดอมเด็ดแแต่ชน
 หางจบเด็ด แแต่ไปโพนช้างแแต่จบช้างพะเนียดแแต่จบช้างกต่างแปดง
 ทรงเครื่องทรงประพาสพระ (มาดา) เล้าสะเทิน

ราชการทกฉนวนพนเพอน ให้ (มรายชอชาราชการ คอ เจาพระยา
 ศัรชรรมาชราช เจาพระยาราชาบรรกษ เจาพระยาราชนายกเบนตน
 กบพระยา พระ หดวง หมน พน อภหตายคนคตอดจน “นายหงส์เด่มยน
 นครบาดแตกอน” เบนทลัด รวมนำนวน) “คนเกา ๒๐ คน” มา
 พรอมกัน ณ โรงพระแกวมรกค บอภชนบชรรมนิยมราชการตามอย่าง
 “แตกอน” ดงน

เรองท ๒ คารานาทรราชการในราชล้านก ชงพมพเบนคอนท ๒
 หมดเพยงหนาทกรมวง เรองนฉะบบทเดมาไมมบายแพนภปรากฏว่า
 แต่งเมอใดหรือใครเบนผแต่ง ถงกระหนมเคาเงอนในรูปคความ กบทง
 ทใช้คาเรยภพระเจ้าแผ่นดินว่า “ชองหดวง” เหมือนกบในคाराเรอง
 ท ๑ นาดันนษฐานว่าแต่งคราวเดยวกัน และคนแต่งคองอยู่ในพวภ “คน
 เกา” ทแต่งคाराเรองท ๑

เรองท ๓ คาราชพชราชภเชกชงพมพอยู่ในคอนท ๒ (หน้า ๕๕)
 แต่งในรัชกาลท ๑ กรุงรัตนโกสินทร มีบายแพนภว่า
 “วันพฤหัดบค เดือนย ชน ๑๐ คา จดศักราช ๑๑๔๕ ปีเถาะ
 เบญจศก (พ.ศ. ๒๓๒๖ ภายหดงแต่งคाराเรองท ๑ ล้ามปี) เจา-
 พระยาเพชรพชย เจาพระยาลัษรรมนนทร พระยาราชลังคราม พระยา
 อทยมนนทร หนงพรอมกันแต่งภฎหมายชงทาการพระราชพชราชภเชก
 ครงในหดวงวัดประคู้ (พังดังเกคว่าเด็กใช้คา “ชองหดวง” เปดียน
 เบน “ในหดวง”) ไว้สำหรับหอหดวงฉะบบ ๑” ดงน

เรองท ๔ คาราทรงเครองคน ชงพมพไวชางทายคอนท ๒
 คารานตบอยชานาน เพงมาปรากฏเมอรัชกาลท ๗ ดวยคุณแวง

ชาวดวงเดิม ซึ่งเคยเป็นภรรยาเจ้าพระยาจักร์ธรรมมาธิราช (เวก บุญย-
 รัตพันธ์) นำมาทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า
 อยู่หัว และทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานแก้หอพระส้มด ๗ แม่ไม้มี
 บาญแพนหกหรือช่อผู้แต่ง กเห็นไดวาคงแต่งเมอรชกาดท ๑ และ
 เจ้าพระยาจักร์ธรรมมาธิราช (บุญรอด) คงได้เกยวของในการแต่งตำรา
 เรืองน หนังสือจตกอยู่ในใต้กุดบุญยรัตพันธ์ต่อมาจนถึงเจ้าพระยา
 จักร์ธรรมมาธิราช (เวก) ผู้เป็นเหตุน

พิเคราะห์ชนบธรรมเนียมซึ่งเอามาแต่งตำราต่าง ๆ ที่พิมพ์ในส้มด
 เดมณ ดูเหมือนตั้งใจจะเอาระเบียบครงรัช กาดพระเจ้าบรมโกศ
 (ระหว่าง พ.ศ. ๒๒๗๕ จน พ.ศ. ๒๓๐๑) ซึ่งมักเรียกกันว่า "ครง
 บานเมืองด" มาตงเบนตำราทงนน เห็นได้ชัดแห่งหนงตอนว่าดวย
 กระทบงเล็ดจขนไปพระพุทชบาท กดวถงกระทบงพระประเทยบออก
 พระนามกรมหลวงพพชมนตร พระมเหสีของพระเจ้าบรมโกศ (ที่หน้า
 ๒๕)^(๑) แต่มค้ำ "คนเกำ" ที่แต่งตำราบอกออกค้วไว้ในบาญแพนหก
 เรืองท ๑ ว่า "ว่าตามทจำได้" เพราะฉะนทตำราต่าง ๆ ที่พิมพ์ใน
 ส้มดเดมณ พงเขาใจได้ว้แต่งตามความรุเห็นของ "คนเกำ" ทงนน
 ตำราจำพวกนยงมชนบธรรมเนียมอยางอนทตงขนตามความรุเห็นของ
 "คนเกำ" ปรากฏอยู่อกหดาขเรือง แต่มได้เอามารวมพิมพ์ในส้มด
 เดมณ เพราะเบนตำรารการต่างประเภทกัน

๒. วิวินิจฉัยเนืองด้วยเรืองพงศาวดาร

ในบาญแพนหกเรืองท ๑ มีความควรกดำวอธิบายโดยฉะเพาะ
 ๓ ขอ ขอท ๑ คอ ที่ปรากฏว้แต่งตำรานนเมือ ปีชวด โทศก พ.ศ.

(๑) ตรงกับที่พิมพ์ในฉบับนี้ หน้า ๒๓

๒๓๒๓ กอนัดนรัชกาลกรุงธนบุรีเพียง ๓ ปี ขอนเห็นวาคงเบนเพราะ
ด้มยตอนคนรัชกาลกรุงธนบุรีของทำค้กตั้งครามมีใครว่าง ไม่มีโอกาส
ที่จะคิดแต่งตำหรับตำราจึงรอมมาจนปดายุรัชกาล

ข้อที่ ๒ คาทอ้างในกระแด้รบตั้งว่า “ชนบธรรมเนียมราชการ
ทกวนนพนเพื่อน” ความล่อวาเพงแวกมตำราชนบธรรมเนียมชนในบพน
จงเบนบญหาวกอนนพนมาตดอดเวดา ๓๒ ปีใช้อะไรเบนแบบแผนชนบ
ธรรมเนียมในด้มยกรุงธนบุรี ขอนคิดเห็นวา ในชนกอนตงตำรา เวดา
จะทำการพระราชพชอนใดหรือจะจคกระบวนเด็ดจประพาด คงให้
ข้าราชการเกาทมตาแห่งอยในกระทรวงจตั้งหมายรบตั้งณะเพาะเรื่อง
แเดวไซหมายรบตั้งนพนแบบเวดามงานอยางนพนภายหลังด้มมา ล้วน
หน้าทข้าราชการในราชสำนักนพนในชนแรกกคองทำตามความรเห็นคนเคย
ของ “คนเก่า” ทมามตาแห่งเบนหวหนารบราชการในกรมนพนฯ หรือ
ทดาร์ตั้งตามชอบพระราชหฤทษลอบเบนแบบมา แบบแผนตามมหมาย
รบตั้งคองยงบกพรองมากจึงโปรดฯ ให้ประชุม “คนเก่า” แต่งตำรา
เหมอนกบทำ “ประมวต” ชนบธรรมเนียมตงเบนยุค แดะใช้โครง
การตามตำรานตชมาในด้มยกรุงรัตน โกสินทร โดยมาก เบนแต่แก้ไข
รายการมาโดยลำดับ

ข้อที่ ๓ เจาพระยาจกรณูรบตั้ง ซึ่งปรากฏในบาญแพนกรเรื่องท ๑
นพน ค้กราช บชวด พ.ศ. ๒๓๒๓ บงวา คอ พระบาทด้มเดจพระพุทช-
ยอดฟ้าจพาโลก เวदानนเดอนพระยค้ชนเบนด้มเดจเจาพระยามหา
กษตรยค้กแเดว เหตุใดจึงยงไซพระนามวาเจาพระยาจกร ขอนตาม
ประเพณโบราณ (อนเห็นได้ในกฎหมายทำเนียบค้กตนา) ข้าราชการ
รบราชทพนามกบตาแห่งรวมกนเบนตนาว่า ถ้าใครเบนเด้นาบค

กระทรวงมหาดไทยก็ได้อาราธนาว่า “เจ้าพระยาจักรีศรีอองครักษ์
 สัมหนายกอธิการบดีเสนาบดี อภัยพรยปรากฏมพาท” เรียกกันโดยย่อว่า
 “เจ้าพระยาจักรี” เสนาบดีกระทรวงอนุกเบณฑานองเดยวกัน ตาม
 ประเพณีนมประ โยชนทคนทงหตายเข้าใจง่าย แม่เรียกแต่ว่า “เจ้า
 พระยาจักรี” คนกเข้าใจว่าเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย หรือเรียกว่า
 เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยกรวาชอเจ้าพระยาจักรีตงน ต่อมาในสมัย
 กรุงศรีอยุธยาจะเบนตงแต่รัชกาลไหนแต่ระเพราะเหตุใดไม่ทราบแน่
 พระเจ้าแผ่นดินทรงตั้งราชทินนามเสนาบดีบางคนผิดกับนามในทำเนียบ
 ตรวจดูในหนังสือพระราชพงศาวดารพบในรัชกาลพระเจ้าบรมโกศทรง
 ตั้งหดวงจาเสนาบดีกรเบนเจ้าพระยาอภัยมนตรี ที่สัมหนายก เสนาบดี
 กระทรวงมหาดไทยคน ๑ กับตั้งพระยาราชธรรมาธิบดีเป็นเจ้าพระยาอภัย
 ราช สัมหนายก เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยอีกคน ๑ พิศาระหตุณา
 จะเกิดความลำบากชน เพราะคนอยู่ตามหัวเมืองห่างไกลจะพากันฉงน
 สันเทห์ ด้วยเคยเข้าใจกันมาช้านานว่า เจ้าพระยาจักรีเบนเสนาบดี
 กระทรวงมหาดไทย เพราะเหตุฉนั้นจึงตั้งพระราชบัญญัติว่า ถึงเสนาบดี
 มราชทินนามนอกทำเนียบ ก็ให้คงใช้นามตามทำเนียบเดิมในบัตรหมาย
 หรือทองตราทคนเบนบุตรพระราชโองการ ถึงกรงกรุงธนบุรีสมเด็จพระ
 เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกซึ่งบัญชาการกระทรวงมหาดไทย จึงใช้นาม
 เจ้าพระยาจักรีในบาญเแผนก ประเพณีตามพระราชบัญญัติฉนั้นยังใช้
 ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร ซึ่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยมีราช
 ทินนามนอกทำเนียบทุกคน แต่เบนเจ้านายกม ถ้ามลารตราบพระราช
 โองการคงใช้นามว่าเจ้าพระยาจักรีเบนฉนั้นมาทุกรัชกาล มกรณ

ประหลาดในเรื่องนทเกยวกับตัวตนเอง จะเล่าพอให้เห็นเป็นอุทาหรณ์
 ครงหนึ่งในเวลาฉันไปเที่ยวตรวจราชการอยู่หัวเมืองไกล พระบาทสมเด็จพระ
 พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวดารัสสั่งให้หา ครองนพระยาราชาวรานุกต
 (อ่วม) ปลัดทูลฉลองเบเนนรักษาการแทนฉันอยู่ในกรุงเทพฯ มัครารับ
 สั่งให้หาส่งตามไป ในคราวนั้นฉันว่า “ถ้าตราเจ้าพระยาจักร์ของกรม
 ตำหนักอกกรมหาเด้นาบต อภัยพรยปรากรมพาหุ ทุดมายังพระเจ้าของ
 ยาเชอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เด้นาบตกระทรวงมหาดไทย” ดงน
 ถูกคองตามแบบ แต่ประหลาดณะเพาะกรณน ทเจ้าพระยาจักร์ ๗ ทัดม
 นายกกับเด้นาบตกระทรวงมหาดไทยด เป็นตางคนกัน หรือถากวอก
 อยางหนึ่งเด้นอนเจ้าพระยาจักร์หาไดวากกระทรวงมหาดไทยไม กรณ
 เช่นนแตกอนกเห็นจะม ดงเช่นเมอเจ้าพระยาบดินทรเดชาไปทำดงคราม
 อยเมืองเขมร พระยาศรีวิสุทธิเทพ (เพ็ง) รับพระราชโองการตั้งราชการ
 ไปยังเจ้าพระยาบดินทรเดชา ก็เห็นจะเขียนแบบน.

๓. ว่าด้วยกระบวนเสด็จประพาส

ตำราในสมุดเดมนตงตนดวยลักษณะการเสด็จประพาสอยาง
 “มิได้ประทับแรม” หมายความว่าเสด็จประพาสเดวกลับพระราชวังใน
 วนนตนเอง พรรณนาลักษณะกระบวนตางกันเบน ๕ อยาง คือ กระบวน
 เสด็จ “ทางชดมารค” (ไปทางดำน้า) อยาง ๓ เสด็จไปทางบกดวย
 “กระบวนราบ” (เดินเท้า) อยาง ๓ ดวยกระบวนช้าง อยาง ๓
 ดวยกระบวนม้า อยาง ๓ กระบวนแต่ดะอยางทพรรณนาในตำราน เห็น
 ว่าจะเบนอยางเดมตำรา เพราะจนวนนผู้คนและพาหนะทกำหนดมากมาย
 การแห่เสด็จเดมตำราอยางวานนนาน ๆ จะมดักครงหนง เช่นเสด็จไป

พระราชทานพระกฐินเป็นต้น ถ้าเสด็จไปทางใด ๆ หรือเป็นการด่วน
 มเวดาตระเตรยมน้อย หรือที่สุดจะเสด็จประพาสอย่าง “ เทยวเด็น ” ก็คง
 ดดกระบวนให้น้อยลงตามสะดวกและตามพระราชอัชฌาศัย กระบวน
 ให้เสด็จทางบก ๓ อย่างนั้นนั้นขุฐานว่า ถ้าเสด็จไปไหนใด ๆ คงใช้
 กระบวนราบ ถ้าเสด็จไปทางใดหรือเสด็จไปในเวตามัดค่า (เช่นส้มเตจ
 พระนารายณ์เสด็จไปส่งพระเบนเจ้าทเทวด์ถาน ดังกล่าวในหนังสือพระราช
 พงศ์าวดาร) เสด็จกระบวนช้าง ถ้าเป็นการเสด็จไปอย่างปัจจุบันทันด่วน
 กทรงมา ยงมตารากกระบวนให้เสด็จครึ่งกรุงศรีอยุธยาทางกระบวนทางบก
 และทางนาเป็นกระบวนใหญ่ยิ่งกว่าคาราทพมพ ในสมุดเดมนนปรากฏออก
 เรียกว่า “ กระบวนพยุหยาตรา ” ดังกระบวน “ เพชรพวง ” ซึ่งมตารา
 เขียนเป็นรูปภาพไว้ และกระบวนให้เสด็จเตยบพระนครในงานราชาภิเศก
 (คาราวาเหตานั้นอยู่ในหอพระส้มต) กระบวนให้พยุหยาตราอย่างใหญ่
 นนคนมากตง ๓๐,๐๐๐ จด “ ราว ” กระบวนย่อมาจากเสด็จไปการสงคราม
 มีใช้สำหรับเสด็จประพาสโดยปกติ

คาราวาเสด็จประพาสทพมพ ในสมุดเดมนน ใช้แบบแผนในกรุง
 รัตนโกสินทรต่อมา เป็นแต่แก้ไขดัดหย่อนหรือเปลี่ยนแปลงบางตาม
 กาดเทศะ เพราะฉะนั้นในวินิจฉัยรายการที่จะกล่าวต่อไป จะเป็นแต่
 บอกอธิบายบางอย่างให้อ่านคาราวาในสมุดเดมนนเข้าใจชัดเจน

๔. ลักษณะกะเกณฑ์กระบวนแห่

การกะเกณฑ์กระบวนแห่เสด็จ ตามประเพณีแต่โบราณมามหดก
 ดงน คือ พระเจ้าแผ่นดินจะเสด็จไปไหน คารวตั้งเจ้ากระทรวงอง หรือ
 ถ้าเป็นการด่วนก็คารวตั้งมหาดเล็กหรือใครอนทอยุรบไซ โกลดพระองค์เป็น

“ผู้รับสั่ง” ไปบอกกระทรวงวง เจ้าพนักงานกระทรวงวงเขียนบทรหมาย
 เรียกว่า “หมายรับสั่ง” ตั้งไปยังกระทรวงมหาดไทยหัวหน้าฝ่ายพลเรือน
 ระเบียบ ๓ กระทรวงกลาโหมหัวหน้าฝ่ายทหารระเบียบ ๓ กระทรวงทง ๒
 หนแยกราชการตามหน้าที่กรมต่าง ๆ เขียนบทรหมายย่อยเรียกว่า “คต
 หมาย” ตั้งกะเกณฑ์ไปยังกรมนั้น ๆ (หมายรับสั่งเช่นความตวอย่างอยู่
 ในหอพระสมุด ฯ ในพวกหนังสือเขียนกระดาษเพดาหรือสมุดดำ ที่ได้มา
 จากกระทรวงมหาดไทย) ในกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงกลาโหมมี
 หัวพนักงานนายเวรเบเนพนักงานคตหมายและออกหมายย่อยกระทรวงละ ๔
 เวร กำหนดหน้าที่ต่าง กันตามประเภทการ กระทรวงมหาดไทย
 พนพาดราชเบเนหัวหน้า นายแก้วนคชสารนายเวรเบเนพนักงานตั้งเกณฑ์
 ช่าง พนเพาออกศัวราชกับนายควรรูออกศัวเบเนพนักงานตั้งเกณฑ์มา พน
 จันทนุมาศกับนายชานาญกระบวนเบเนพนักงานตั้งสำหรับท่าทาง พนพุม
 อนราชกับนายรดตรวจพลเบเนพนักงานตั้งเกณฑ์คน กระทรวงกลาโหม
 พนพรหมราชกับนายฤทชรังคอาวชเบเนพนักงานตั้งจ่ายเครื่องศัวรพยุทช
 พนทพราชกับนายวุฒัทชมณเฑียรเบเนพนักงานตั้งท่าคาหนกพลบพดาและ
 ฌนวนนา พนเทพราชกับนายจาเนียรศัวรพลเบเนพนักงานตั้งเกณฑ์คน
 ฌงเวดาจคกระบวนหวพน ๘ คนนหมหน้าทเบเนผตรวจกระบวนทเกยวกับ
 หน้าที่แผนกของตนดวย จึงมชอในตำราทพมพ ในสมุดเดเมน

๕. กระบวนแห่เสด็จทางชลมารค

กระบวนแห่เสด็จทางชลมารคใช้ “เรือยาว” อย่างโบราณ ยัง
 ใช้ในสมัยกรุงรัตนโกสินทรจนรัชกาลที่ ๗ คนชนหลังได้เห็นรูปและ
 ลักษณะเรือยาวแบบต่าง ๆ อย่างโบราณอยู่โดยมาก ไม่ต้องพรรณนา

ลักษณะเรือใหญ่ยาว เรือยาวสำหรับแห่เศด็จพระเจ้าแผ่นดิน เรือหลวง
 มี ๒ ประเภท ประเภท ๑ เป็นเรือสำหรับกระบวนพยุหยาตรา เช่นเรือ
 พระที่นั่ง "กิ่ง" (มีเรือพระที่นั่งสุวรรณหงส์เป็นต้น) ตงบุษบก (ใน
 กายยเหเรือของเจ้าฟ้าธรรมชเบศร์ว่า ตงราชคฤหจตรมช และกษยากรม)
 เบนทประทบทกลางตา และเรือ "เอกชัย" เรือ "รูปสัตว์" ซึ่งเป็น
 กระบวนนำ ออกประเภท ๑ เป็นเรือสำหรับเสด็จทางชลมารคอย่างล้ำมัญ
 มเรือพระที่นั่ง "ศรี" พระที่นั่ง "กราบ" มกษยาเบนทประทบท กับเรือตง
 เรือกราบแห่เศด็จ เช่นทพรรณาในสมุดเดเมน กระบวนแห่เศด็จทาง
 ชลมารคในสมุดกรุงรัตน โกสินทรกคงอย่างแบบเก่าเหมือนกบเช่นว่าใน
 คาราน โดยมาก แต่มทผลกนบางแห่ง จะกตาวจนจนยแต่ชอทผลกน
 าดบตามหนาสมุดตทชกรรมเนยมตาง ๆ ภาคท ๑๙ ณะบบหอพระสมุด ๆ
 พมพเมือ พ.ศ. ๒๔๗๐

หน้า ๒ ทเรียกเรือพระที่นั่งว่า "ศรีตักหาด" คาน (ในหนังสือ
 พงศ์าวดารกไช) หมายควมอย่างไร (เรืออย่างนเรียกกนในชนหลังแต่
 ว่า "เรือศรี" มีเคางเอนควาเบนแบบเรือชอมแต่โบราณ เรือไ้กนใน
 านาเมืองเดยมราชู์กยงทารูปหวเรืออย่างเรือศรีอยจนบตน แมเรือก
 กเบนแบบเรือชอม ดวยมตายจาหตกรูปเรือปรากฏอยุทปราชาทหิน
 บายนหรือนครวัดแห่งใดแห่งหนึ่ง) เหตุใดจึงมีคำ "ตักหาด" อยุชาง
 ทาย ถาหมายควมว่าเพราะตาดหลังคากนยาดวยตักหาดไ้ชร์ ในสมุด
 กรุงศรีอยุชยากนาจะม "เรือศรี" ออกษะนตหนงซึ่งหลังคากนยาเบนแต่
 กะเชิงไม้ไ้ชร์ตักหาดตาด ครนมาถงสมุดกรุงรัตนโกสินทรให้ตาดหลังคา
 กนยาเรือศรีดวยตักหาดทุกตา จึงตคาคำตักหาดคงเรียกแต่ควาเรือศรี

หน้า ๓ (แต่บรรทัดที่ ๑ จนบรรทัดที่ ๗)^(๑) ว่าด้วยข้าราชการม
 ตำแหน่งตงเรือพระที่นั่ง ความที่เขียนในตำนาน ว่าหวมหรือนายเว
 มหาดเล็กคน ๑ กับกานนพระแต่งบัณฑิตคน ๑ “ตงเรือพระที่นั่ง”
 เทียบกับประเพณีชนหลัง (เมื่อคนเบนราชองค์กรักษในรัชกาลที่ ๕ เคย
 ตงเรือพระที่นั่งตามเสด็จไปกฐินหลายปี) ราชองค์กรักษกับจางวางห
 มนมหาดเล็ก ๕ คน ตงเรือพระที่นั่งนั่งเฝ้าอยู่ในกษยา กานนพระแต่ง
 บัณฑิตอยู่นอกมานข้างหน้ากษยา แต่ข้างนอกกษยาท้ายเรือพระที่นั่ง
 ไม่ได้เอาใจได้พิจารณา แต่คาดจนวนกว่าราว ๕ คน มีอาตลกษณด้วย
 คน ๑ ทักดาวในตำนานว่ามหาดเล็กคน ๑ กับภษามาตลกคน ๑ และ
 ๒ คนนั้นคงอพยเรือด้วย ชวนให้เข้าใจว่าเรือพระที่นั่งครัดกหนดครัง
 กรังครือยชยาขนาดจะย่อมมาก

หน้า ๓ (แต่บรรทัดที่ ๘ จนบรรทัดที่ ๑๐)^(๒) กดาวตงเรือพระที่นั่ง
 เรียกว่า “ทองแขวนฟ้า” ๒ ตา เบนเรือ “บ้านใหม่ชนหลังดงรัตนชิต”
 ตา ๑ เบนเรือ (บ้าน) “โพธิ์เรียงชนหลังดงอภัยเสนา” ตา ๑ กใน
 กระบวนเสด็จมเรือพระที่นั่งครัดกหนดเบนดาทรงตา ๑ และเบนพระท
 ษยาองตา ๑ แดว เหตุใดจึงมเรือพระที่นั่งที่เรียกว่าทองแขวนฟ้านอก
 ๒ ตา อธิบายขอนมเคาเงอนอยู่ในกระบวนแห่เสด็จทางนาในสมัยกรุง
 รัตนโกสินทรน มเรือนานาเรือพระที่นั่งดาทรง ๒ ตา แต่เรียกว่าเรือ
 “ตงคู่ชก” (หมายความว่าสำหรับตงเรือพระที่นั่ง) มชื่อนะเพราะดาว่า
 “เรือทองแขวนฟ้า” ตา ๑ พดพายไซ้คนชาวบ้านใหม่ และชนอนอยู่ใน
 หลวงรัตนชิต อีกตา ๑ ชื่อว่า “เรือทองبابน” ชาวบ้านโพธิ์เรียง

(๑) ตรงกับที่พิมพ์ในฉบับนี้ หน้า ๒ (บรรทัดที่ ๒๐ ถึงบรรทัดที่ ๒๒) และหน้า ๓ (บรรทัดที่ ๑ ถึงบรรทัดที่ ๔).
 (๒) ตรงกับที่พิมพ์ในฉบับนี้ หน้า ๓ (บรรทัดที่ ๔ ถึงบรรทัดที่ ๖)

เบนพดพายชนอนอยู่ในหวงอกยเด้นา ตรงกับในตำราครุฑกรงศ์รอยชยา
 ทกอย่าง ผดกนแคในตำรานวามาเนน "เรอพระทง" ตามแบบชนหวง
 วาเนน "เรอดงคชก" รูปเรอกเนนอยางเรอครเหมอเนนเรอดงทงปวง
 ผดกนแคเรอคชกหวทายบคทงหอยพุดแดงแเดะดักหตาตาดหวงคา
 กนยาบกดายทงเตมทงผน แคเรอดงดามญหวทายไมบคทงหอยพุด
 ชาว กบดักหตาตาดหวงคากนยาบคทงแคเนนชอบ ฉนเคยไดยนคน
 ชนเกาเขาเดาใหพง วาเรอดงคชกนหมดทชผดกบเรอชทแหเดดจ
 เพราะเรอพระทงพดพายยอมคคเดอกแคทมกาตงพายเรอเดเนเรว แดะ
 พายทนกวาคนพายเรอชน เรอดงคชกคองพายนวาใหเรวทนหนเรอพระ
 ทง ถาหากจะหนไมพน พอหวเรอพระทงเกยวแนวทายเรอคชกเขาไป
 เรยกกนวา "เขาตง" เรอคชกกใชอบายแกดงคคเรอใหโกดกนจน
 ชองนาแคบเรอพระทงไมดามารถจะพายแทรกกดางแขงชนไปได ฉน
 ไดเคยเห็นเองครงทงเมอเนนราชองครกษตามเดดจไปทอดกฐินวัดเฉดม
 พระเกยวค ฉนนทงเรอพระทงกราบเดเนเรวกวาเรอครเพราะระยะ
 ทางโกด ชาวคตบพวกพดพายอยากรบกดบดวยกนทงนหน เรอพระทง
 พายไดเรอคชกทน ถุกเรอคชกบคชองคองรอเรอพระทง คุเบนการดนุก
 ดนาคดายกบเรอดงคชกชระนะกพา แมดมเตจพระพุทชเจาหวงกทง
 พระดรวด ดทชชองเรอดงคชกเชนวามานเห็นจะเบนประเพณมมาเกาแก
 เหตุทเดอกณะเพาะชาวบานใหม่แเดะ โพชเรยงเบนผพายเรอคชกนหน กนา
 จะเบนดวยพวกชาวบานทง ๒ นนชานาญการพายเรอ จงใหเบนพดพาย
 เรอดงคชก คงเดอกดรรกนมาทกครว แคชอทในตำราเรยกวา "เรอ

พระทนต์” และเรียกชื่อว่า “เรือทองแขวนฟ้า” เหมือนนกนทง ๒ ตา น
 คิดไม่เห็นว่าจะเบนเพราะเหตุใด จะว่า “คนเก่า” ที่บอกตำราเข้าใจผิด
 ก็ไม่ผิดสักทีจะอ้างคดีกัน ได้แต่ต้องเดาเรื่องเรือพระทนต์ทองแขวนฟ้า
 ๒ ตามตามเคาทมในเรือพงศาวดารว่า ครงหนึ่ง ส้มแดงพระนเรศวร
 มหาราชทรงเรือเร็วได้ตามเรือดำเกาพระยาจนจนตจะหนีไปเมืองเขมร
 เล็ดจไปทนต์ปากนาเจ้าพระยา ทรงยิงพระแสงบนคอปลัดกับพวกพระยา
 จนจนต จนดำเกาได้ตมเด่นโบออกทะเล เรือพระทนต์จะตามออกไป
 ไม่ได้จึงเล็ดจกลับ ออกครงหนึ่งเมือคอปลัดกองทัพเขยงใหม่ทดาบดาโมก
 นอย ส้มแดงพระนเรศวร ๗ กับส้มแดงพระเอกาทศรถทรงเรือพระองค์
 ตะดาบพระแสงบนรบซำคักซึ่งอยู่บนบก ส้มแดงพระเอกาทศรถเห็น
 ถูกบนซำคักยงเรือส้มแดงพระเชษฐาหันมาก จึงเอาเรือดาบทรงเองเขา
 บงเรือพระทนต์ส้มแดงพระนเรศวร ความในเรือพงศาวดารตอนทวน
 ล้อให้เห็นว่าน่าจะมเรือเร็วเบนเรือพระทนต์สำหรับทรงเวดาเล็ดจเขารบ
 พงเอง และมี ๒ ตา ในเวดาออกปลนคายซำคักเมือพระเจ้าหงส์ดำดมา
 ล้อมกรุง ก็เห็นจะทรงเรือเร็วอย่างน “อาจจะให้เรียกเรือแขวนฟ้า”
 (หมายความว่าเร็วเหมือนบินในอากาศ) ครนเล็ดจส้มยมหาดังครามแดง
 จึงให้ปลัดทนต์ตักแต่งโหงดงามเอาเขานาหน้าเรือพระทนต์ดาทรงในกระบวน
 แห่เล็ดจทางซดมารค จึงเรียกเรือพระทนต์ทองแขวนฟ้าทงคู่ แดงเดย
 ไซ้เบนแบบต่อมาในรัชกาลอนเมือภายหลัง แต่จะเบดยนเบนเรือดง
 คู่ชกมาแต่ครงกรุงศรีอยุธยาหรือมาเบดยนคอกภายหลังไม่ได้ ทความน
 โดยเดาทงนน อาจจะผิดกเบนได้,

การเกณฑ์คนพายเรือตงกล้าในตำรา เกณฑ์แต่สำหรับพายเรือ
 บางประเภท เรือประเภทอื่นนอกจากนั้นไม่กล้าตงเกณฑ์พดพาย ขอน
 มอชบายตงจะกล้าต่อไป คือมี "กรรมพาย" ไว้สำหรับพายเรือพระ
 ทนงกรม ๓ จะเด็ดจทรงเรือเมื่อใด หรือจะมเรือพระทนงเขากระบวน
 แห่เด็ดจศักดิ์กตา ให้คนกรรมพายเบนพดพายทนงน เจ้ากรรมพายเบน
 ผั่งเรียกคน แต่เรือพระทนงทองแขวนพาทงกุนนกดตาใหม่ตงเกณฑ์พด
 พาย ขอนล่อให้เหินว่า "เมื่อครงบานเมองค" เรือทองแขวนพากเบน
 อยางเรือตงคู้ชก ทเรียกวาเรือพระทนง และเกณฑ์ชาวบานใหม่กับ
 ชาวบานโพธิเวียงเบนพดพาย เบนแต่รักษาประเพณีเดิมไว้มให้ค่นยเดี่ย
 ทเทหาได้นบวาเรือทองแขวนพาเบนเรือพระทนงไม เรืออยางอนทตง
 เกณฑ์พดพายเช่นเรือประเทยบและเรือตงเบนคน เบนแต่เรือหวง
 สำหรับใช้ราชการไมมพดพายไว้ประจำ จะใช้เมื่อใดจตองกะเกณฑ์
 คนกรรมอน ๆ มาพาย แต่เรือเจานายทเบนกรรมกค เรือชาราชการท
 เบนหวงหนากกรรมตาง ๆ กค เรียกคนในกรรมของตนเองตงเบนพดพาย
 จงไมมรายการเกณฑ์ในตำรา ฉนได้เคยประดับประเพณทวานตวยตน
 เองครงหนง เมอบแรกฉนได้เบนเส่นาบคกระทรวงมหาดไทย พอไคต
 กำหนดพระกฐิน เจ้าพนักงานในกระทรวงเขามาเส่นอว่า คนสำหรับ
 พายเรือฉนตามเสด็จกฐินมาถึงแล้ว ฉนยงไมรูชนบธรรมเนียมเรือฉน
 ตามเขา ๆ บอกว่าตามประเพณีแต่ก่อนมา "เด็ก & ด้ระ" (คือคนพวกท
 กำหนดไว้เบนพนักงาน สำหรับรักษาดัระ นาดัระมรชากิเชก เรียกวา
 ด้ระเกษ ด้ระแกว ด้ระ (คง) คา ด้ระยมนา ทเมองด้พรวณ) มหนาท
 สำหรับพายเรือเส่นาบคกระทรวงมหาดไทยตามเสด็จตวย ถึงบจจเรียก
 ระคมเด็กพวกฉนเขามาพายเรือ (ดูเหมอนบ้ดะ ๑๕ วัน) และใน

ระหว่างวงวางพายเรือ เสนาบดีจะใช้สอยคนพวกหนักได้ เบนชนบ
ธรรมเนียมมาช้านาน ฉะนั้นคนพวกหนักพายเรือตามเสด็จก็ยืนอยู่หน้า
หงกเตก แต่ไม่เคยเอาไปใช้สอยที่บ้านเรือน

หน้า ๕ (แต่บรรทัดที่ ๕ ถึงบรรทัดที่ ๑๘)^(๑) พรรณนารวและ
ข้าราชการทเขากระบวนแห่เสด็จ สังเกตคกเบนอย่างเดียวกันกับในสมัย
กรุงรัตนโกสินทร์ แต่มผิดกนเบนขอสำคัญบางแห่ง คือ

เรือนำกระบวนกต่างในตำราความ ๒ ถ้า คือ เรือหลวงราชินิกด
(ปลัดทูลฉลอง) มหาศไทยดำ ๑ เรือเจ้ากรมหรือปลัดกรมตำรวจดำ ๑
รอกกระบวนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีเรือ "ประตุน้ำ" คู่ ๑ พระยา
ราชินิกดปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทยดำ ๑ พระยาเทพอรชุน
ปลัดทูลฉลองกระทรวงกลาโหมดำ ๑ ข้างท้ายกระบวนตามเรือ
พระทงกมเรือประตอกคูหนึ่ง เรียกว่า "เรือประตุน้ำ" พระยาศรี-
สังเทพปลัดบัญชามหาดไทยดำ ๑ พระยานรินทรราชเส็นปลัดบัญชา
กลาโหมดำ ๑ ที่ในตำราไม่มีแต่เรือหลวงราชินิกดฝ่ายมหาดไทยนำ
ดำเดียว ไม่กล่าวถึงเรือฝ่ายกลาโหมด้วยนั้นเห็นผิดเบนแน่ อาจจะ
เบนเพราะเส่มยนเขียนคคคกเบนได้ ทจริงเช่นเดิมเห็นจะมเรือปลัดทูล
ฉลองกลาโหมเบนประตุน้ำคู่กับเรือปลัดทูลฉลองมหาดไทย หรือ
มีฉนวนเรือปลัดทูลฉลองกลาโหมกเบนประตุน้ำ แต่ในตำราไม่กล่าว
ถึงทีเดียว แม้ในกาพย์เหเรือของเจ้าฟ้าบรมชเบศ (กุ้ง) แต่งในรัชกาล
พระเจ้าบรมโกศ ตอนพรรณนาเรือรูปสัตว์ความ "เรือมา" อันเบน
รูปตราปลัดทูลฉลองมหาดไทย และ "เรือเตยงมา" อันเบนรูปตรา

(๑) ตรงกับที่พิมพ์ในฉบับนี้ หน้า ๓ (บรรทัดที่ ๒๑) และหน้า ๕ (บรรทัดที่ ๑
ถึงบรรทัดที่ ๑๓)

ปลัดทูลฉลองกตัญญูในกระบวนแห่เสด็จ ออกขอหนังสือ ความทพรพรรณนา
 ในตำราหน้า “ เรือกดอง ” หน้าเสด็จ เรือนนจากกรมอาดำ ๒ เหล่าตง
 คน ๓ พายถ่ายกตางไปข้างหน้าเรือกดองคู่ชก มคนตงกตองแขกคู่ชก
 เพลงบชะวาทบรรดงไปในเวตาแห่เสด็จ เมอถงทประทบ เรือกดองคอง
 ดอยถาถวายเสด็จอยกตางนาตรงเรอพระทงจจนเสด็จชนบกแถวจงหยด
 เรือกดองทวาทนาจะมมาแต่ครงกรงศ์รอยชยา แต่เหตุใด “ คนเกา ” จึง
 ไม่กตางในตำรา จะว่าตมทง ๒๐ คนกจะมิใช่เหตุ บางทจะมเรือกดองนำ
 ต่อในการเคมยศ เช่นเสด็จไปพระราชทานพระกฐิน ไม่มีในการประพาด
 ตำมัญ จึงไม่กตางถง

หน้า ๕ (บรรทัดที่ ๑๕)^(๑) ว่าเรอเจา นายและเรอชนนางจะพายดวง
 เรอคารวจและกรมวงชนไปไม่ได้ ขอนเบนมถมเรอประตุดงเบนเขตค
 กระบวนหดวง ต่อหมตกระบวนหดวงแถวเรอเจา นายตางกรมและเรอ
 เสนาบตทตามเสด็จจงพายเรยงตาตามกันต่อไป

หน้า ๕ (บรรทัดที่ ๑)^(๒) เรอทเรยกว่า “ เรอไซ ” นน เบนเรอ
 ขนาดยอมไม่มกนยา พดพายราว ๑๐ คน สำหรับรับไซไปกิจการเบตเตตต
 ตาง ๆ ในเวตาเสด็จประพาด

หน้า ๕ (แต่บรรทัดที่ ๑๐ จนหน้า ๖ บรรทัดที่ ๓)^(๓) ว่าดวยตอมวง
 บนบก ถน ทประทบเมอเสด็จประพาด ถงถ่มยกรงรัตนโกถิ่นทร กเบน
 อยางน จนมทหารอยางยุโรปและตารวจ (โปลิศ) เบนกรมชน จง
 เดกแบบตอมวงอยางเกาทกตางในตำราน ไซทหารกบตารวจตอมวง

(๑) ตรงกับที่พิมพ์ ในฉบับนี้ หน้า ๔ (บรรทัดที่ ๑๔)

(๒) ตรงกับที่พิมพ์ในฉบับนี้ หน้า ๔ (บรรทัดที่ ๑๖)

(๓) ตรงกับที่พิมพ์ในฉบับนี้ หน้า ๕ (บรรทัดที่ ๓ ถึงบรรทัดที่ ๑๓)

หน้า ๖ (แต่บรรทัดที่ ๕ จนบรรทัดที่ ๑๗)^(๑) ว่าด้วยกระบวนเสด็จ
 อย่างทม “ข้างใน” (คือผู้หญิง) ไปตามเสด็จด้วยน น ดุเป็นการ
 ประพาสอย่างฝรั่งเรียกว่า “บิกนิก” เช่นประพาสทุ่งหรือเสด็จจากพระ
 นครศรีอยุธยาตงมาประพาสที่เกาะบางปะอินบนคน เพลมเรือประเทยบ
 “กราบม่านใหญ่” สำหรับนางในไปโนนน ๒ ต้า ตามเรือพระเจ้าตากเรือ
 ททรงพระเยาวงไม่ได้ตงกรมตามเสด็จ มเรือผายมหาดไทยด้า ๓ ผาย
 กตาใหม่ด้า ๑ สำหรับ “ชุก” (คือว่าจุง) เรือพระราชกมารตามเสด็จ
 ขอนความดีอวามเรือพระทงงดาทรง บางเวลากงให้เรือตงคในจุงจุง
 เรียกว่า “เรือคชุก” จะเบนนในเวลาบรรทมมให้เรือละเทอนหรืออย่างไร
 ดั่งดัยอยู่ นอกจากนหยงมเรือ “คฤหัดองคอง” คือเรือยาวตงคฤหัดอง
 คองแทนกนยา เบนเรือเครื่องตามในกระบวนอก ๕ ต้า เบนเรือ
 เครื่องดรงด้า ๓ เรือพระภษาด้า ๓ เรืองานไซ (คือคนรับไซ) ด้า ๓
 เรือเครื่องเสด็จ ๒ ต้า

กระบวนแห่เสด็จประพาสอย่างมข้าง ในตามแบบ โบราณตงวาน
 ปรากฎว่าเคยมในด้มยกรงรัตนโกสินทรเพยงคนรัชกาดท ๕ คอมาเมอม
 เรือไฟแตะเรือแจวกเสด็จกระบวนเรือไฟหรือเรือแจว กระบวนเรือพาย
 เสด็จพรอมกบพระประเทยบเช่นว่าในคาราน กเบนอนเด็กแต่นมา

๖. อธิบายลักษณะเรือต่างๆ ที่แห่เสด็จ

เรือแห่เสด็จทางชลมารคทกต้าวในคารานเบนแต่เรือประเททไซ
 ในกระบวนแห่เสด็จอย่างด้ามญ ยงมเรือประเททอนสำหรับแห่เสด็จ
 กระบวนพยุหยาตรา แตะมเรือตงานานการเปดยนแปดงตงลักษณะเรือแห่

(๑) ตรงกับที่พิมพ์ในฉบับหน้า ๕ (บรรทัดที่ ๑๘ ถึงบรรทัดที่ ๒๑) และหน้า ๖
 (บรรทัดที่ ๑ ถึงบรรทัดที่ ๑๐)

แต่คงปรากฏอยู่ในหนังสือพระราชพงศาวดาร จะรวมอธิบายมากด่าไว้
ด้วย เพราะตัวอย่างเรือประเภทนั้น ๆ ยังใช้จนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
พอจะพรรณนาได้

ในหนังสือพระราชพงศาวดาร (ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๓
หน้า ๒๙) ว่า เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑ (สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ
โปรดให้ “แปลงเรือแซ่เบนเรือชยและเรือศรีษะต่าง ๆ” ความที่
กล่าวบนบกกระทงทางพิจารณาเทียบกับเรือต่าง ๆ สำหรับให้เสด็จทรงใช้
ในกรุงรัตนโกสินทร์ เห็นว่าสมัยเมื่อก่อนรัชกาลสมเด็จพระมหา-
จักรพรรดินาจะมเรือยาวซึ่งใช้เบนเรือรบและให้เสด็จทางนาเบน ๓ ชนิด
เรียกว่า “เรือกราบ” ชนิด ๑ “เรือศรี” ชนิด ๑ “เรือแซ่” ชนิด ๑
เรียกรวมกันว่า “เรือยาว” เพราะเรือเหล่านี้เอาคนไม้ทใหญ่ยาว
มาแบกตามาดึงตน แลวเหตนาเบนรูปเรือ ต่อหัวท้ายคกแต่งให้เป็น
เรือชนิดต่างกัน ทุกชนิดมักจะทงสำหรับคนนั่งพายหรือคกระเซียงคดอด
ดา เว้นแต่คอกนกลางดาทาเป็นทสำหรับนายเรือหง ดกษณะทผลกน
เบนตางชนิดนค คือ

“เรือกราบ” เบนเรือพายมกระดานเดริมปากเรือเบนกราบคดอด
ดา ซึ่งเรือชนิดคองหนามไม้ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่าเรือกราบ ผดกน
เรือชนิดคองนอกอยางหงทควเรือขางกายนอกชตทนามนไม้ทาค์ ขอน
เห็นคเควาเพอจะให้แตนเรวกวเรือชนิดคอง เรือรบของไทยชนเดมเห็น
จะเบนเรือกราบทงนน แมเมอเกดคมเรือชนิดคองชนแตนกยงใช้เรือกราบ
มากกวาเรือชนิดคอง

“เรือศรี” เบนเรือพายเหมอนเรือกราบ ผดกนทรูปหัวเรือทายเรือ
เบนอยางคอง แลวดาเรือกายนอกทพนนาทาค์มดวดดาจาทคกบคทอง

ต้องชาติ (ประดับกระจกบ้าง เขียนทองหรือประดับบ้าง ทาแต่แบบ
 เนื้อไม้ขัดเกลี้ยงบ้าง) แดงงามดั่งา แต่เด่นซำกว่าเรือกราบ แต่แบบ
 เรือพระที่นั่งและเรือประเทียบกับแบบเรือตงนากระบวนเด็ดจ พเคราะห์
 ตรีปเรือศรีเหินจะแบบเรือเขมร เรือกราบแบบเรือไทย ทว่า
 นเพราะเห็นเรือพายในเมืองเขมร แม่นเรือขนาดเล็ก ๆ ของชาวบ้าน
 รูปทวยกแบบอย่างเรือศรี ไทยจะได้แบบมาทำแต่เมื่อได้ยังไม่พบ
 หลักฐาน

“เรือแซ่” นนแบบเรือตกระเซียง หวดาทาแบบพ่นสำหรับตง
 บนใหญ่อย่างทเรียกว่า “บนห้ามแดน” ไหยงไปได้จากเรือ ตงเรือ
 เขียนดวดดาวยระบายส์ แดงซำกว่าเรือ๒ ชนิดทวามาแล้ว ต้นนษฐาน
 วาเรือแซ่จะแบบเรือบนใหญ่สำหรับบรรทุกเครื่องยทชภณฑ เช่นกระด้ง
 และดินดาแบบตน ตามไปในกระบวนทัพ เหตุใดจึงเรียกชื่อว่า “เรือแซ่”
 ขอนมหลักฐานประหลาดนทหน้า ว่าโดยชอความหมายว่าแบบเรือ
 ของพวกกระแซ่ ซึ่งอยซำงผายเหนือเมืองพะมา แต่ตัดคำ “กระ”
 พยาคหนาคงเรียกแต่คาทาย จึงกดาบเป็น “เรือแซ่” หรือถาวอก
 อย่างหนง พวกกระแซ่ทอพยพเข้ามาตงอยู่ในเมืองไทยมาค่อทอย่างน
 ให้ไทยใช้ ไทยจึงเรียกว่า “เรือกระแซ่” ความต้อไปว่า - - - -

(ทรงพระนิพนธ์ค้างอยู่เพียงนี้)

เมื่อเขยนวิจารณ์ทอนท ๒ ต้งไปถวายส์มเด็จพระเจ้าพากรมพระ-
 นริศรานวดตวงค์ทรงแแถวประทานพระ วิญจนยคอบมาเหมือนอย่างตรวจ
 ทานชชอทต้งต้งยในคำวิจารณ์ของฉน รุดักวาทมทฉนเขยนพรรณนา
 เรือประเภทต่าง ๆ ยงบกพร่องและอาจจะมีตไปบ้าง จึงเขยนวิญจนยว่า
 ควยเรือประเภทต่าง ๆ เติมตงในวิจารณ์ทอนน แห่งใดผิดกบทพรรณนา
 มาชางตน ขอให้ผู้ชานเขาใจตามทวาในค่อนชางตงน

๑. เรือกราบ เป็นเรือรบแบบไทยใช้มาแต่เดิม ถ้าเรือชดเกิดขึ้น
 ไม่มตายจำกัด เพราะประสงค์จะให้เบาพายแค้นเร็วเป็นสำคัญ เรือ
 กระบวนแห่เสด็จใช้เรือกราบมากกว่าเรืออย่างอื่น เรือเจ้านายทรงตาม
 เสด็จ เรือขุนนางเห็นาคตามเสด็จ ก็ใช้เรือกราบทงนน

๒. เรือศรีหรือสลักหาด เขาใจว่าเป็นแบบเรือเขมร เพราะ
 เคยเห็นเรือทราษฏรใช้กันในดำนามองคล้ายมราษฏรแบบรูปเหมือนอย่าง
 เรือศรีของไทยทงนน ไทยจะเอาแบบมาทำเป็นรูปเรือพระที่นั่งแต่เมื่อ
 ไคไม่ทราบ ไคแต่ต้นนษฐานเหตุ เรือชนิดนี้เขมรเห็นจะเขยนลวดตาย
 ระบายสีทงหวทาย เรียกว่า "เรือโชมดยา" พระบาทสมเด็จพระจอม-
 เกดเจ้าอยู่หัวเคยโปรดให้ทำพระราชทานพระราชาคณะผู้ใหญ่ในเครื่อง
 แต่งเครื่องพระเมรุสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี และเรียกเรือนี้
 ว่าเรือโชมดยา (ยังเคยเห็นพระราชาคณะบางองค์ไปเรืออย่างนั้นใน
 กระบวนแห่พระพุทธรูปเมรุชกาดท & จะเปนเมือแห่พระพุทธรูปมด-
 ชรรโมภาสไปวัดนเวศน์ธรรมประวัติบางปะอิน หรือเมือแห่พระพุทธร-
 ชนราชไปวัดเบญจมบพิตร จำไม่ได้เสียแล้ว)

ตรงนี้จะกล่าวถึงชนิดลักษณะเรือต่าง ๆ ที่ใช้ในกระบวนแห่เสด็จ
 และเรื่องตำนานการคิดแบบเรืออื่น ๆ ตามที่ปรากฏในเรื่องพงศาวดาร
 หรือทศมเคาเงอนในทางต้นนษฐาน ถ้าวาดยชอทเรียกชนิดเรือม
 ๗ อย่างคือ เรือกราบ เรือศรี เรือแซ เรือปลัดทว เรือเอกชัย เรือกิ่ง
 เรือมวง เป็น ๘ อย่างทงเรือบดลงกล้าหรับประทบบแรมหรือประทบบ
 เบนอย่างพดบพดา เรือทุกชนิดทวามาดอนเอาไมทงคณมาเบกเบนมาด
 แดวเห็ดารปทงคอหวทายทำเป็นเรือต่างชนิดกัน นอกจากเรือแซ
 และเรือบดลงก

(ทรงพระนิพนธ์ค้างอยู่เพียงนี้)

๗. กระทบไหล่เด็ดจทางสถลมารค

กระทบไหล่เด็ดจทางบกตกดาวในตำรา นม ๓ อย่าง คือกระทบ
 เต้นเทาเรียกว่า “กระทบราบ” อย่าง ๓ กระทบข้างอย่าง ๓ และ
 กระทบมาอย่าง ๓ จะวิจารณ์แบบลำดับกันไป

กระทบราบตามที่เคยเห็นไหล่เด็ดจในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
 กำหนดต่างกันเป็น ๔ อย่าง อย่างที่ ๑ เรียกว่า “พยุหยาตราใหญ่”
 กระทบเดิน ๘ สาย ใช้แต่ไหล่เด็ดจเดียวพระนครในงานราชาภิเษก
 อย่างที่ ๒ เรียกว่า “พยุหยาตรา” (ด้ามัญ) กระทบเดิน ๔ สาย
 มเครื่องกลองชนะแตรสังข์ไหล่เด็ดจในงานใหญ่ เช่นบางบไหล่เด็ดจไป
 ทอดพระกลิ่นด้วยกระทบพยุหยาตราเช่นวาน อย่างที่ ๓ เรียกว่า “พยุห
 ยাত্রาน้อย” กระทบเดิน ๒ สายเหมือนกระทบราบด้ามัญ ผิดกัน
 ทมเครื่องสังข์กลองชนะแตรสังข์เพิ่มชน ไหล่เด็ดจในงานวิด้ามัญแต่ไม่
 เป็นงานใหญ่ถึงแหอย่างที่ ๒ อย่างที่ ๔ เรียกแต่ว่า “กระทบราบ”
 กระทบเดิน ๒ สาย ไหล่เด็ดจโดยปกติ หรือถ้าวอกอย่างหนึ่งกระทบ
 ๓ อย่างข้างตนไหล่เด็ดจงานเต็มยศ กระทบที่ ๕ ไหล่เด็ดจไปไหนๆ
 เบนด้ามัญ หรือเต็มยศอย่างน้อย

พิเคราะห์กระทบราบ พรรณนาในตำราทวารวดี (แต่หน้า ๖
 จนหน้า ๘)^(๑) เป็นอย่างที่ ๓ ซึ่งเรียกว่าพยุหยาตราด้ามัญ แม้ในสมัย
 กรุงศรีอยุธยาเห็นจะไหล่เด็ดจเฉพาะงานบางอย่าง ไม่ใช่สำหรับไหล่
 เด็ดจเต็มไป จึงต้องเขียนลงเบนครา

เนื่องกบการไหล่เด็ดจโดยกระทบพยุหยาตรา - - - - -

(ทรงพระนิพนธ์ค้างอยู่เพียงนี้)

(๑) ตรงกับที่พิมพ์ในฉบับนี้หน้า ๖ ถึงหน้า ๘

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์ ทำพระจันทร์ พระนคร
นายสนั่น บุณยศิริพันธุ์ เจ้าของ ผู้พิมพ์
ฉะเชิงเทรา พ.ศ. ๒๔๖๓

